

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра теорії та методики дошкільної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ
ЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Виконала:

Марущенко Альона Олександрівна
студентка 62-1 МДО групи,
факультету дошкільної освіти

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук,
доцент Гордій Н.М.

Глухів - 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	8
1.1 Спілкування як специфічний вид дитячої діяльності	8
1.2.Лінгвістичні технології як засіб розвитку мовлення дітей дошкільного віку	15
1.3 Змістова характеристика видів мовленнєвої компетентності старших дошкільників.....	24
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	37
2.1. Дослідження рівня мовленнєвого розвитку у дітей старшого дошкільного віку	37
2.2. Система роботи з розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку засобами лінгвістичних технологій.....	61
2.3. Перевірка ефективності розробленої системи роботи.	70
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84
ДОДАТКИ	91

ВСТУП

Актуальність дослідження. Основними показниками якості та динаміки особистісного зростання дошкільника є прояви його фізичної, соціально-моральної, емоційно-ціннісної, пізнавальної, мовленнєвої, художньої та креативної активності. Оволодіння рідною мовою є одним із найважливіших надбань дитини в дошкільному віці – найбільш сензитивному для засвоєння мови. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні визначає важливим завданням сучасного закладу дошкільної освіти з формування мовленнєвої компетентності дітей, орієнтує на активну позицію дитини в процесі опанування мови [10].

Цілеспрямована робота з орієнтування в мовних явищах сприяє формуванню елементарних мовних узагальнень у дошкільників, що на лексичному рівні виявляється в поглибленому розумінні семантики слів, на граматичному – у словотворенні та словотворчості, на рівні розгорнутого зв'язного висловлювання (тексту) – в умінні самостійно зв'язно висловлюватися, послідовно, логічно, виразно, граматично правильно. Саме тому сучасна лінгводидактика акцентує увагу на широкому застосуванні активних способів навчання, що стимулюють продукування, а не лише репродукування одиниць мовлення в самостійному висловлюванні дітей [2].

Питання становлення мовної особистості досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні лінгвісти, психологи, філософи, соціологи, культурологи, етнологи.

Так, німецький учений Й. Вайсгербер, російський В. Виноградов розглядали мовну особистість у вузькому аспекті – як мовну особистість автора чи персонажа художнього твору.

О. Леонтьєв брав до уваги мовленнєвий аспект. Учені-мовознавці (Ю.Караулов, В. Маслова, В. Красних та інші) розрізняють мовну і мовленнєву особистість. Так, В. Маслова трактує мовну особистість як багат шарову і багатокомпонентну парадигму мовленнєвих особистостей, а мовленнєву – як мовну особистість у парадигмі реальної комунікації. Дослідниця виділяє компоненти змісту мовної особистості такі, як ціннісний (світоглядний),

культурологічний, особистісний. Ю. Караулов виділяє рівні мовної особистості: вербально-семантичний; когнітивний; прагматичний (мета, мотиви, інтерес, установки, діяльність).

У психолінгвістиці, розвивається самостійний напрям – формування «вторинної мовної особистості» (Н. Гальскова, М. Колпакова, О. Леонтович, І. Халєєва, К. Хитрик) як особистості, яка оволодіває іншою «мовною картиною світу», що дає можливість зрозуміти.

Отже, мовленнєвий розвиток дитини, зокрема мовленнєва компетентність – один з важливих чинників становлення особистості в дошкільному дитинстві. Ступінь розвитку цієї сфери визначає рівень сформованості соціальних і пізнавальних досягнень дитини – потреб і інтересів, знань, умінь та навичок, а також інших психічних якостей, що є основою особистісної культури.

Актуальність формування мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку зумовлена пріоритетними напрямками Національної стратегії розвитку освіти до 2021р., Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Комплексними заходами щодо всебічного розвитку та функціонування української мови», які спрямовані на модернізацію дошкільної освіти, оновлення змісту, вдосконалення форм, методів і технології навчання дітей рідної мови, розвитку культури мовлення та мовленнєвого спілкування [6].

Надзвичайна актуальність проблеми мовного розвитку дошкільників зумовлена ще тим, що саме в цьому віці закладаються основи мовної особистості. Мова – невичерпне джерело розумового розвитку дитини й скарбниця всіх знань. Видатний педагог К. Ушинський образно назвав мову народним педагогом, наставником і вихователем. Слово виховує, навчає і розвиває дитину. Під впливом мови вдосконалюються її відчуття і сприймання, збагачуються знання про навколишній світ. Мова допомагає дитині встановлювати контакт з іншими дітьми, вільно передавати свої думки й бажання, сприяє в майбутньому успішному навчанні в школі [37].

Яким буде мовлення наших дітей значною мірою залежить від дорослих, тому завдання дорослих – сприяти активізації мовлення дітей, його інтенсивному, всебічному та граматично і фонетично правильному розвитку.

Проблема мовленнєвого розвитку досліджувалася рядом російських (А. Арушанова, Д. Ельконін, Л. Журова, А. Маркова, Ф. Сохін, Є. Струніна, Л. Калмикова О. Ушакова та ін.) та українських учених (Н. Гавриш, А. Богуш, М. Вашуленко, А. Іваненко, Л. Калмикова, Н. Шиліна, К. Крутій та ін.). Вони відмічали, що одним із провідних місць у формуванні готовності дітей дошкільного віку до навчання у школі посідає формування мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку, зокрема чисте і правильне мовлення, багатий словник, уміння вільно спілкуватись з однолітками і дорослими, із знайомими і незнайомими співрозмовниками; виявляти ініціативу у відповідних комунікативних ситуаціях; доречно використовувати етичні норми спілкування.

Одним із засобів розвитку мовлення дошкільників є ігрова технологія. Її значення у виховному процесі дошкільників було розкрито у багатьох роботах педагогів-класиків, а також у сучасних педагогів. Вчені підкреслюють, що в ігровій діяльності відбувається пошук предметів-замінників і символічне зображення предметних дій, що передають характер стосунків між людьми, форми і типи їхнього спілкування. Ігри та ігрові вправи, проблемні ситуації сприяють розвитку мовлення, бо ігровий сюжет потребує мовленнєвого спілкування, спонукає до висловлювання своїх думок, бажань, пояснення своїх рішень [28].

Необхідний позитивний вклад у мовний розвиток роблять і літературно-художні твори: казки, оповідання, вірші, загадки, прислів'я, приказки, синквейни, коректурні таблиці та схеми-моделі. Впровадження інноваційних лінгвістичних технологій у освітній простір ЗДО досліджували Н. Гавриш, О. Безсонова, Н. Маліновська, А. Ланникова, К. Крутій та багато інших, але проблема проблема не втрачає актуальності.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукову літературу з питання формування мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами лінгвістичних технологій.

2. Схарактеризувати особливості розвитку мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами лінгвістичних технологій, визначити критерії та показники її сформованості.

3. Розробити та обґрунтувати педагогічні умови формування мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами лінгвістичних технологій.

4. Розробити практичні рекомендації для вихователів щодо формування мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами лінгвістичних технологій.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами лінгвістичних технологій.

Об'єктом дослідження є процес розвитку мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Предметом дослідження є особливості формування процесу розвитку мовлення та мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами лінгвістичних технологій.

Гіпотеза дослідження: розвиток мовлення та мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку буде найбільш ефективним за таких педагогічних умов:

- урахування рівнів сформованості мовленнєвого розвитку дітей;
- наявності відповідного дидактичного матеріалу;
- методично правильного вибору і використання лінгвістичних теорій у мовленнєвому розвитку дітей.

Методи дослідження:

- а) теоретичні: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація;

б) емпіричні: вивчення психолого-педагогічної літератури, спостереження, педагогічний експеримент.

Наукова новизна дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні аспектів розвитку мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами лінгвістичних технологій; уточненні взаємозв'язку поняття «мовлення» та «мовленнєвої компетентності».

Виявлено критерії, показники й охарактеризовано рівні сформованості мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку; подальшого розвитку дістала система роботи з формування мовленнєвої компетентності дітей засобами лінгвістичних технологій.

Практичне значення дослідження полягає в розробці методики формування мовленнєвої компетентності засобами лінгвістичних технологій. Експериментальний матеріал може використовуватись у практиці роботи дошкільних закладів, у процесі підготовки вихователів дошкільних закладів у ВНЗ I-IV рівнів акредитації.

Структура і обсяг магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, рекомендацій, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

1.1. Спілкування як специфічний вид дитячої діяльності

Характеризуючи розвиток дитини, Д. Ельконін відзначав, що для неї характерні періоди, які забезпечують засвоєння завдань, мотивів і норм стосунків між людьми, і на основі цього - розвиток потребоно-мотиваційної сфери особистості дитини. Кожний такий період пов'язаний з певним типом провідної діяльності: у віці немовляти – безпосередньо-емоційне спілкування; в дошкільному - ігрова діяльність [33].

Досліджуючи особливості спілкування дошкільників, О. Запорожець і М.Лісіна ввели у науковий обіг поняття «комунікативна діяльність», ними були досліджені взаємозв'язки між спілкуванням та іншими видами дитячої діяльності: руховою, ігровою, мовленнєвою. Найяскравішим прикладом переходу дій зі сфери спілкування в інші види психічної діяльності є виникнення мовлення з метою спілкування і в процесі його. Спілкування як діяльність має особливе значення, яке не зводиться до інших життєвих потреб дитини. Потреба у спілкуванні не природжена. Вона виникає, формується і функціонує в процесі безпосередньої взаємодії дитини з дорослими, які її оточують.

Дослідження, проведені з дітьми раннього віку (Г. Розенгарт-Пупко, Л. Благонадьожина, В. Ветрова, Д. Годовікова) свідчать, що діти значну перевагу віддають впливам, здійсненим людиною. Пробудження у дитини потреби в спілкуванні відбувається під час контакту з матір'ю або іншим дорослим, який адресує їй свою любов і прихильність у вигляді посмішки, лагідного погляду, звертань, ніжних торкань, погладжування, лагідної розмови. Задоволення потреби у спілкуванні сприяє її зростанню, формуванню інтересу до спілкування з певним колом людей. Виникнення потреби у спілкуванні

відбувається, на думку Л. Божович, на основі пізнавальної потреби або потреби в нових враженнях, яка ніколи не вдовольняється і тому визначає внутрішній зміст психічного розвитку [15].

Експериментальне дослідження виникнення і розвитку в дитини потреби у спілкуванні з дорослим було здійснено М. Лісіною. Наукові спостереження свідчать, що відразу після народження дитина ще не спілкується з дорослим: не відповідає на його звертання, звичайно, й сама не виявляє уваги до нього. Ці факти спростовують твердження про природжений характер потреби у спілкуванні. Внаслідок спеціального виховання, організації дорослим спілкування з дитиною наприкінці другого місяця життя немовля починає вступати у взаємодію з ним. У цей період дитина розвиває особливу активність – «комплекс пожвавлення», об'єктом якої є дорослий. У такий спосіб дитина намагається привернути увагу дорослого, щоб самій стати об'єктом його уваги й активності.

Для визначення сформованості комунікативної потреби у дитини М. Лісіною було виділено чотири критерії, одночасна наявність яких і свідчить про те, що у дитини вже сформувалася потреба у спілкуванні [29].

Перший критерій – це увага й інтерес дитини до дорослого. Він засвідчує спрямованість дитини на пізнання дорослого і той факт, що дорослий стає об'єктом особливої активності дитини.

Другий критерій – це емоційні вияви дитини, адресовані дорослому. В них розкривається оцінка дорослого дитиною, яка виражається у її ставленні до нього і знаннях про нього.

Третій критерій полягає в ініціативних діях дитини, спрямованих на те, щоб привернути увагу дорослого, виявити себе перед ним. У цій поведінці пробуджується прагнення дитини оцінити свої можливості шляхом реакції дорослого на її дії. Означений критерій є ніби дзеркальним відображенням першого: тільки там об'єктом уваги був дорослий, а тепер ним хоче стати дитина.

Четвертий критерій – це чутливість дитини до ставлення дорослого, в якій виявляється сприйняття нею тієї оцінки, яку дає їй дорослий. Зазначені критерії виникають не одразу, а поступово, що свідчить про поетапний характер формування потреби у спілкуванні. Будь-який критерій, виявлений окремо, недостатній для встановлення сформованості у дитини потреби у спілкуванні. Потреба у мовленнєвому спілкуванні, за Л. Виготським, розвивається протягом усього періоду віку немовлят і є однією з найважливіших передумов для появи першого усвідомленого слова. Якщо ця потреба не настала, то спостерігається затримка мовленнєвого розвитку [58].

На підставі досліджень процесів розвитку в дітей первинної комунікативної потреби М. Лісіна стверджує, що ця потреба формується на основі досвіду взаємодії дитини з людьми, що її оточують. Особливого значення при цьому набуває соціальна поведінка дорослого, який від початку ставиться до дитини як до суб'єкта спілкування, тобто як до рівноправного партнера, і водночас стимулює її до оволодіння комунікативними навичками [8].

У процесі досліджень М. Лісіна виокремила чотири етапи розвитку змісту потреби у спілкуванні дитини з дорослим. Зміст першого етапу передбачає потребу в увазі й доброзичливості дорослого. Для цього етапу характерні малодиференційований образ дорослого і невиразне відчуття самого себе. На другому – її зміст збагачується потребою у співробітництві з дорослим, в його співучасті. На підставі цього у дитини формується диференційований образ дорослого: вона починає розрізняти знайомих і незнайомих. Третій етап передбачає подальше збагачення змісту потреби у спілкуванні, а саме: розвиток у дитини потреби в повазі. Для цього періоду характерне збагачення образу дорослого новими і стійкими рисами з одночасним збагаченням уяви дитини про себе, загострюється її чутливість до оцінки дорослого. Четвертий стан є вищим рівнем розвитку потреби у спілкуванні – його змістом стає потреба у взаєморозумінні з дорослим і співпереживанні. Він характеризується наближенням дитини до правильного самооцінювання, образ дорослого набуває

у цьому разі особливої повноти й чіткості. Щоразу при переході дитини до нового етапу попередні змістові характеристики потреби не зникають, а виступають як складові нового, складнішого цілого. На підставі досліджень М. Лісіна дійшла важливого висновку, що спілкування і потреба у спілкуванні конституюються майже одночасно, а вихідним пунктом в обох випадках слугує виокремлення дорослого як об'єкта особливої активності дитини [63].

Потреба у спілкуванні змінюється за змістом залежно від характеру спільної діяльності дитини з дорослим. На кожному етапі розвитку потреба у спілкуванні визначається участю дорослого, необхідною і достатньою для розв'язання дитиною основних, типових для її віку завдань. Мотиви спілкування пов'язані з трьома головними, найтипівішими для дітей раннього і дошкільного віку потребами, а саме: потребою у враженнях, в активній діяльності і потребою у визнанні й підтримці. Потреба у нових враженнях викликає у дітей прагнення вступати у контакт з дорослими. Мотивом стає певна якість дорослого, він виступає як джерело інформації, як організатор нових вражень дитини. Потреба в активній діяльності спонукає звертатися до нього як до партнера по спільній практичній діяльності, помічника і взірця правильних дій. Потреба дітей у визнанні й підтримці є власне потребою у спілкуванні - отримати від оточення оцінку своєї особистості і реалізувати прагнення до спільності з іншими людьми. Комунікативними мотивами виступають об'єктивні якості партнера, що виявляються у процесі спілкування і спроможні задовольнити актуальні потреби його учасників [21].

У процесі спілкування з дорослим перед дитиною постають комунікативні мовленнєві завдання, що передбачають реактивну (відгукнутися на звертання) та ініціативну (першою звернутися до дорослого) мовленнєву дію. У виникненні комунікативного мовленнєвого завдання, що передбачає ініціативну мовленнєву дію, вирішальну роль відіграє спеціалізоване мовлення дорослого, адресоване дитині [67].

Продуктом діяльності спілкування є взаємні стосунки, створення власного образу та образу партнерів по спілкуванню. З лінгвістичного погляду,

продуктом діяльності спілкування є мовний текст у формі монологу або діалогу. Специфічність потреб і мотивів спілкування зумовлюють, у свою чергу, особливості комунікативної діяльності, її розвитку в дітей дошкільного віку [53].

Для характеристики комунікативної діяльності дитини на певному етапі її розвитку М. Лісіною було введено поняття «форма спілкування». Основними параметрами форми спілкування виступили: головний зміст потреби, що задовольняється під час спілкування дітей певного віку, провідні мотиви, які спонукають дитину до спілкування з дорослим, основні засоби, завдяки яким здійснюється спілкування з іншими людьми. Від народження і до семи років виникають і розвиваються чотири форми спілкування дитини з дорослим: ситуативно-особистісна, ситуативно-ділова, позаситуативно-пізнавальна, позаситуативно-особистісна [46].

Ситуативно-особистісна форма спілкування виникає на другому місяці, коли у немовляти завершується становлення потреби у спілкуванні, її змістом є прагнення до доброзичливої уваги. Мотив спілкування – особистісний. У цьому віці спілкування є провідною діяльністю дитини. Орієнтовно з 6 місяців зміст потреби у спілкуванні поповнюється новим компонентом – потребою у співробітництві. На перший 84 план виступають ділові мотиви, а дорослий розглядається маляком як помічник, учасник і організатор спільних дій. Спілкування здійснюється за допомогою експресивно-мімічних засобів, предметних дій, перших слів, ситуативного мовлення. Ці характеристики свідчать про розвиток ситуативно-ділової форми спілкування, яка зберігається до трьох років. У молодшому дошкільному віці виникає позаситуативно-пізнавальна форма спілкування. З першими дитячими запитаннями «Чому?» «Для чого?» пов'язується виникнення потреби у повазі. Провідним стає пізнавальний мотив, а дорослий виступає у новій якості, як ерудит, здатний відповісти дитині на будь-які її запитання і водночас оцінити її розумові зусилля. Основним комунікативним засобом є мовлення, яке забезпечує позаситуативність спілкування і дає можливість отримувати й передавати

необхідну інформацію. Наприкінці дошкільного віку виникає вища форма спілкування дитини з дорослим – позаситуативно-особистісна. Формування нового змісту потреби – у взаєморозумінні й співпереживанні пов'язано з подальшим розвитком дитини, змінами в її життєвій позиції. Дитина зосереджується на соціальному оточенні, світ людських проблем починає приваблювати її більше, ніж навколишній світ. Провідним мотивом спілкування стає особистісний [17].

У старших дошкільників виникають різні мотиви спілкування: від ситуативно-ділових до найскладніших пізнавальних і особистісних. Відповідно співіснують і доповнюють одна одну форми спілкування. За даними психологів, в онтогенезі суворо фіксована лише послідовність появи форм спілкування, а не їх зв'язок із віком дитини [35].

Контакти з однолітками обумовлені розвитком комунікативних мотивів. За даними А. Рузької, у дітей другого-третього року життя провідним є особистісно-діловий (емоційна розрядка) мотив спілкування, у три-чотири роки - діловий мотив. Діти найчіткіше сприймають практичні вміння ровесника, оскільки їх більше цікавить сам процес спільної дії, ніж її результат. У чотири-п'ять років провідними є діловий і особистісний мотиви. У п'ять-сім років – діловий, особистісний і пізнавальний. Дослідження, здійснені у сфері спілкування дітей дошкільного віку з ровесниками, дали можливість виокремити такі параметри спілкування: зміст потреби дитини у спілкуванні з ровесниками, провідні мотиви спілкування, чутливість до впливів партнера, здібність до різноманітних контактів. На підставі цих параметрів було виявлено послідовний розвиток емоційно-практичної, ситуативно-ділової, позаситуативно-ділової форм у спілкуванні з однолітками [22].

Емоційно-практична форма спілкування виникає у два роки і не повторює жодної із форм спілкування з дорослими. Під час спілкування з ровесником дитина шукає ті особливості, які може дати їй тільки він: спільна участь у забавах, веселоощах. У два-чотири роки дітей більше цікавить сам процес спільних дій, що є метою практичної діяльності. Змістом потреби у спілкуванні

з ровесником виступають: співучасть у забавах, самовираження, пошук доброзичливої уваги. Провідними мотивами спілкування спочатку є особистісно-діловий, потім – діловий. Спілкуючись між собою, діти використовують засоби, якими вони оволоділи, контактуючи з дорослими. Їхнє мовлення супроводжується жестами, мімікою і характеризується високим рівнем ситуативності [16].

Ситуативно-ділова форма найтипівіша для дошкільного дитинства. Значення спілкування з ровесниками помітно зростає серед усіх інших видів активності дитини. Спілкуючись з ровесниками, дошкільник прагне налагодити з ними ділове співробітництво, узгодити свої дії для досягнення спільної мети. Дитина відчуває потребу у визнанні й повазі ровесника. Провідні мотиви – діловий, особистісний. Контакти дітей емоційно забарвлені, оскільки вони багато спілкуються між собою (приблизно у півтора рази більше, ніж з дорослими). Спілкування відбувається з опертям на невербальні засоби, а мовлення має ситуативний характер[50].

Наприкінці дошкільного віку у деяких дітей складається нова форма спілкування - позаситуативно-ділова. Дитина прагне до співробітництва, яке, залишаючись практичним, набуває позаситуативного характеру. Змістом потреби у спілкуванні стає співпереживання, взаєморозуміння з ровесником. Ділові мотиви вже не є єдиним приводом для спілкування дошкільників: вони ведуть розмови на пізнавальні, особистісні теми, які не пов'язані з конкретною ситуацією. Значне місце у спілкуванні належить мовленню. Якщо у два-три роки за допомогою мовлення здійснюється лише 5% усіх контактів з ровесниками, у три-чотири – 75 %, то у чотири-п'ять років мовлення вже забезпечує 85 % контактів. Надалі воно відіграє провідну роль у спілкуванні з ровесниками [30].

1.2. Лінгвістичні технології як засіб розвитку мовлення дітей дошкільного віку

Одним з основних показників рівня розвитку розумових здібностей дитини, вважається багатство її мови, тому дорослим важливо підтримати і забезпечити розвиток розумових і мовних здібностей дошкільнят [47].

Базовий компонент дошкільної освіти передбачає: володіння мовою як засобом спілкування і культури; збагачення активного словника; розвиток зв'язковою, граматично правильно діалогічного і монологічного мовлення; розвиток мовної творчості; розвиток звукової і інтонаційної культури мовлення, фонематичного слуху; знайомство з книжковою культурою, дитячою літературою, розуміння на слух текстів різних жанрів дитячої літератури; навчання грамоті [40].

У роботі з дітьми необхідно велику увагу приділяти мовному розвитку, тому рекомендують застосовувати такі технології:

- навчання дітей створення образних характеристик шляхом складання порівнянь, загадок, метафор;
- ігри та творчі завдання для розвитку виразності мовлення;
- навчання дітей складання творчих розповідей за картиною;
- навчання дітей виразності мовлення - одна з проблем дошкільного виховання. Під виразністю мови розуміється не тільки емоційна забарвленість звучання, досягає вигуками, силою, тембром голосу, але і образність слова;
- робота з навчання дітей образного мовлення повинна починатися з навчання дітей створенню порівнянь. Потім відпрацьовується вміння дітей складати різноманітні загадки. На заключному етапі діти 6-7 років цілком справляються зі складанням метафор;
- технологія навчання дітей складання порівнянь (навчання дітей дошкільного віку складання порівнянь необхідно починати з

трирічного віку. Вправи проводяться не тільки на заняттях з розвитку мовлення, а й у вільний час) [62].

Модель складання порівнянь:

- вихователь називає об'єкт;
- позначає його ознаки;
- визначає значення цієї ознаки;
- порівнює дане значення зі значенням ознаки в іншому об'єкті.

У молодшому дошкільному віці відпрацьовується модель складання порівнянь за ознакою кольору, форми, смаку, звуку [49].

На п'ятому році життя тренінги ускладнюються, дається більше самостійності при складанні порівнянь, заохочується ініціатива у виборі ознаки, що підлягає порівнянню.

На шостому році життя діти вчаться самостійно робити порівняння за ознакою, заданою вихователем [52].

Технологія навчання дітей складання порівнянь розвиває у дошкільників спостережливість, допитливість, вміння зіставляти ознаки предметів, збагачує мову, сприяє мотивації розвитку мовної і розумової діяльності.

Технологія навчання дітей складання загадок.

Традиційно в дошкільному дитинстві робота з загадками ґрунтується на їх відгадуванні. Причому, методика не дає конкретних рекомендацій, як і яким чином, вчити дітей відгадувати загадані об'єкти.

Спостереження за дітьми показують, що відгадування відбувається у найкмітливіших дошкільнят як би само собою або шляхом перебору варіантів. При цьому велика частина дітей групи є пасивними спостерігачами. Вихователь виступає в ролі експерта. Вірна відповідь обдарованої дитини на конкретну загадку дуже швидко запам'ятовується іншими дітьми. Якщо педагог через деякий час задає ту ж саму загадку, то велика частина дітей групи просто згадує відповідь [62].

Розвиваючи розумові здібності дитини, важливо навчити її складати власні загадки, ніж просто відгадувати знайомі.

Вихователь показує модель складання загадки і пропонує скласти загадку про який-небудь об'єкт.

Таким чином, в процесі складання загадок розвиваються всі розумові операції дитини, він отримує радість від мовної творчості. До того ж це найзручніший спосіб налагодити роботу з батьками з розвитку мовлення дитини. В домашній невимушеній обстановці, без особливих атрибутів і підготовки, не відриваючись від домашніх справ, батьки можуть грати з дитиною в складання загадок, що сприяє розвитку уваги, вмінню знаходити прихований сенс слів, бажанням фантазувати [64].

Технологія навчання дітей складання метафор.

Як відомо, метафора – це перенесення властивостей одного предмета (явища) на інший на підставі ознаки, спільного для обох зіставляються об'єктів.

Розумові операції, які дозволяють скласти метафору, цілком засвоюються розумово обдарованими дітьми вже в 4-5 років. Основна мета педагога: створення умов для засвоєння дітьми алгоритму складання метафор. Якщо дитина засвоїла модель складання метафори, то вона цілком може самостійно створювати фразу метафоричного плану.

Не обов'язково називати дітям термін «метафора». Швидше за все, для дітей це будуть загадкові фрази. Прийом створення метафор (як художній засіб виразності мовлення) викликає особливу складність в умінні знаходити перенесення властивостей одного предмета (явища) на інший на підставі ознаки, спільного для зіставляються об'єктів. Така складна розумова діяльність дозволяє розвинути у дітей здатність створювати художні образи, які вони вживають у мові як виразних засобів мови. Що дозволяє виявити дітей, безсумнівно, здатних до творчості, і сприяти розвитку в них таланту [66].

Ігри та творчі завдання для розвитку виразності мовлення спрямовані на розвиток умінь дітей виділяти ознаки об'єктів, вчать дітей за описом визначати об'єкт, виділяти характерні специфічні значення об'єкта, підбирати різні

значення однією ознакою, виявляти ознаки об'єкта, складати загадки за моделями [39].

Розвиток мовлення в ігровій формі діяльності дає великий результат: спостерігається бажання абсолютно всіх дітей брати участь в цьому процесі, який активізує розумову діяльність, збагачує словниковий запас дітей, розвиває вміння спостерігати, виділяти головне, конкретизувати інформацію, зіставляти предмети, ознаки та явища, систематизувати накопичені знання [41].

Навчання дітей складання творчих розповідей по картині.

Для дітей в мовленнєвому плані характерно прагнення складати розповіді на певну тему. Слід всіляко підтримувати це прагнення і розвивати їх навички зв'язного мовлення. Великою підмогою для педагога в цій роботі можуть стати картини [45].

Пропонована технологія розрахована на навчання дітей складання двох типів оповідань по картині.

1-ий тип: «текст реалістичного характеру»

2-ий тип: «текст фантастичного характеру»

Обидва типи оповідань можна віднести до творчої мовленнєвої діяльності різного рівня.

Основоположним моментом в пропонованій технології є те, що навчання дітей складання оповідань по картині ґрунтується на алгоритмах мислення. Навчання дитини здійснюється в процесі його спільної діяльності з педагогом за допомогою системи ігрових вправ [33].

Технологія розвитку мови і мислення за допомогою мнемотехніки.

Мнемотехніка – це система методів і прийомів, що забезпечують успішне освоєння дітьми знань про особливості об'єктів природи, про навколишній світ, ефективне запам'ятовування структури розповіді, збереження і відтворення інформації, і звичайно розвиток мови.

Мнемотаблиці – схеми послуговують дидактичним матеріалом при роботі з розвитку зв'язного мовлення дітей, для збагачення словникового

запасу, при навчанні складання оповідань, при переказі художньої літератури, при відгадуванні і загадуванні загадок, при заучуванні віршів.

Технології мнемотехніки дозволяють вирішувати завдання розвитку всіх видів пам'яті (зорової, слуховий, асоціативної, словесно-логічної, обробки різних прийомів запам'ятовування); розвиток образного мислення; розвитку логічного мислення (вміння аналізувати, систематизувати); розвиток різних загальноосвітніх дидактичних завдань, ознайомлення з різною інформацією; розвиток кмітливості, тренування уваги; розвиток вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в подіях, оповіданнях [61].

Технологія розвитку мови за допомогою моделі

У дошкільній педагогіці О. Копиловою розроблені моделі для навчання дітей звукового аналізу слів. Моделі і схеми як засоби навчання відтворюють у наочній формі приховані властивості та якості. Моделі можуть бути матеріальними (рухомими чи нерухомими), тобто побудованими з речовини, а також ідеальними, що поділяються на три види: образні (малюнки, карти, схеми), знакові (знаково-символічні), що передають особливості, закономірності за допомогою знаків штучної мови, і мисленнєві (уявні, розумові). Модель копіює, спрощує, схематизує досліджуваний об'єкт та водночас фіксує його суттєві ознаки [46].

Схеми-моделі можуть застосовуватися в різних видах діяльності: ігровій, зображальній, формуванні логіко-математичної компетенції, а також у художньо-мовленнєвій діяльності, а саме: під час роботи з казкою, читання оповідань, вивчення віршів, у переказуванні, складанні розповідей [25].

Використання схем у складанні описових розповідей полегшує дітям оволодіння процесом мовленням. Крім того, наявність наочності робить такі розповіді чіткими, логічними, послідовними та поширеними. Схеми можна використовувати і для порівняльних описових розповідей, і в повсякденному житті: умовні позначення в календарі природи, графічне зображення фізкультхвилинок, дидактичні ігри ускладненого змісту тощо [40].

Технологія розвитку мовлення засобом коректурних таблиць

Коректурні таблиці – це інформаційно-ігрове поле з різною кількістю клітинок (від 9 до 25), заповнених предметними картинками (цифрами або буквами; цифрами і буквами; символами чи знаками, геометричними фігурами). Картинки добирають за змістом тематично. Тематична палітра коректурних таблиць може бути досить широкою. Вона майже не змінюється в різних вікових групах, розширюється лише змістове наповнення та урізноманітнюються зв'язки між елементами теми [43].

Метою роботи з коректурними таблицями є допомога дітям усвідомити системність, цілісність реально мінливого світу, підвести до елементарного розуміння загальних законів буття, про взаємозв'язок усього суттєвого; максимально реалізувати пізнавальну активність дітей під час дослідницької роботи та сприяти формуванню компетентності, активності, ініціативності, креативності, самостійності; оптимізувати навчально-пізнавальну діяльність завдяки унаочненню послідовності пошуково-орієнтувальних дій; спонукати дітей творити, обмінюватися думками та міркуваннями, висловлювати свої пропозиції, дивування, милування пов'язані зі сприйманням чогось нового [26].

У коректурних таблицях доцільно кожен клітинку коректурної таблиці пронумерувати і підписати друкованим шрифтом – це значно розширить розвивальні можливості використання таких таблиць: мимовільно діти запам'ятовують цифри і образ друкованого слова. Без особливих зусиль, завдяки регулярному використанню коректурних таблиць, вони привчаються запам'ятовувати, «зчитувати» зоровий образ надрукованого слова, зіставляти його з буквеним виразом, що у майбутньому забезпечить оптимальну техніку читання, яка базується на впізнаванні засвоєних раніше друкованих слів. Крім того, це дає змогу використовувати коректурні таблиці не лише для реалізації пізнавальних, інтелектуальних, мовно-мовленнєвих (фонетичних, лексичних, граматичних, мовленнєво-творчих) завдань, а й для вправлення дітей у математичних уміннях (порахувати, встановити послідовність, порівняти, визначити форму, дібрати предмет-замісник тощо), закріплення орієнтування в

просторі («вперед», «між», «вище», «нижче», «за» тощо), розвитку уваги та спостережливості дошкільників. Можливо, це і пояснює саму назву «коректурна таблиця» – таблиця, яка дає змогу коригувати наше сприйняття об'єктів і явищ дійсності у новому ракурсі, під новим кутом зору, звертати увагу на їхні характерні особливості [44].

Коректурні таблиці, як і будь які творчі ігри, можна використовувати в різних форматах життєдіяльності дітей – не лише у спільній партнерській діяльності з дорослими, а й під час спеціально організованої освітньої діяльності [27]:

- на початку заняття – як засіб активізації психічних процесів і включення дітей у навчально-пізнавальну діяльність;

- в основній частині заняття – для уточнення знань і розширення інформаційно-пізнавального кола уявлень дошкільників, унаочнення процесу встановлення причинно-наслідкових зв'язків між об'єктами та явищами дійсності тощо.

Поза межами організованого навчання коректурні таблиці можна застосовувати як своєрідну інтелектуальну гру, в якій діти змагатимуться поодиночці або командами на швидкість реакції, точність і широту сприйняття, багатий словник тощо. Головне, що забезпечує успіх їх використання, - живий інтерес дітей, радість відкриття, допитливість, мовленнєва ініціативність, задоволення від відчуття своєї інтелектуальної спроможності, які дорослий має підтримувати, ретельно оберігаючи в процесі роботи з коректурною таблицею її пізнавально-ігровий статус [51].

Інформаційно-комунікативні технології дозволяють зробити кожне заняття нетрадиційним, яскравим, насиченим, призводять до необхідності використовувати різні способи подачі навчального матеріалу, передбачити різноманітні прийоми і методи навчання.

Пріоритетними технологіями мовленнєвого розвитку дошкільника також є:

1. Теорія рішення винахідницьких завдань.

2. Логоритміка (мовленнєві вправи з рухами)
3. Творчість.
4. Казкотерапія.
5. Експериментування.
6. Пальчикова гімнастика.
7. Артикуляційна гімнастика.

При виборі технології необхідно орієнтувати на такі вимоги:

- орієнтація технології на розвиток комунікативних умінь дітей, виховання культури спілкування і мови;
- зміст технології зорієнтований на становлення позиції суб'єкта в спілкуванні і мовленнєвої діяльності;
- технологія повинна носити здоров'язберігаючих характер;
- основу технології становить особистісно-орієнтована взаємодія з дитиною;
- реалізація принципу взаємозв'язку пізнавального і мовленнєвого розвитку дітей;
- організація активної мовленнєвої практики кожної дитини в різних видах діяльності з урахуванням її вікових та індивідуальних особливостей.

Сінквейн – нова технологія в розвитку мовлення дошкільнят.

Сінквейн- вірш без рими з п'яти рядків.

Послідовність роботи:

Підбір слів-предметів. Диференціація «живий» – «неживий» предмет.

Постановка відповідних питань (графічне зображення).

Підбір слів-дій, які виробляє даний об'єкт. Постанова відповідних питань (графічне зображення).

Диференціація понять «слова-предмети» і «слова-дії».

Підбір слів-ознак до об'єкта. Постанова відповідних питань (графічне зображення).

Диференціація понять «слова-предмети», «слова-дії» і «слова-ознаки».

Робота над структурою і граматичним оформленням пропозиції. («Слова-предмети» + «слова-дії», («слова-предмети» + «слова-дії» + «слова-ознаки».)

Переваги сінквейна:

- вивчений на занятті матеріал набуває емоційне забарвлення, що сприяє його більш глибокому засвоєнню;
- відпрацьовуються знання про частини мови, про пропозицію;
- діти вчаться дотримуватися інтонацію;
- значно активізується словниковий запас;
- удосконалюється навик використання в мові синонімів, антонімів;
- активізується і розвивається розумова діяльність;
- удосконалюється вміння висловлювати власне ставлення до чого-небудь, здійснюється підготовка до короткого переказу;
- діти вчаться визначати граматичну основу пропозицій ...

Вище перераховані технології істотно впливають на розвиток мовлення дітей дошкільного віку [48].

Отже, сучасні освітні технології можуть допомогти у формуванні інтелектуально сміливої, самостійної, творчої, яка вміє приймати нестандартні рішення особистості.

1.3. Змістова характеристика видів мовленнєвої компетентності старших дошкільників

Формування мовлення дошкільнят складається з різних структурних компонентів. До них належать: мовленнєва компетенція як одна з ключових базисних характеристик особистості; мовленнєвий розвиток, тобто формування певних мовленнєвих умінь та навичок, що забезпечують функціонування мовлення; навчання мови, пов'язане з певним обсягом елементарних знань про мову й мовлення, що формуються на основі розвитку мовного чуття й водночас зумовлюють цей розвиток; мовленнєве виховання, метою якого є виховання мовленнєвої культури особистості. Мовленнєва компетенція виявляє готовність

та спроможність особистості адекватно та доречно застосовувати мову в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовуючи для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності [4, с.3].

Розвиток мовлення – це цілеспрямоване формування у дітей певних мовленнєвих навичок та вмій (правильної звуковимови, доречного добору або сполучення слів та інших мовних і позамовних засобів, використання слів у відповідній граматичній формі тощо), які забезпечують функціонування процесу мовлення відповідно до мовних норм [9].

Навчання мови – процес формування на основі елементарних знань та уявлень про мову й мовлення мовної компетенції та розвиток чуття мови. Навчання мови передбачає засвоєння й усвідомлення дітьми норм, що склалися історично у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці та адекватне застосування цих знань у мовленнєвій діяльності [14].

Мовленнєве виховання пов'язане з вихованням у дошкільнят любові, поважного ставлення до рідної мови як скарбниці, багатющого надбання нашого народу; виховання прагнення правильно, культурно, красиво говорити рідною мовою. Водночас йдеться про високий (відповідно до вікових можливостей дітей) рівень опанування мови — виховання мовленнєвої культури як особистісної якості, що відбиває рівень загальної культури, мислення дитини. Мовленнєва культура виявляється не тільки в наслідуванні нормам, а й у вмінні свідомо обирати найбільш доцільні варіанти мовленнєвої поведінки (точні у смислового відношенні, стилістично доречні, виразні), знаходити адекватну щодо ситуації мовленнєву форму. [23].

Згідно Базового компоненту дошкільньої освіти України [1], мовленнєва діяльність дошкільника визначається відповідною віку мовленнєвою та мовною зрілістю, рівнем оволодіння елементами грамоти, сформованістю ставлення до використання слова у взаєминах з дорослими та дітьми, розвиненістю комунікативних здібностей. Мовна компетентність як складова мовленнєвої діяльності дитини передбачає сформованість фонетичної, лексичної та

граматичної її складових. Їх єдність забезпечує розуміння дитиною мовлення партнерів по спільній діяльності, розвиває її зв'язне розмовне мовлення, його чіткість, сприяє оволодінню вмінням читати, а згодом й писати [4].

Мовленнєва компетентність як складова мовленнєвої діяльності, забезпечує вміння дитини підтримувати мовленнєву взаємодію з іншими, вибудовувати логіку висловлювань, забезпечувати мовленнєве взаєморозуміння з дорослими та однолітками, формувати комунікативні здібності, мовленнєве самовираження, розвивати соціальне мовлення (вміння презентувати себе оточуючим, виражати особисту позицію по відношенню до інших тощо) [3, с.27].

Становлення мовленнєвої особистості в дошкільному віці передбачає оволодіння рідною мовою, яка здебільшого є побутовою, ситуативною, експресивною, уривчастою за своєю суттю. Вдосконалення мовленнєвої діяльності має базуватися на активному поєднанні слова з практичною діяльністю дошкільника, на урізноманітненні й зростанні її змістовності, наявності належних мовленнєвих еталонів. Окремий напрям формування мовленнєвої компетентності пов'язаний з навчанням дитини-дошкільника читанню, підготовкою руки до письма, що є одним з показників шкільної зрілості. Особливість мовленнєвої діяльності полягає в її «обслуговуючому» характері, інтеграції в усі сфери життєдіяльності дитини – «Природа», «Культура», «Люди», «Я Сам». Це стосується як мовної, так і мовленнєвої діяльності дитини дошкільного віку. Компетентний дошкільник може вербалізувати свої знання про світ та самого себе, забарвити свої висловлювання інтонаційно, супроводити їх відповідною мімікою та жестами.

Отже, мовленнєва компетенція – це вміння на практиці доречно користуватися мовою (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби. Це полікомпонентне утворення, яке містить такі компетенції:

– лексичну (наявність певного запасу слів у межах вікового періоду, їх доречне застосування, вживання засобів мовної виразності: приказки, прислів'я, фразеологізми, епітети, порівняння);

– фонетичну (правильна звуковимова, розвинений фонематичний слух, володіння інтонаційними засобами виразності);

– граматичну (практичне вживання відповідних граматичних форм рідної мови: рід, число, відмінки, час тощо);

– діалоогологічну (розуміння зв'язного тексту, вміння відповідати та звертатися із запитаннями, вести діалог, складати різні види розповідей, переказувати) [47].

Отже, під мовленнєвою компетенцією розуміють вміння адекватно й доречно практично користуватися мовою у конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності мовлення.

Мета мовленнєвого розвитку на етапі дошкільного дитинства в сучасній дошкільній лінгводидактиці запропонована та науково обґрунтована російським ученим Ф. Сохіним. В Україні вона була конкретизована, доопрацьована, доповнена дослідниками наукової школи під керівництвом академіка А.Богущ [3]. Стрижень системного підходу складає об'єднання трьох генеральних напрямів:

– Структурний пов'язується з формуванням різних рівнів системи мови (фонетичного, лексичного, граматичного, текстового). Формування мовлення в дошкільному дитинстві відбувається на всіх цих рівнях, оскільки дитина опановує всі основні одиниці мови: звук, слово, словоформи, словосполучення, речення і, нарешті, текст. Відтак, результативність мовленнєвого розвитку забезпечує міцний взаємозв'язок завдань виховання звукової культури мовлення, розвитку словника, формування граматично правильного мовлення та розвитку зв'язного діалогічного та монологічного мовлення [11].

– Функціональний або комунікативний, спрямований на реалізацію комунікативної та інших функцій мови, пов'язаних із розвитком та застосуванням зв'язного мовлення, двох форм мовленнєвого спілкування — діалогу та монологу. У процесі навчання мови в дитини з'являються потреби в нових мовленнєвих засобах та нових формах побудови мовленнєвого висловлювання. Ускладнення мовленнєвих умінь відбувається під час переходу від діалогічної до різних форм монологічного мовлення [24].

– Когнітивний, пізнавальний передбачає розвиток здібності до елементарного усвідомлення явищ мови й мовлення, тобто реалізацію певною мірою інтелектуальної функції мови. Формування та функціонування понять неможливе поза семантикою слів, словосполучень, формування та функціонування суджень, умовисновків – поза структурою та семантикою синтаксичних конструкцій, розгорнутих висловлювань (тексту). Водночас відбувається і зворотний процес – від інтелекту до мови, який умовно можна визначити як аналіз лінгвістичної функції інтелекту, його ролі у свідомому опануванні мови [12].

Центральним завданням у дошкільному дитинстві є розвиток зв'язного мовлення, під час якого реалізується головна функція мовлення — комунікативна. Адже саме за допомогою зв'язного мовлення дитина спілкується з іншими [3].

Проте якість зв'язного мовлення залежить від рівня розвитку всіх сторін мовлення (фонетичного, лексичного, граматичного), у ньому виявляються всі досягнення дошкільника в опануванні рідного мовлення, отже, не менш значущим є структурний напрям, пов'язаний із розвитком фонетичного, лексичного та граматичного мовлення. У сучасній дошкільній лінгводидактиці особливої ваги набирає третій напрям, адже він безпосередньо пов'язаний із особистісним спрямуванням завдань розвитку мовлення. Якщо на попередніх етапах переважали репродуктивні способи навчання мови та розвитку мовлення, то Базовий компонент дошкільної освіти орієнтує на активну позицію дитини в процесі опанування мови. Адже робота з орієнтування в

мовних явищах підводить дошкільника до формування елементарних мовних узагальнень, що на лексичному рівні виявляється в поглибленому розумінні семантики слів, на граматичному – у словотворенні та словотворчості, на рівні розгорнутого зв'язного висловлювання (тексту) – в умінні складати самостійне зв'язне висловлювання послідовно, логічно, виразно, граматично правильно [20].

Комунікативна компетенція – комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування. Кожний вид компетенції має базисні вікові характеристики.

Розвиток комунікативної компетентності починається з набуття дитиною вміння встановлювати контакт із партнером у спілкуванні, дотримуючись усталених правил етикету. У повсякденному житті дитина спостерігає і наслідує приклади спілкування між собою дорослих, дітей тощо. Справжнім зразком комунікативної поведінки має бути притаманна широка палітра емоційно-інтонаційного забарвлення [13].

Старші дошкільнята особливо чутливі до мовлення, його граматичної будови й досить критично ставляться до чужих та власних висловлювань. Вони вже помічають мовні помилки й продовжують оволодівати тими граматичними формами, у застосуванні яких зазнають певних труднощів. Малюк іще з раннього віку вчиться обирати в загальному словесному потоці два слова, які він узгоджує між собою, поступово додаючи до них дедалі більше інших слів, що також підлягають граматичній нормі. З часом, шліфуючи звуковимову, розширюючи свій лексичний запас, удосконалюючи граматичні вміння, дошкільник засвоює засоби мовленнєво-комунікативної поведінки, яка створює його індивідуальне мовленнєве “обличчя”. Так формується мовленнєва особистість [5, с.13].

Отже, навчати дітей різновидам мовленнєвої компетенції потрібно вже з раннього віку. Перед тим, як вступити до школи, дитина має засвоїти відповідні мовленнєві знання, вміння і навички, які необхідні їй для спілкування.

Розгляньмо зміст базисного компонента мовленнєвого розвитку випускника дошкільного закладу в навчально-мовленнєвій та художньо-мовленнєвій діяльності (Таблиця 1.3.1.).

Таблиця 1.3.1.

Базисний компонент мовленнєвого розвитку дитини-дошкільника

Напрями діяльності і зміст навчання	Навчально-мовленнєва діяльність. Обов'язкові результати навчання
Діалогічна компетенція (Обізнаність дитини) Діалог між дорослим і дитиною, між двома дітьми Полілог (групова бесіда) Розмовне мовлення. Бесіди: за змістом художнього твору, картинки, супроводжувальні бесіди, заключна бесіда. Словесні доручення	Дитина вільно, невимушено вступає у розмову з іншими дітьми та дорослими (як знайомими, так і незнайомими), підтримує запропонований діалог відповідно до теми; не втручається у розмову сторонніх. Діалог будує відповідно до ситуації; відповідає на запитання за змістом картинки, художніх творів. Виконує словесні доручення, звітує про їх виконання
Монологічна компетенція Контекстове зв'язне мовлення. Розповіді: описові, сюжетні, творчі. Переказ Пояснювальне мовлення Планувальне мовлення	Дитина оволодіває контекстивним монологічним мовленням. Складає різні розповіді: описові, сюжетні, творчі (розповідь-повідомлення, розповідь-роздуми, розповідь-пояснення, розповідь-етюд; переказує художні тексти, складає розповіді як за планом вихователя, так і самостійно; розповідає про події з

	власного досвіду, за змістом картини, художніх творів, на задану тему, за ігровою та уявною ситуацією)
<p>Лексична компетенція</p> <p>Пасивний та активний словник у межах віку; слова-омоніми, синоніми, антоніми; споріднені, багатозначні слова; основне та переносне значення слова; однокореневі слова; образні вирази, прислів'я, приказки, фразеологічні звороти</p>	<p>Словник дитини містить 4-4,5 тис. слів, де наявні усі частини мови. Дитина вживає слова різної складності, з абстрактним і переносним значенням, синоніми, антоніми, омоніми, епітети, метафори, багатозначні слова, фразеологічні звороти. Знає прислів'я, приказки, утішки, загадки, скоромовки. Володіє формулами мовленнєвого етикету відповідно до ситуації (привітання, прощання, знайомство, вибачення, подяка, побажання, запрошення, прохання, зустріч, комплімент) і формами звертання до дорослих і дітей. За кількісною та якісною характеристиками словник дитини досягає такого рівня, що вона може легко спілкуватися з дорослими й дітьми, підтримувати розмову на будь-яку тему в межах її розуміння</p>
<p>Фонетична компетенція</p> <p>Орфоепічна правильність мовлення: вимова усіх звуків рідної мови згідно з орфоепічними нормами. Фонематичний слух, що дає можливість диференціювати фонемі. Інтонаційні</p>	<p>Дитина правильно й чітко вимовляє усі звуки рідної мови; має добре розвинений фонематичний слух, диференціює близькі й схожі звуки у словах; помічає і легко виправляє помилки звуковимови. Відповідно до ситуації регулює силу голосу, темп мовлення. Дитина має</p>

<p>засоби виразності мовлення. Звуковий аналіз мовлення. Усвідомлення звукового складу мовлення</p>	<p>змішаний тип мовного дихання, дотримується інтонаційних засобів виразності. Доречно використовує питальну, розповідну та окличну інтонації. Обмежено застосовує паралінгвістичні засоби виразності. До семи років завершується процес фонетичного розвитку дитини, з'являється усвідомлення звукового складу рідної мови. Діти оволодівають прийомами звукового аналізу слів, розрізняють і виділяють голосні, тверді й м'які звуки. Дитина готова до навчання грамоти (читання і письма) у школі</p>
<p>Граматична компетенція Практичне засвоєння морфологічної системи рідної мови: рід, число, відмінкові закінчення; типи відмін і дієвідмін. Різні типи речень: прості, складні (складносурядні, складнопідрядні), окличні, наказові, питальні, розповідні. Сполучники і сполучні слова. Словотворення. Чуття мови</p>	<p>До семи років завершується процес засвоєння дитиною морфологічної системи української мови: вона засвоює всі граматичні категорії (рід, число, відмінкові закінчення), всі поодинокі граматичні форми. У її мовленні є усі види простих і складних речень: із сполучниками і сполучними словами. Створює нові слова за допомогою суфіксів, префіксів, розрізняє споріднені й однокореневі слова. Оволодіває навичками корекції й само-корекції мовлення, помічає і виправляє граматичні помилки</p>

<p>Мовленнєва компетенція</p> <p>Усне розмовне мовлення в різних ситуаціях спілкування, (як стимульованих, так і не стимульованих). Ініціативність спілкування. Формули мовленнєвого етикету в різних ситуаціях: привітання, прощання, знайомство, вибачення, подяка, побажання, запрошення, комплімент, зустріч, прохання</p>	<p>Дитина вільно володіє розмовною українською мовою в різних ситуаціях спілкування, при цьому доречно застосовує як мовні, так і немовні (жести, міміка, рухи) та інтонаційні засоби виразності. Легко орієнтується у ситуації спілкування, виявляє ініціативу. Володіє формулами мовленнєвого етикету в різних життєвих соціально-побутових ситуаціях; підтримує і розпочинає розмову</p>
---	---

Кінцеві результати мовленнєвого розвитку наведено у «Базовому компоненті дошкільної освіти» у сферах «Культура», «Люди», «Я сам».

Сфера «Культура», змістові лінії «Світ мистецтва», художній образ мовою мистецтва:

Театральна: розуміє театральний образ як живу авторську дію з використанням засобів мовлення, міміки, жестів, руху, музики, танцю, співу для передавання образу; ідентифікує почуття і вчинки персонажів із власними.

Літературна: цілісно сприймає і розуміє композицію та зміст літературного твору. Розрізняє й виокремлює структуру та основні засоби художньої виразності: динаміку і ритмічну послідовність, градацію і ретардацію (повторення) дій.

Художньо-практична діяльність, зокрема:

Театральна: виявляє особистісну позицію у процесі перевтілення у специфічний образ, запам'ятовує сюжетну послідовність, вчасно включається в дію. Володіє навичками зображення позитивного й негативного образів персонажів; використовує музично-пластично-пісенний досвід у театралізації різних творів літературних жанрів.

Літературна: використовує художні засоби виразності літературних творів, читає їх напам'ять, переказує, аналізує та відтворює у різних напрямках діяльності. Кількісна й якісна характеристики мовленнєвої діяльності сягають вікової норми. Має навички корекції та само-корекції мовлення [38].

Дитяча творчість емоційно відгукується, ціннісно ставиться до твору через художнє слово, творчу роботу в образотворчій діяльності, в нескладних музичних інтонаціях, виразних рухах, мімічних і пантомімічних етюдах. Розподіляє роботу під час колективного образо-творення. Висловлює свої думки, почуття, стан, настрій, фантазії в оригінальних власних творах. Об'єктивно оцінює результат як власно створеного, так і творчі роботи інших.

Театральна: здатна театралізувати творчу сюжетно-рольову гру, вигадує казку і засоби для її театральної реалізації, обирає ролі та виконавців для вистави [42].

Сфера «Люди», змістова лінія «Інші люди», різного віку:

Старші і дорослі

З повагою ставиться до рідних, знайомих, чужих зрілого й похилого віку. Звертається до них зі словами турботи, підтримки, готовності допомогти. Відчуває дистанцію та межу допустимої поведінки.

Позиція стосовно молодших за себе.

Уміє спілкуватися з молодшими за себе. Розуміє, що вони вимагають більше теплоти, ласки, враховує їхні бажання, разом переживає радощі й труднощі. Виявляє інтерес до ігор, знань молодших дітей, прагне ввійти у контакт із ними, привертає до себе увагу своїми знаннями, вміннями, добро-зичливим ставленням. Уміє передавати молодшим свої знання, у процесі трудової, ігрової діяльності налагоджувати активну взаємодію для допомоги, підтримки, виявляє ініціативу в спілкуванні з ними, прагне бути зразком для них, користується словами звертання, втіхи тощо. Виявляє гнучкість у розв'язанні проблемних і конфліктних ситуацій; не глузує над недоліками або звичками, не радіє помилкам, а допомагає молодшим виправити їх [42].

Стосунки з однолітками: виявляє інтерес до однолітків, зацікавленість у взаєминах із ними. Вміє входити в контакт, привертати до себе увагу, виявляти доброзичливе ставлення, налагоджувати активну взаємодію. Відчуває себе на рівних та впевнено з дітьми свого віку, усвідомлює свої можливості, права й обов'язки, норми спілкування, дотримується їх, обмінюється інформацією; розповідає й координує дії учасників; дружно грається й працює, дотримуючись правил і норм спілкування. Уміє відстоювати власну думку; за потреби звертається до товариша по допомогу та пропонує йому свою. Володіє виразними (мімічними та мовленнєвими) засобами спілкування.

Сфера «Я сам» змістова лінія «Соціальне Я»:

Комунікативні здібності

Дитина ініціює відкритість контактам, відповідає на ініціативу інших, виразно повідомляє словами і мімікою свою готовність спілкуватися. Вміє обмінюватися інформацією, вислуховувати іншого, не перебиваючи, брати до уваги повідомлене, налагоджувати спільну взаємодію. Цінує партнера по спілкуванню незалежно від ступеня прихильності до нього, визнає його чесноти, не зловтішається з недоліків. Уміє дорожити взаєминами, виявляє доступні вікові відданість, надійність, поступливість.

Фонетична, лексична і граматична компетенція

Дитина правильно і чітко вимовляє усі звуки рідної мови, диференціює близькі й схожі звуки, помічає помилки звуковимови. Кількісна та якісна характеристика словника сягає вікової норми. Вживає слова різного ступеня складності, багатозначні слова, фразеологічні звороти, використовує у мовленні елементи усної народної творчості. Володіє прийомами словозміни та словотворення. Правильно вживає граматичні категорії, будує різні типи простих і складних речень із сполучниками, словосполуками та вставними словами. Має навички корекції та само-корекції мовлення, усвідомлює, що це допомагає порозумітися.

Мовленнєва компетенція

Дошкільник володіє українською розмовною мовою. Легко й невимушено вступає у спілкування з дорослими та дітьми. Підтримує розмову відповідно до ситуації, зрозумілості теми та зацікавленості. Доречно застосовує мовленнєві й не мовленнєві засоби. Вміє регулювати силу голосу, темп мовлення, використовувати засоби інтонаційної виразності. Володіє формулами мовленнєвого етикету. Орієнтується в ситуації спілкування; виявляє ініціативу або коректно припиняє розмову. Володіє монологічним мовленням. Вміє висловлювати свою думку чітко, логічно, образно, переконливо; самостійно складає розповіді [49].

Висновок до 1 розділу

З теоретичного огляду літературних джерел встановлено:

Учені Й. Вайсгербер, В. Виноградов розглядали мовну особистість у вузькому аспекті – як мовну особистість автора чи персонажа художнього твору. О. Леонтьєв брав до уваги мовленнєвий аспект. Учені-мовознавці – Ю. Караулов, В. Маслова, В. Красних розрізняють мовну і мовленнєву особистість.

Для дітей дошкільного віку властива ситуативно-ділова форма спілкування. У процесі спілкування дитина прагне налагодити з однолітками і дорослими ділове співробітництво, узгодити свої дії для досягнення спільної мети.

Складовими мовленнєвої компетенції є: фонетична, лексична, граматична, діалогова, комунікативна компетенції.

Для формування мовленнєвої компетентності використовують такі лінгвістичні технології, як технологія навчання дітей складання порівнянь, технологія навчання дітей складання загадок, технологія навчання дітей складання метафор, навчання дітей складання творчих розповідей по картині, технологія розвитку мови і мислення за допомогою мнемотехніки, інформаційно-комунікативні технології, казко терапію, пальчикову гімнастику, артикуляційну гімнастику, ТРВЗ, експериментування, логоритміку.

При виборі технології необхідно орієнтувати на певні вимоги: орієнтація технології на розвиток комунікативних умінь дітей, виховання культури спілкування і мови; зміст технології зорієнтований на становлення позиції суб'єкта в спілкуванні і мовленнєвої діяльності; технологія повинна носити здоров'язберігаючий характер; основу технології становить особистісно-орієнтована взаємодія з дитиною; реалізація принципу взаємозв'язку пізнавального і мовленнєвого розвитку дітей; організація активної мовленнєвої практики кожної дитини в різних видах діяльності з урахуванням її вікових та індивідуальних особливостей.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

2.1. Дослідження рівня мовленнєвого розвитку у дітей старшого дошкільного віку

Дослідження проводилося на базі закладу дошкільної освіти «Зірочка» та «Ромашка». До дослідження було залучено 50 дітей старшого дошкільного віку, до складу експериментальної групи – (далі ЕГ) увійшли 25 дітей і контрольна група (далі КГ) – 25 дітей (Додаток Б).

Програма нашого експериментального дослідження передбачала проведення педагогічного експерименту, який складався із трьох етапів: констатувального, формувального, контрольного. Метою констатувального етапу експерименту було з'ясування рівнів сформованості мовленнєвої компетентності в дітей старшого дошкільного віку. На формувальному етапі перевірялася ефективність запропонованої системи роботи з формування мовленнєвої компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами лінгвістичних технологій. На контрольному етапі було подано порівняльну характеристику рівнів сформованості мовленнєвої компетентності в дітей старшого дошкільного віку, дані контрольного етапу дослідження були підвергнуті статистичній обробці.

Зауважимо, що процес формування мовленнєвої компетентності в дітей старшого дошкільного віку включав формування фонетичної, граматичної, діалогічної, комунікативної компетенцій засобами лінгвістичних технологій, а саме: ігрової, театралізованої, творче розповідання за картинками тощо. У дітей розвивали вміння розуміти і усвідомлювати тему, визначити її межі, відбирати необхідний матеріал, розташувати його в необхідній послідовності, користуватися засобами мови відповідно до літературних норм і

завдань висловлювання, складати порівняння, загадок, метафор, вступати в діалог та підтримувати його тощо [54].

Експериментальне дослідження з формування мовленнєвої компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами лінгвістичних технологій включала два етапи: репродуктивний та творчий, для кожного з яких було визначено мету, пріоритетну лінію, напрями (літературно-мовленнєвий, комунікативно-творчий, ігровий) та форми роботи.

Зазначимо, що мовленнєву компетентність розвивали на спеціальних заняттях. Зупинимось на організованих формах роботи щодо формування мовленнєвої компетентності в дітей старшого дошкільного віку. З-поміж організованих форм роботи формування мовленнєвої компетентності в дітей можна виокремити заняття – фронтальні та підгрупові, бесіди. Заняття були спрямовані на мовний розвиток, тобто розвиток мовленнєвої уваги, фонематичного слуху, на розвиток зв'язного мовлення, що передбачає налагодження ігрової та мовленнєвої взаємодії з однолітками; на комунікативний розвиток; на складання розповідей за картиною; на розвиток виразності та образності мовлення; на складання порівнянь, загадок, казок тощо [65].

З метою визначення стану роботи вихователів ЗДО щодо засобів формування мовленнєвої компетентності в старших дошкільників було проведено анкетування вихователів, проаналізовано чинні програми навчання та виховання, плани навчально-виховної роботи вихователів ЗДО [69].

Аналіз стану означеної проблеми у практиці роботи дошкільних закладів вважаємо за доцільне розпочати з огляду Базового компоненту дошкільної освіти та чинних програм навчання та виховання дітей дошкільного віку («Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Впевнений старт», «Українське дошкілля», «Я у Світі») щодо мовленнєвого розвитку старших дошкільників [58; 32; 7; 19].

Згідно з Базовим компонентом у дитини розвинуто мовлення, якщо вона «вільно, невимушено вступає в розмову з дітьми, дорослими (як знайомими, так

і незнайомими); підтримує запропонований діалог відповідно до теми, не втручається в розмову інших; будує запропонований діалог відповідно до теми; відповідає на запитання за змістом картини, художнього твору; виконує словесні доручення, звітує про їх виконання; вміє запитати, відповісти на запитання, заперечити, подякувати, вибачитися, розповісти про себе, започаткувати діалог, передавати словами і мімікою свою готовність спілкуватись, обмінюватись інформацією, брати почуте до уваги, домовлятися; ввічливо ставиться до партнерів по спілкуванню; виявляє свою зацікавленість у розмові, щирість висловлювання, враховує емоційний стан співрозмовників; розуміє, що словом можна не лише підняти настрій, але й образити; вживає лагідні, пестливі слова; ініціює і підтримує розпочату розмову в різних ситуаціях спілкування, відповідає на запитання співрозмовника і звертається із запитаннями, орієнтується в ситуації спілкування, вживає відповідні мовні і немовні засоби для вирішення комунікативних завдань; дотримується правил мовленнєвої поведінки та мовленнєвого етикету і коректно виявляє власне емоційне ставлення до предмета розмови і співрозмовника та коригує його залежно від ситуації спілкування; складає різні види розповідей: описові, сюжетні, творчі (розповіді-повідомлення, роздуми, пояснення, етюди), переказує художні тексти, складає розповіді як за планом вихователя, так і самостійно; розповідає про події із власного життя, за змістом картини, художніх творів, на запропоновану тему, за ігровою та уявленою ситуаціями, за результатами спостережень та власної діяльності; самостійно розповідає знайомі казки, вміє пояснити хід наступної гри, майбутній сюжет малюнка, аплікації, виробу; планує, пояснює і регулює свої дії. Монологічна компетенція: дитина володіє навичками розгорнутого, послідовного, логічного, зв'язного мовлення; складає різного типу розповіді, імпровізує, розмірковує про предмети, явища, події, друзів; доходить елементарних узагальнень, висновків; висловлює зв'язні самостійні оцінні судження стосовно різних явищ, подій, поведінки людей, героїв художніх творів; виявляє словесну творчість у різних видах мовленнєвої діяльності» [5].

У розглянутих програмах чітко визначено завдання мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку. Водночас у кожна з них має свої акценти щодо мовленнєвого розвитку дітей. Так, у програмі «Дитина» основна увага приділяється вмінню дітей відповідати на різні види запитань, звертатися із запитаннями; в розмові із співрозмовником чітко, точно, зрозуміло для інших виражати свої думки, прохання, наміри, бажання у ввічливій формі.

Зміст роботи з розвитку мовлення конкретизується в розділах: «У світі звуків», «Слово до слова – зложиться мова», «У країні Граматики», «У нас в гостях книжка», «Ми розмовляємо», «Ми розповідаємо» [25].

У програмі «Дитина в дошкільні роки» виділено окремий розділ «Діалогічне та розмовне мовлення», у якому наголошується на мовленнєвий розвиток дітей, на їх вміння вести діалог на запропоновані теми, будувати різні форми діалогу.

Так, для розвитку діалогічного мовлення вихователь повинен учить дітей виявляти ініціативу в спілкуванні з дорослими, звертатися з запитаннями різного типу (*Чому? Як? Навіщо? Для чого? Як ви гадаєте? А як на ваш погляд?*). Треба вчити дитину підтримувати розмову, запропоновану дорослим, уміти вести діалог на запропоновані теми «У транспорті», «У бібліотеці», «Запрошення», «Привітання», «Зустріч на вулиці», «Новачок у групі». Згідно вимогам даної програми дітей учать починати розмову, використовуючи вставні слова та речення: *дивіться, бачите, прошу вас, даруйте, перепрошую*. Своєчасно відповідати на першу репліку, використовуючи стверджувальні слова-речення (*так, так-так, саме так, авжеж, атож, еге ж, аякже*), заперечні слова-речення (*Ні!, Ой, ні!, Ні в якому разі!, Не можу! Не вийде*). Формувати вміння проводити розпитування («*Розпитай Незнайку, що він любить*»). Уникати грубих, зневажливих слів. Засвоїти ласкаво-лагідні форми звертання (*Катрусю, Іванку, Михайлику, Оксаночко*). Будувати різні форми діалогу між двома-чотирма дітьми на пропозицію вихователя як на заняттях, так і в повсякденному житті тощо.

У монологічному мовленні треба учить дітей:

- логічно й послідовно будувати розповідь без повторів, пауз, жестів (розвивати контекстне мовлення);
- виділяти в розповіді початок, середину, кінцівку; придумувати назву до розповіді;
- у всіх видах розповідей вживати образні художньо-поетичні вирази, приказки, фразеологічні звороти, звертання, вигуки, вставні слова, пряму мову (діалогічні єдності);
- будувати описові розповіді за планом вихователя, за змістом сюжетних картин, ігрових ситуацій, про іграшки, предмети, речі, предметні картинки;
- дотримуватися послідовної структури описової розповіді;
- складати описові загадки про іграшки, тварин, фрукти;
- складати розповіді власного досвіду про спогади дитинства, вихідний день, зимовий відпочинок, дитячі ранки та свята, діяльність дітей тощо;
- складати сюжетні творчі розповіді за зразком та планом вихователя, за опорними словами, за однією іграшкою;
- переказувати оповідання та казки близько до тексту за планом вихователя, продовжувати переказ інших дітей;
- контролювати та оцінювати послідовність викладу думок, відповідність розповіді попередньому плану, запропоновані темі, опорним схемам.

Отже, обов'язковими результатами в процесі мовленнєвого розвитку є: вміння дотримуватися послідовності сюжету розповіді, логічність побудови зв'язного мовлення, повнота розповіді; вміння відповідати на запитання за змістом картини, художніх творів [68].

У програмі «Я у Світі» визначено такі завдання з розвитку зв'язного мовлення : навчити дітей переказувати уривки казок, мультфільмів, художніх фільмів; розповідати про свої переживання, настрій, бажання, плани, думки; висловлюватися чітко й зрозуміло; вдаватися до делікатної корекції мовлення людей, що навколо, та самокорекції. Формувати уявлення про літературне мовлення, діалект, індивідуальні особливості мовлення; вправляти в комунікативній спрямованості на партнера по спілкуванню, «зчитуванні»

елементів його невербального мовлення, видозмінюванні спілкування відповідно до цього [34]. Мовлення дитини старшого дошкільного віку вважається розвинутим, якщо вона володіє навичками мовленнєвої культури: слухає іншого, не перебиваючи; говорить спокійним лагідним тоном, не поспішаючи, дивиться в очі співрозмовнику; звертається до нього за потреби; за допомогою мовленнєвих засобів та форм заявляє про себе; виражає свої думки, почуття, бажання, ставлення; оцінює ставлення інших до себе; намагається самоствердитися; проявляє індивідуальність, творчу активність, інтонаційну виразність. Використовує у спілкуванні різні засоби – словесні, мімічні, пантомімічні; за бажання розповідає про щось, когось, передає у своїй розповіді суттєве, спирається на особистий досвід. Виявляє ініціативу у спілкуванні з дорослим, звертається із запитаннями. Будує діалог у стимульованому мовленні на запропоновану тему. Відповідно до ситуації спілкування без нагадування дорослого застосовує слова ввічливості та формули мовленнєвого етикету; підтримує розмову. Складає описові, творчі розповіді, переказує знайомі художні тексти різної складності й композиції. Оцінює прослухані розповіді, записані на магнітофон [59].

У програмі «Впевнений старт» розділ «Мовленнєвий розвиток», який ґрунтується на комплексному вирішенні завдань з формування звукової культури, лексичного запасу, граматичного ладу мовлення дітей, комунікативних умінь через розвиток у них діалогічного і монологічного мовлення.

Завдання з розвитку діалогічного мовлення

- продовжувати залучати дітей до участі в діалозі під час спілкування у різних видах діяльності з дотриманням елементарних норм ведення розмови;
- удосконалювати вміння слухати і розуміти співрозмовника,
- формулювати і ставити запитання, будувати відповідь відповідно до почутого;

- заохочувати до ведення діалогу в різних повсякденних ситуаціях (у дошкільному навчальному закладі, вдома, у громадських місцях, транспорті, на вулиці) як при безпосередньому контакті, так і у телефонній розмові;
- вчити виявляти ініціативу у спілкуванні зі знайомими і незнайомими дорослими та дітьми, використовувати при цьому доречні форми ввічливого та лагідного звертання (залежно від віку, статі, соціальної ролі співрозмовника – «ви», «любий», «мамусю», «Ганнусю» та ін.), знаходити першу репліку для початку діалогу, підтримувати розмову, ставлячи запитання з теми розмови, даючи власні коментарі почутому від співрозмовника. Залучати до побудови діалогів між 2–4 дітьми;
- формувати вміння підтримувати розпочату іншою людиною розмову, вчасно реагувати на репліки співрозмовника, розпитувати, вести діалог на запропоновану дорослим тему;
- привчати триматися в діалозі невимушено, вільно, без напруження, розмовляти тактовно, переконливо, відчувати емоційний тон розмови та коригувати його у позитивний бік у разі загострення ситуації спілкування, коректно виявляти власне емоційне ставлення до предмета розмови чи співрозмовника; залежно від ситуації спілкування і теми розмови висловлювати прохання, вибачення, подяку, припущення, співпереживання тощо, вітатися і прощатися, використовуючи ввічливі звертання та формули мовленнєвого етикету.

Монологічне мовлення

- формувати вміння будувати зв'язні монологічні висловлювання різних типів (розповіді-описи; сюжетні розповіді за картинками, з власного досвіду, творчі на задану чи обрану тему; перекази). Починати вчити складати розповіді-судження;
- (оцінки), розповіді-міркування та розповіді-пояснення;
- пропонувати користуватися поданим зразком, планом, а згодом спиратися на засвоєний алгоритм складання розповіді;

- привчати висловлюватися логічно, без повторів, пауз, жестикуляції, дотримуватись основних структурних частин розповіді (початок, середина – основна частина, закінчення), придумувати назву своїм розповідям та вживати у складених текстах епітети, порівняння, фразеологізми, пряму мову персонажів зі звертаннями тощо;
- залучати дітей до складання розповідей-описів іграшок, предметів, предметних картинок, сюжетних ілюстрацій і малюнків. Вправляти в умінні виокремлювати і називати предмет опису, його зовнішні ознаки, частини, характеризувати властивості, дії, призначення, співвідносити предмети мовлення з відповідними їм описами. Пропонувати спроби самостійного складання описових розповідей-загадок про об'єкти довкілля та описів по пам'яті;
- розширювати досвід дітей у складанні різних видів сюжетних розповідей, поступово ускладнювати добір прийомів навчання сюжетного розповідання: за зразком, за планом, поданим дорослим, за поданим початком або закінченням історії, з виходом за межі зображеного на картині, за серією картин чи малюнків, за опорними словами, колективно розповідання зі складанням певних фрагментів єдиної розповіді тощо;
- формувати елементарні навички оцінювального, пояснювального мовлення під час складання розповідей-суджень і пояснень, дотримання логіки причиново-наслідкових зв'язків у самостійних міркуваннях;
- під час переказування літературних творів вчити осмислювати зміст почутого, усвідомлювати тему та провідну ідею твору, запам'ятовувати та відтворювати послідовність подій близько до тексту, спочатку орієнтуючись на запропонований план, згодом – і самостійно, використовуючи авторські мовленнєві звороти, засоби художньої виразності (епітети, порівняння, метафори, повтори тощо);
- вчити дітей стежити за логікою власного викладу та викладу інших дітей і продовжувати переказування, розпочате іншою дитиною чи дорослим, відтворювати певну логічну частину змісту. Розвивати емоційну чуттєвість

до подій твору, вчинків і долі персонажів, вчити передавати у переказі авторські оцінки та власне ставлення;

– заохочувати імпровізаційні спроби під час переказування текстів [31].

Аналіз навчально-виховної документації закладів дошкільної освіти (перспективних та календарних планів навчально-виховної роботи) переконує, що розвитку мовлення засобами лінгвістичних технологій у дітей старшого дошкільного віку приділяється належна увага. Роботу над мовленнєвим розвитком педагоги планують на заняттях з розвитку мовлення, художньої літератури, ознайомлення з навколишнім, проведення тижня толерантності тощо. Наприклад під час проведення заняття «Будемо ввічливими одне з одним» вихователі запланували прослуховування розповіді «Місто навпаки» та складання розповіді за ілюстраціями. Також для розвитку мовлення заплановані ситуації обговорення: коментування поведінки героїв у тій чи іншій ситуації; дидактичні ігри («Веселі переглядки», «Чи ввічливий ти?», «Як вчинити?», «Навпаки»); бесіди «Співчуття душу зігриває», «У країні ввічливості», бесіди за творами В. Сухомлинського, бесіди за змістом і переказ віршів В. Орлова, В. Осєєвої, П. Сингаївського. Г. Бойко, Т. Лисенко та інших; постановка вистав за казками «Рукавичка», «Колобок», «Зайчишина хатинка» тощо.

Таким чином, у роботі з мовленнєвого розвитку вихователі дотримуються вимог програм.

Наступним етапом нашого дослідження було анкетування вихователів з метою з'ясування як організована робота з мовленнєвого розвитку і чи використовують вони для цього лінгвістичні технології (Додаток А). Аналіз результатів анкетування вихователів свідчить, що поняття терміну «мовленнєва компетентність» дало 75% вихователів, 25% вихователів – дало не повне визначення мовленнєвої компетентності.

На друге запитання «Назвіть складові мовленнєвої компетентності, які Ви формуєте за заняттях у дітей старшого дошкільного віку?» 50% дало відповідь «діамонологічне», граматичне, зв'язне мовлення та 50% – «зв'язне мовлення», комунікативний розвиток, збагачення словникового запасу. Тобто вихователі

формують майже всі складові мовленнєвої компетентності дошкільників. Особлива увага приділяється розвитку діалогового, зв'язного мовлення.

Наступним запитанням ми дізналися, які методи і прийоми, на думку вихователів, найкраще сприяють формуванню мовленнєвої компетентності. Були отримані такі відповіді: переказ художніх творів – 75%, групова бесіда за змістом прочитаного, картини – 25%, складання розповіді за сюжетними картинками – 100%, складання загадок, казок – 30%, словесні доручення – 50%. Отже, відповіді вихователів свідчать, що вони надають перевагу переказам художніх творів і складанню розповідей за сюжетними картинками.

На запитання «Які засоби Ви використовуєте для формування мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку?» отримані такі відповіді: 50% вихователів надають перевагу переказу знайомих художніх творів, 75% – дидактичній грі, 50% – творчим розповідям за картиною, 25% – використанню ІКТ. Отже, робимо висновок: для формування мовленнєвої компетентності більшість вихователів використовують дидактичні ігри. Творчі розповідання за картиною, театралізовану діяльність використовують 50% вихователів, ІКТ – лише 25%.

На запитання «Які лінгвістичні технології вам відомі?» вихователі назвали: ігрові – 100%, казкотерапія – 50%, ІКТ-технології – 25%, артикуляційна гімнастика – 80%, складання загадок, казок, творчих розповідей – 50%, мнемотехніка – 25%, пальчикова гімнастика – 50%?» Відповіді вихователів свідчать про те, що вони надають перевагу ігровим технологіям та артикуляційній гімнастиці, складанню казок, загадок, творчих розповідей п картині у процесі формування мовленнєвої компетентності.

Аналіз відповіді на запитання «На які вимоги Ви орієнтуєтесь при виборі технології для формування мовленнєвої компетентності у дітей?» свідчить про те, що 25% вихователів обирають технологію, яка сприяє розвитку комунікативних навичок, 30% – на організацію активної мовленнєвої практики кожної дитини в різних видах діяльності, 35% – на взаємозв'язок пізнавального і мовленнєвого розвитку дітей. 10% вихователів уникнули від відповіді на дане

запитання. Отже, лише 30% вихователів, обираючи лінгвістичну технологію орієнтуються на організацію активної мовленнєвої практики кожної дитини в різних видах діяльності.

На запитання «Які труднощі Ви випробуєте під час використання лінгвістичних технологій у формуванні мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку» 75% вихователів відмітили недостатню кількість дидактичного матеріалу за сучасними лінгвістичними технологіями (технологія навчання дітей складати метафори, розвитку мови і мислення за допомогою мнемотехніки, технології сінквейн тощо).

Отже, анкетування вихователів засвідчило значну їх увагу до проблеми формування мовленнєвої компетентності в дітей старшого дошкільного віку. З цією метою педагоги проводять групові бесіди за змістом прочитаного художнього твору, складання творчих розповідей по картині, театралізацію українських народних казок тощо. Водночас формування мовленнєвої компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами деяких сучасних лінгвістичних технологій використовують лише 50% вихователів.

Наступним етапом нашої експериментальної роботи було виявлення рівня сформованості мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного. З цією метою був проведений педагогічний експеримент, в якому взяли участь 50 дітей старшого дошкільного віку ЗДО «Зірочка» та ЗДО «Ромашка» м. Глухова (Додаток Б). Педагогічний експеримент проводився у три етапи: констатувальний, формувальний, контрольний. Метою констатувального етапу дослідження було з'ясування рівнів сформованості мовленнєвої компетентності в старших дошкільників. Метою формувального етапу експерименту було проведення роботи з формування мовленнєвої компетентності у дітей експериментальної групи засобом лінгвістичних технологій. Метою контрольного етапу експерименту було перевірка ефективності проведеної роботи з формування мовленнєвої компетентності засобами лінгвістичних технологій.

Для проведення констатувального етапу дослідження було визначено критерії та показники мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку з врахуванням вимог тематичної програми «Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку» [18]. За критерії сформованості мовленнєвої компетентності взято: фонетична компетенція, лексична компетенція, граматична компетенція, діалогова компетенція, комунікативна компетенція. За показники перелічених компетенцій взято:

Фонетична компетенція: правильна вимова звуків, розвиток фонематичного слуху, виразність мовлення.

Лексична компетенція: словникове багатство, розуміння семантичних слів.

Граматична компетенція: морфологічна правильність мовлення, синтаксична будова мовлення, наявність оцінно-контрольних дій.

Діалогова компетенція: вміння будувати діалог з партнером, зв'язні висловлювання репродуктивного характеру, зв'язні висловлювання творчого характеру.

Комунікативна компетенція: наявність формул мовленнєвого етикету, ініціативність спілкування.

За даними критеріями і показниками визначено три вихідні рівні сформованості мовленнєвої готовності до навчання:

Високий рівень: у дитини висока мовленнєва активність і якість мовленнєвих відповідей; правильна звуковимова; відсутність граматичних помилок; достатній обсяг словника; дитина уміє самостійно переказувати й будувати розповідь; у неї наявні оцінно-контрольні дії, уміє помічати та виправляти помилки.

Середній рівень: у дитини недостатня мовленнєва активність, вона потребує стимулювання мовленнєвої діяльності; якість відповідей незадовільна; дитина робить помилки у звуковимові; граматичні помилки;

переказує тільки добре знайомий текст; розповідає лише за зразком розповіді вихователя.

Низький рівень: незадовільні мовленнєва активність і якість відповідей; у мовленні багато помилок; дитина не володіє зв'язним висловлюванням; у неї переважає ситуативне мовлення; відсутні оцінно-контрольні дії.

Для виявлення рівня сформованості мовленнєвої компетентності за визначеними рівнями підібрані діагностичні завдання:

Фонетична компетенція: правильна вимова звуків.

Завдання 1. «Пригоди Дерев'янка».

Мета: з'ясувати вимову дітьми свистячих [с], [з], [ц], шиплячих звуків [ш], [ж], [ч] та звука [р].

Матеріал: дидактичні картинки із зображенням різних предметів, іграшковий Дерев'яно.

Процедура виконання: Для виконання завдання було дібрано серію предметних картинок на свистячі, шиплячі та звук *р*. Картинки добирались таким чином, щоб потрібний звук стояв у різних позиціях: на початку, в середині і в кінці слова. Дитині загадували загадку про Дерев'яно, знайомили з хлопчиком Дерев'янком і пропонували послухати розповідь:

«Якось Дерев'яно пішов у ліс за грибами. Зайшов дуже далеко і не помітив, як заблукав. А ліс був зачарований і не хотів випускати хлопчика з лісу. Раптом з'явився господар лісу – Лісовичок. Він запропонував хлопчику відгадати загадки-малюнки. Якщо він їх правильно відгадає, Лісовик покаже дорогу додому. Сів Дерев'яно на колоду і заплакав, він ще не вчився у школі і не знає, як виконати завдання, які йому запропонував Лісовик.»

Дітям пропонувалось допомогти Дерев'янку виконати такі завдання Лісовика:

1. На корі кожного дерева, що зустрічалось на шляху, був зображений малюнок, який Дерев'янкові потрібно було впізнати, назвати, чітко і правильно вимовити кожен звук. Експериментатор показував дитині по черзі картинки, на яких зображено дерево з різними малюнками і пропонував назвати зображений

предмет і чітко вимовити кожний звук.

2. Дерев'янку потрібно було підійти до великого дерева, нахилитись до дупла, уважно прислухатись і почути, які слова десь далеко в дуплі лунають, а після цього правильно їх повторити. Експериментатор тихо називав слова на відповідні звуки і пропонував їх повторити.

3. З твоєю допомогою Дерев'янку вийшов з лісу, але на шляху хлопчика трапилась річка – знову перепона, йому потрібно перейти річку, через яку немає містка. Річка була чарівною. Щоб з'явився місток, Дерев'янку потрібно скласти речення, в якому були б слова зі звуком [р]. Дитина складала речення зі словами, експериментатор фіксував правильність вимови звуків.

Показник: розвиток фонематичного слуху у дитини

Завдання 1. «Що сказав ведмедик?»

Мета: виявити вміння дітьми розрізняти на слух свистячі [с], [з], [ц], шиплячі [ш], [ж], [ч] та сонорні звуки [р], [л].

Матеріал: іграшковий ведмедик.

Процедура виконання: експериментатор знайомить дітей з ведмедиком Ласунчиком і розповідає, що тваринка захворіла ангіною і не може голосно розмовляти. Ведмедик дуже переживає, чи почують його в лісі друзі. Експериментатор пропонує дитині перевірити, чи це насправді так і заспокоїти ведмедика. З ведмедиком у руках дорослий відходить від дитини на відстань 5-6 метрів і пошепки промовляє по черзі слова із схожими звуками від імені Ласунчика. Дитина повторює слова на відповідні звуки, що стоять у різних позиціях.

Показник: виразність мовлення.

Завдання 1. Зміни наголос.

Мета: з'ясувати вміння дітей вживати логічні наголоси в реченнях.

Процедура виконання: Дитині пропонується 10 різних речень, які вона повинна промовити з різною інтонацією. Наприклад, експериментатор називав речення: «Оксана поливала квіти» і пропонував дитині сказати речення таким чином, щоб відповісти на запитання: «Хто поливав квіти?», «Що

робила Оксана?», «Що поливала Оксана?» Дитина повинна кожного разу змінювати логічний наголос у реченні.

Лексична компетенція.

У межах лексичної компетенції дітям пропонувались завдання на вживання ними слів – різних частин мови (іменники, прикметники, дієслово, числівники тощо), антонімів, синонімів, розуміння семантики і переносного значення слів. Опишемо їх.

Показник: збагачений словник.

Завдання 1. Лексична вправа «Добери слова».

Мета: виявити вживання дітьми іменників, прикметників, дієслів, прислівників.

Варіант 1. Вправа «Що буває...?».

Процедура виконання: Дитині пропонуються запитання: «Що буває глибоким? Мілким? Високим? Низьким? Широким? Вузьким? Легким? Важким? Великим? Маленьким?» Дитина добирає іменники.

Варіант 2. Вправа «Скажи який? яка? яке?»

Дитині пропонується ігрова вправа: «Скажи який? Яка? Яке?»

«Сумка яка? Груша яка? Трава яка? Сонце яке? Море яке? Дерево яке? Собака який? Будинок який? Хліб який? Ручка яка?» і т. ін. Діти добирають прикметники.

Варіант 3. Лексична вправа «Закінчи речення».

Вихователь починає речення і пропонує дитині завершити його:

«Ручка потрібна, щоб... (писати, тримати чашку, сумку, відчиняти двері...).

М'ячем можна... (грати, кидати його, копати, підкидати, відбивати).
Водою можна... (поливати квіти, митися, обливатися, мити посуд, пити).
З кішкою можна... (гратися, годувати її, гладити). Собака, що робить? (гавкає, грається, спить, їсть, гризе кістку). З одягом, що роблять? (носять, перуть, прасують, чистять, знімають, витрушують). Діти добирають дієслова.

Варіант 4. Вправа «Скажи як...?»

«Співати можна як? (голосно, тихо, гарно, хором...). Стрибати можна як? (високо, низько, швидко...). Говорити можна як? (голосно, тихо, правильно а неправильно, повільно). Дихати можна як? (швидко, повільно, глибоко, ледве чутно). Взимку на вулиці як? (холодно, морозно, зимно...). А влітку на дворі як? (тепло, сонячно, ясно...). Вдягнутися можна як? (тепло, холодно, гарно, негарно, модно). Працювати можна як? (добросовісно, тяжко, довго, багато, мало...). Сміятися можна як? (голосно, тихенько, довго, щиро...)» і т. п. Діти добирають прислівники.

Граматична компетенція.

У межах граматичної компетенції з'ясовувалась граматична й синтаксична правильність мовлення дітей. Задля цього пропонувались завдання на виявлення найбільш уживаних типових помилок у мовленні дошкільників. Крім того, з'ясовувалось уміння дітей контролювати й коригувати правильність мовлення як своїх однолітків, так і свого власного. Опишемо їх.

Показник: морфологічна правильність мовлення.

Завдання 1.

Гра «Чого не стало?»

Мета: з'ясувати вживання дітьми іменників у родовому відмінку множини й однини.

Матеріал: різні предмети одягу, посуду, овочі, фрукти, іграшки та ін.; предметні картинки.

Процедура виконання:

На столі розкладені різні предмети: одяг – дві шапки, панчохи, черевики; посуд – 2 тарілки, 3 чашки, 2 ложки; овочі – 2 моркви, 2 цибулі, 2 огірка, 2 апельсина.

Дитина розглядає предмети, запам'ятовує їх, відвертається, експериментатор ховає один з видів речей. Прогнозована відповідь: Серед одягу не стало черевиків, серед посуду не стало тарілок, серед овочів – цибулі і т. ін. б) Вправа «Закінчи речення». Дитині показують картинку і пропонують закінчити речення. Наприклад: Стоїть багато... (крісел)», «На вішаку багато...

(рушників)», «Висять дитячі... (пальто)», «Дівчинка одягає своїх... (ляльок)», «На полиці стоїть декілька... (книжок)», «На галявині росте багато... (квітів)», «В корзині багато... (м'ячів)», «В пеналі лежить декілька... (ручок)», «На руці п'ять... (пальців) і т. п.

Гра «Скажи, що ти робиш?»

Мета: з'ясувати вміння дітей чергувати приголосні у закінченнях дієслів І особи однини теперішнього часу (сидіти – сиджу, летіти – лечу, носити – ношу, садити – саджу), множини (біжу – біжать, кричу – кричать, лечу – летять, несучу – несуть, стою – стоять).

Процедура виконання: Дорослий називає дієслово (наприклад, сидіти), дитина повинна назвати дію в І особі однини (Я сиджу). Пропонуються дієслова: сидіти (сиджу); летіти (лечу); садити (саджу); носити (ношу); косити (кошу) і т. п.

Після цього експериментатор називає дієслова в І особі однини (наприклад, я біжу), а дитина повинна назвати дію у множині, закінчивши речення: «Вони біжать». Пропонуються дієслова: біжу – біжать, кричу – кричать, лечу – летять, несучу – несуть, стою – стоять і т. п.

Показник: наявність оцінно-контрольних дій.

Завдання. Оціни себе сам.

Мета: з'ясувати вміння дітей оцінювати і контролювати мовлення.

Матеріал: магнітофон.

Процедура виконання: Дитині пропонують скласти оповідання, використовуючи 5 запропонованих слів (наприклад: осінь, листя, ліс, білочка, діти). Дається інструкція: «Послухай уважно і запам'ятай слова, з якими ти будеш складати оповідання (називаються слова і повторюються двічі). З цими словами склади оповідання. Тільки слідкуй, щоб всі слова були використані тобою. Намагайся не робити помилок, розповідай послідовно, без пауз. Твою розповідь я запишу на плівку. Потім ти її сам прослухаєш». Після розповіді дитині пропонують оцінити власну розповідь фішками (якщо розповідь правильна – дитина кладе червону фішку; є помилки – синю фішку; розповідь

невдала, містить багато помилок, не сподобалась дитині – чорну фішку), сказати, чи всі слова вона використала, чи не припустилася помилок. Після чого дитині пропонується прослухати своє оповідання і виправити помилки.

Діамонологічна компетенція.

У межах означеної компетенції з'ясовувались уміння дітей будувати діалог, переказувати художні тексти, складати творчі розповіді у спеціально розроблених завданнях. Опишемо їх.

Показник: вміння будувати діалог з партнером.

Завдання. Покупець і продавець.

Мета: з'ясувати вміння вести розмову (діалог) невимушено на запропоновану тему.

Процедура виконання: експериментатор пропонував дитині:

Розіграй з друзями діалог між покупцем та продавцем, який міг би відбутися в магазині «Дитячі книжки». Покупцю необхідно купити казки у подарунок братику.

Оцінювалося: вміння розпочати та завершити діалог; змістовність розмови; оригінальність; вживання різноманітних мовленнєвих еталонів, швидкість реакції на репліки співрозмовника..

Комунікативна компетенція.

У межах означеної компетенції з'ясовувались уміння дітей вживати формули мовленнєвого етикету, ініціативність спілкування. Опишемо зміст завдань за кожним із цих показників.

Показник: наявність формул мовленнєвого етикету.

Завдання. Що ти будеш робити?

Мета: з'ясувати наявність формул мовленнєвого етикету в різних ситуаціях спілкування. Процедура виконання: Дитині описують відповідну мовленнєву ситуацію і пропонують уявити, що це сталося з нею. Для експерименту було відібрано 6 традиційних і доступних дітям тем для добору мовленнєвих ситуацій спілкування: 1) привітання; 2) знайомство; 3) прохання; 4) вибачення; 5) конфлікт у грі; 6) звертання до дорослого.

1. Ти прийшов (ла) в дошкільний заклад і зустрів (ла) виховательку (Олену Петрівну). Як ти її будеш вітати? Як по-іншому можна привітатись?

Прогнозована відповідь: Добрий день, здрастуйте, доброго ранку, вітаю.

2. До вашої групи прийшла нова дівчинка. Тобі захотілося з нею познайомитись. Як ти до неї звернешся? Прогнозована відповідь: Скажи, будь ласка, як тебе звати; привіт, давай з тобою познайомимось, мене звати...

3. Ти поливаєш квіти у груповій кімнаті. Одна з них знаходиться на шафі, і ти не можеш її дістати. Як ти звернешся за допомогою до дорослих (вихователя, помічника вихователя), що ти скажеш? Прогнозована відповідь: Олена Петрівна, допоможіть мені, будь ласка, полити квітку. Вибачте, будь ласка, ви не допоможете мені полити квітку.

Рівні сформованості мовленнєвої компетенції у дітей експериментальної групи на констатувальному етапі дослідження занесені до таблиць 2.1.1.

Таблиця 2.1.1.

Рівні сформованості мовленнєвої компетенції у дітей експериментальної групи на констатувальному етапі дослідження

Компетенції		Фонетична			Лексична	Граматична		Діамонологічна	Комунікативна
Показники		Правильність вимови звуків	Розвиток фонематичного слуху	Виразність мовлення	Словникове багатство	Морфологічна правильність мовлення	Наявність оціночно-контрольних дій	Вміння будувати діалог	Наявність формул мовленнєвого етикету
Високий	К-ть	5	4	3	4	3	2	3	2
	%	20	16	12	16	12	8	12	8
Середній	К-ть	13	16	10	12	9	12	12	11
	%	52	64	40	48	36	48	48	44
Н	К-ть	7	5	12	9	13	11	10	12

	%	28	20	48	36	52	44	40	48

Для наочності зобразимо рівні сформованості мовленнєвої компетентності у вигляді діаграми (рис. 2.1.1.).

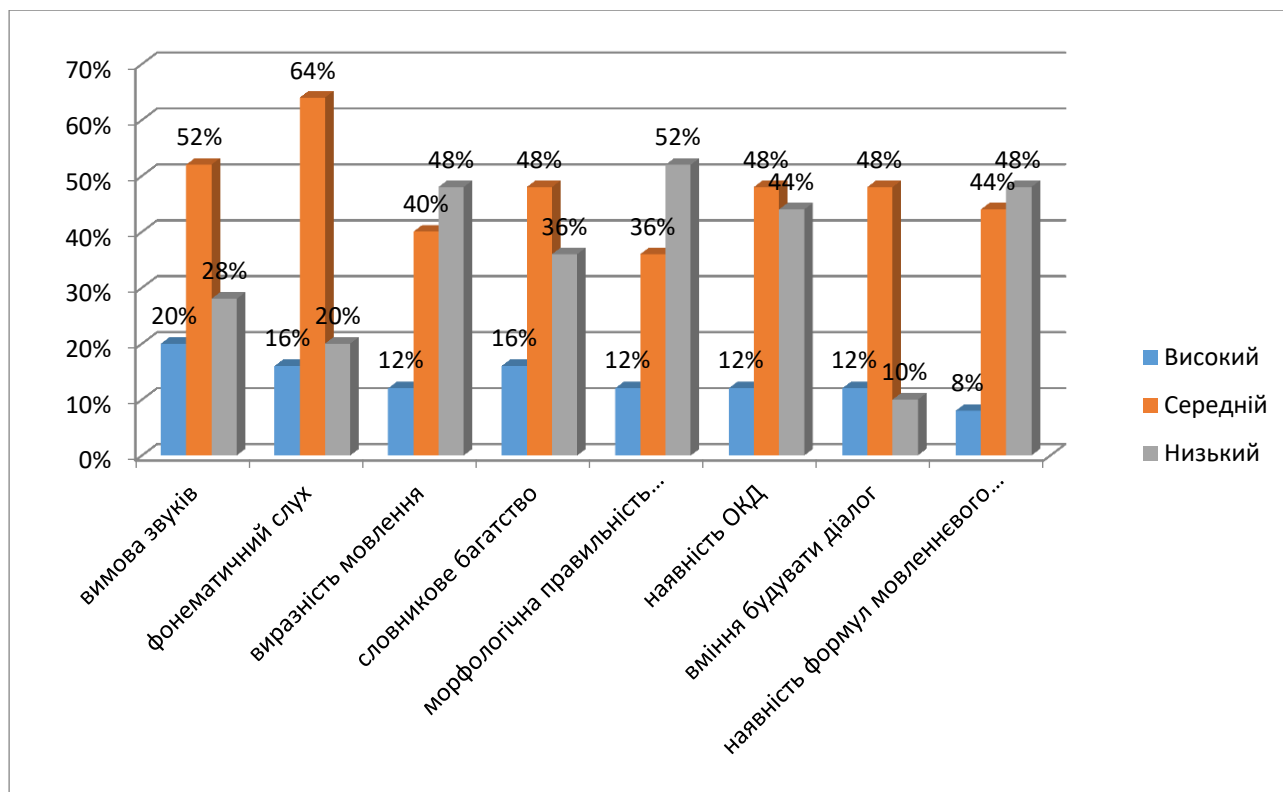

Рис. 2.1. 1. Рівні сформованості мовленнєвої компетентності у дітей ЕГ на констатувальному етапі дослідження

Аналіз результатів констатувального етапу дослідження в дітей ЕГ показав, що їх фонетична компетентність сформована на середньому рівні – 52%. Так, виконуючи завдання «Природи Деревсянка» Нікіта Л., Настя М., Артем Б. робили помилки при вимові свистячих [с], [з], [ц], шиплячих звуків [ш], [ж], [ч] та звука [р], а Даня Д. та Ліза І. – не вимовляють звук [р]. Також дітьми були допущені помилки при виконанні завдання «Що казав ведмедик». Важче всього дітям було розрізнити свистячі звуки [с], [з] та шиплячі [ш], [ж], [ч]. Важко цим дітям далось і завдання на зміну логічного наголосу в реченнях.

20% дітей (Аліна К., Віка С., Аня Г., Настя Б., Ваня М.) виявили високий рівень сформованості фонематичної компетенції, вони правильно назвали всі звуки, показали вміння вживати логічні наголоси в реченні, розрізняти на слух свистячі [с], [з], [ц], шиплячі [ш], [ж], [ч] та сонорні звуки [р], [л].

Низький рівень сформованості фонетичної компетентності виявлений у 28% дітей ЕГ (Настя М., Агнія Д., Олексій Є., Паша Б., Андрій Г., Деніс Д., Марія А.). Діти не вимовляють шиплячі звуки, не здатні правильно поставити наголос у реченнях, не вміють розрізняти на слух свистячі та шиплячі звуки.

48% дітей ЕГ не виконали завдання на зміну наголосу в реченнях, тобто виразність їх мовлення розвинута на низькому рівні. Краще всього у дітей розвинутий фонематичний слух – 64% дітей показали середній рівень його розвитку.

Перевірка рівня розвитку лексичної компетентності дала такі результати: вправу «Добери слова» на високому рівні виконало 12% дітей (Аліна К., Віка С., Аня Г.), вони швидко підбирали слова до запропонованих нами виразів, продовжували наші речення. Гра дівчаткам дуже сподобалась. Але 40-45% дітей виявили середній рівень розвитку лексичної компетентності. Діти робили паузи, підбираючи слова для продовження речення, але підбирали слова правильно. Краще діти справилися з вправо «Скажи який? Яка? Яке?, затримок у відповідях не спостерігалось. Важче їм далася вправа «Скажи як?».

48% дітей ЕГ показали низький рівень лексичної компетенції. Діти робили значні паузи виконуючи завдання, не завжди розуміли семантику слів. При виконанні вправи «Скажи яка?» труднощі дітей викликали відповіді на запитання: «Ручка яка?», «Дерево яке?», «Собака який?». Із затримкою ми отримали відповіді «Дерево зелене», «Дерево низьке», «Дерево високе», «Собака злий», «Собака добрий», «Ручка красива» тощо. Вправа «Закінчи речення викликала труднощі майже в усіх дітях. Діти не змогли закінчити речення «Працювати можна як?», «Дихати можна як?». Речення «Взимку на вулиці як?» діти продовжили «холодно», інших варіантів ніхто не виказав.

Рівень морфологічної компетентності знаходиться у 52% дітей на низькому рівні: діти не помічали, що зникло зі стола, виконуючи вправу «Закінчи речення», речення закінчували не узгоджуючи слова в ньому, наприклад: «На вішаку багато рушники», «Висять дитячі польти», «Дівчинка одягає своїх ляльків», «На полиці стоїть декілька книжки», «В корзині багато м'ячей», «В пеналі лежить декілька... ручок», «На руці п'ять палець» тощо. Не завжди дітям вдавалося чергувати приголосні у закінченнях дієслів І особи однини та множини теперішнього часу: на дієслова «Я біжу» діти відповідали «Вони біжуть», «кричу» – «кричить», «лечу» – «летить». Причому діти були не в змозі виправити свої помилки. Наявність оцінно-контрольних дій у 48% дітей знаходиться на низькому рівні та середньому рівнях.

Дослідження діалогової компетентності показало, що 48% дітей не можуть будувати діалог, їх питання зводилися «У вас є казки?», а «Є. Які вам потрібно?» відповідь «Теремок».

48% дітей не вживають формули мовленнєвого етикету під час спілкування. Вони використовували стандартні привітання: «Доброго ранку, Олена Петрівна», інші варіанти дітьми не використані. Щодо нової дівчини в групі, то більшість дітей знайомилися з нею фразою «Привіт! Як тобі звати?».

За допомогою до дорослого більшість дітей зверталася «Олена Петрівна, допоможіть мені полити квітку». Тобто у дітей обмежений запас формул мовленнєвого етикету.

Рівні сформованості мовленнєвої компетентності у дітей контрольної групи на констатувальному етапі дослідження занесені до таблиці 2.1.2.

Таблиця 2.1.2.

Рівні сформованості мовленнєвої компетентності у дітей контрольної групи на констатувальному етапі дослідження

Компетенції		Фонетична			Лексична	Граматична		Діамонологічна	Комунікативна
Показники		Правильність вимови звуків	Розвиток фонематичного слуху	Виразність мовлення	Словникове багатство	Морфологічна правильність мовлення	Наявність оціночно-контрольних дій	Вміння будувати діалог	Наявність формул мовленнєвого етикету
Високий	К-ть	5	6	4	5	4	3	4	3
	%	20	24	16	20	16	12	16	12
Середній	К-ть	14	15	12	13	10	13	13	12
	%	56	60	48	52	40	52	52	48
Низький	К-ть	6	4	9	7	11	9	8	10
	%	24	16	36	28	44	36	32	40

Графічне зображення рівнів сформованості мовленнєвої компетентності у дітей контрольної групи на констатувальному етапі дослідження подані на рис. 2.1.2.

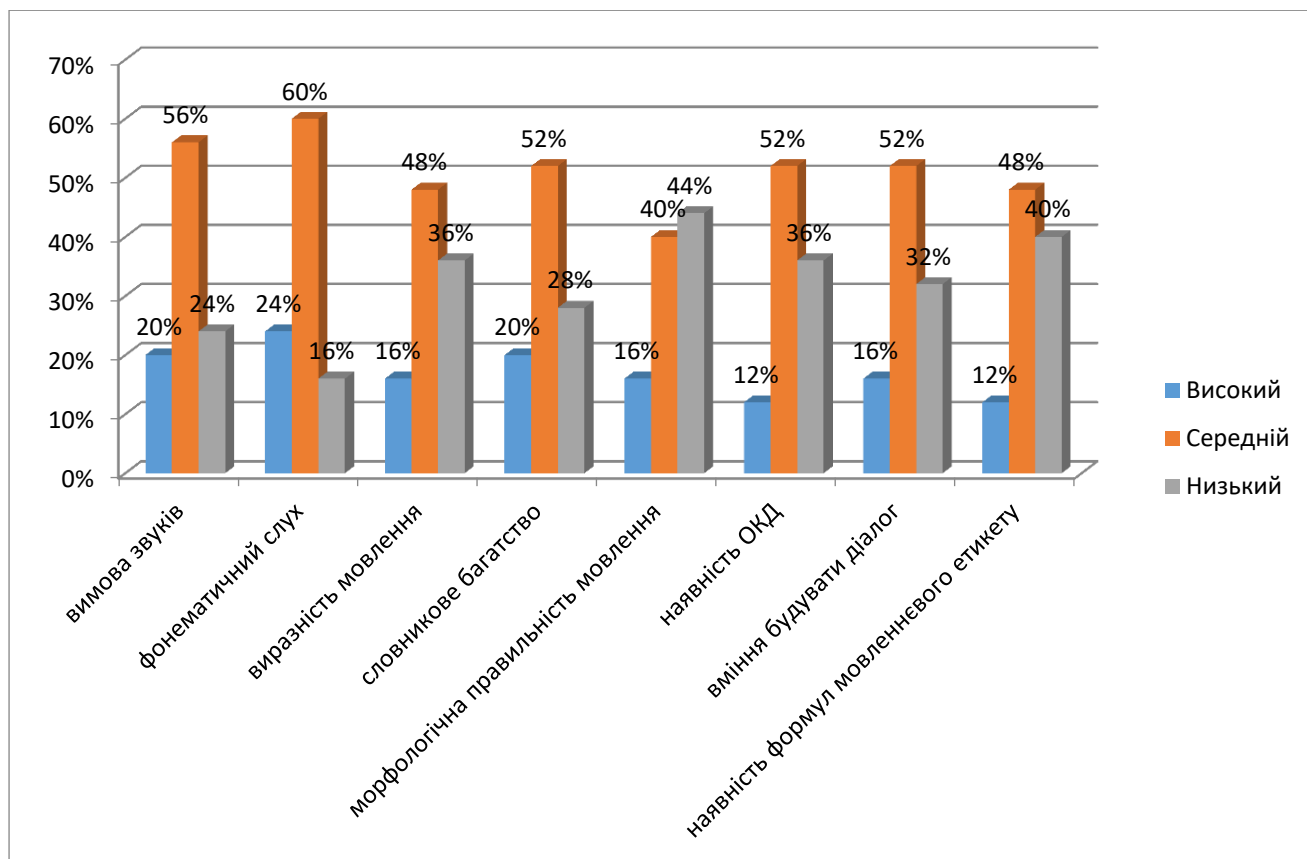

Рис. 2.1.2. Рівні сформованості мовленнєвої компетентності у дітей контрольної групи на констатувальному етапі дослідження

Аналіз даних констатувального етапу дослідження в КГ також показав, що їх рівень мовленнєвої компетентності знаходиться на середньому рівні за всіма критеріями. Діти КГ показали трохи кращі результати: показники рівнів сформованості мовленнєвої компетентності за всіма критеріями у них вище на 4%, а низький рівень виявлений на 8% менше ніж у дітей ЕГ. Низький рівень мовленнєвої компетентності лежить в межах від 16% до 44%. Гірше всього у дітей КГ розвинута граматична компетентність (44% та 36% дітей виконали завдання на низькому рівні).

Отже, аналізуючи одержані кількісні та якісні результати, отримані на констатувальному етапі дослідження, було виявлено, що найбільш розвиненими в дітей виявилися діалогічні вміння, тобто будувати діалог, на низькому рівні у дітей сформована граматична компетентність

(морфологічна правильність мовлення). Недостатньо сформовані лексична компетенція (словникове багатство), фонетична компетентність, особливо виразність мовлення, комунікативна компетентність (наявність формул мовленнєвого етикету).

Спостереження за дітьми у повсякденному житті також виявило у них середній рівень сформованості мовленнєвої компетентності. Під час спілкування між собою не завжди використовували ввічливі слова, звертаючись з проханням не називали ім'я дитини, до якої зверталися. Відповідаючи на запитання вихователя або однолітка робили паузи, підбираючи слова. На заняттях під час опису картин діти використовували прості речення, не вживали вставні слова та речення, прикметники використовували іноді.

Отже, результати дані констатувального етапу дослідження дають підстави для проведення формувального етапу дослідження.

2.2. Система роботи з розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку засобами лінгвістичних технологій

Метою формувального етапу було проведення системи роботи з розвитку мовлення у дітей ЕГ. Нами була розроблена та апробована система занять з розвитку мовлення (Додаток В), на кожному занятті була реалізована та чи інша лінгводидактична технологія.

Робота з розвитку мовлення засобом лінгвістичних теорій складалася з двох етапів: репродуктивного та творчого. Для кожного етапу ми визначили мету, напрями (літературно-мовленнєвий, комунікативно-творчий, ігровий) та зміст роботи.

На першому етапі ми збагачували арсенал мовленнєвих еталонів дітей, оскільки, чим багатшим він буде, тим вільніше вони будуть себе почувати себе в різних мовленнєвих ситуаціях. Таке збагачення, на нашу думку, мало

відбуватися шляхом репродуктивного засвоєння мовленнєвих еталонів, діалогів персонажів з художніх творів, бесіди за їх змістом, переказ.

Отже, метою першого етапу, репродуктивного, було накопичення мовленнєвих еталонів з казок, необхідних для розвитку діомонологічного мовлення. До змісту роботи за літературно-мовленнєвим напрямом входили: сприймання казок різних жанрів, бесіди за їх змістом, переказ, аналіз змісту та художньої форми творів.

У межах комунікативно-творчого напряму визначили такий зміст роботи: вживання мовленнєвих стереотипів та кліше, дотримання норм мовленнєвого етикету в ігрових ситуаціях з діалогами, активізація мовленнєвого спілкування, «Бесіда в колі» (за М. Монтесорі), складання розповіді за картинами.

Ігровий напрям на репродуктивному етапі передбачав такий зміст роботи: використання словесних доручень, розігрування жартівливих інсценівок за змістом казок, ігри-драматизації за сюжетами казок, ігри з правилами.

Провідною лінгвістичною технологією цього етапу була мнемотехніка.

Мнемотаблиці-схеми слугували нам дидактичним матеріалом у процесі розвитку мовлення. Їх ми використовували для:

- збагачення словникового запасу;
- при навчанні складати оповідання,
- при переказах художніх творів,
- при відгадуванні и загадуванні загадок,
- при заучуванні віршів.

Особливо мнемотаблиці допомогли дітям при розучуванні віршів. Діти на кожне невеличке словосполучення придумували картинку; таким чином, весь вірш зображався схематично і дитина по пам'яті, використовуючи картинку, відтворювала вірш цілком (заняття «Таємниця дерев», Додаток Д). Спочатку ми пропонували дітям готову план-схему, з часом вона активно включалася в процес створення своєї схеми.

Мнемотаблиці ми використовували у процесі опису предметів (заняття «У гості до бабусі» – Додаток Н, «Транспорт» – додаток Л).

Описова розповідь – найбільш важкий вид мовленнєвої діяльності в монологічній мові. Щоб описати предмет, дитині треба його усвідомити, тобто проаналізувати, а це для неї ще важко.

Труднощі, які виникали у процесі опису предметів:

- самостійне визначення основних ознак предмету;
- встановлення послідовності висловлювання ознак;
- утримання в пам'яті плану розповіді-опису.

Для формування навичок складання описових розповідей попередньо складали зразок опису. Елементи зразка описової розповіді: належність до родового поняття; величина; колір; форма; деталі; якість поверхні; матеріал, з якого виготовлений предмет; як використовується; за що подобається. За цим планом можна описати будь-який окремий предмет. Наприклад,

- *іграшки* описували за планом: колір, форма, величина, матеріал, будова, дії з іграшкою.
- *Опис одягу*: колір; матеріал, з якого пошитий одяг; з яких частин складається одяг; сезонність одягу; призначення одягу; дії з одягом (чистка, прання тощо) .
- *Овочі та фрукти* описували за планом: колір, форма, величина, смак, місце вирощування, вживання в їжу.

Коли діти навчилися складати описи предметів, ми навчали їх прийому порівняльного опису. Дві-три підгрупи дітей складали план опису двох-трьох предметів. Під час опису символи викладалися кожною підгрупою в своє коло. Потім в зоні пересікання кіл діти виділяли однакові ознаки предметів. Вони порівнювали предмети, визначив спочатку їх схожість, а потім відмінність.

Наприклад, порівняльний опис лисиці і зайця.

Лисиця і заєць – це дикі тварини. Заєць – маленький, а лисиця – велика. Заєць літом має хутро сірого кольору, а лисиця – рудого. Заєць харчується овочами, а лисиця дрібними тваринами.

Для ефективного «включення» дітей у заняття використовували також коректурні таблиці. Дітей ділили на дві групи, давали їм завдання, після виконання якого встановлювали, яка команда краще справилася з завданням. Крім того, проводили ігри на основі коректурних таблиць, які використовували на різних етапах заняття.

Дуже подобалось дітям складати казку або розповідь за ілюстрацією до казки (заняття «Чарівна подорож» – Додаток Ж, «Взуття» – Додаток К). Але щоб розповіді дітей не були однаковими, логічно побудованими, на допомогу дітям приходили мнемотаблиці.

На занятті ми практикували і складання загадок, метафор (заняття «Лісові новини від сороки-білобоки» – Додаток И «Зимові розваги» – Додаток З).

Паралельно з цією роботою ми використовували дидактичні мовні ігри, настільно-друковані ігри, які розвивали мовлення дітей, інтерес до навколишнього світу, образне і логічне мислення, зорове сприйняття, спостережливість, навички самоперевірки тощо.

Для індивідуальної роботи з дітьми було використано комп'ютерну програму «Вчимося говорити правильно», яка представлена у вигляді комп'ютерної презентації «Школа веселого колобка» для складання описових розповідей.

Метою другого етапу – творчого – була активізація діалогового мовлення засобом дитячого фольклору із вживанням мовленнєвих кліше, образних літературних висловів. Пріоритетною лінією роботи на цьому етапі обрано мовленнєво-творчу. У межах літературно-мовленнєвого напрямку ми пропонували дітям розробку сценаріїв за українськими народними казками, словесну творчість на матеріалі дитячого фольклору (складання загадок, віршів, Додаток Н).

Комунікативно-творчий напрям включав використання творчих завдань, дидактичні ігри за сюжетами казок, проведення брейн-рингів за їх змістом тощо.

До творчих завдань відноситься складання синквейнів. Синквейн – це незвичайний вірш, а вірш, написаний за певними правилами:

1-й рядок – назва вірша (іменник);

2-й рядок – два прикметники;

3-й рядок – три дієслова;

4-й рядок – смислова фраза;

5-й рядок – одне-два слова – висновок) – іменник.

Складати синквейна – складна плідна робота як для дитини, так і для вихователя. До складання синквейнів ми попередньо готували дітей. Спочатку давали готві синквейни, наприклад:

Весна.

Сонячна, тепла

Пробуджує, зігріває, розквітає.

В садах цвітуть дерева.

Краса!

Весна.

Волога, прохолодна.

Тане, дощить, віє.

Люди чекають тепла.

Журба!

Прочитав дітям синквейн, ми пропонували їм знайти різне і загальне в рядках, звернути увагу на побудову віршів, перерахувати кількість рядків і слів в кожному рядку.

Для навчання дітей складати синквейни, ми пропонували їм наступні вправи:

1. Вибрати слово, найбільш відповідне до змісту картинки: *Лисиця – доброта, хитрість, злість.*; *Вовк – захист, зло, радість* і так далі.
2. З'єднати стрілкою предмети, які зв'язані між собою. (Гра-лото «Знайди пару»).

3. Гра «Злови м'яч». Вихователь називає слово-предмет і кидає м'яч дитині, вона в свою чергу, називає слово, що асоціюється з названим словом. Обов'язкова умова – всі слова відповідають на питання хто? або що?. Наприклад: *м'яч – гра, мама – зустріч, лялька – радість, ранок – сонце* і так далі.

Після прослухування синквейну діти спільно утворювали схему, якою користувалися на наступних заняттях. Якщо діти випробували труднощі при складанні синквейн, тоді ми запропонували скласти його за допомогою навідних запитань, або доповнити словами недописаний синквейн.

Хлопчик,

Акуратний, . .

Малює .,

Він все встиг зробити.

Радість!

Після цього спільно складали вірш з протилежним значенням, про недбайливого хлопчика.

Хлопчик,

Неохайний ..

Забув ,...

Розкидав іграшки по кімнаті.

Сумно!

Коли діти навчилися правильно розставляти частини мови, ми пропонували їм самостійно скласти синквейн. Звичайно, ми пропонували групову роботу для складання синквейнів.

Наведемо приклади розвитку мовлення засобом лінгвістичних технологій.

Метою заняття «Таємниця дерев» (Додаток Д) було збагачення словника дітей словами, що означають назву дерев, їх якості, і властивості, навчити дітей добирати синоніми, відгадувати загадки, складати синквейни. На занятті діти повинні були навчитися описувати дерева, називати їх характерні ознаки, систематизувати й узагальнювати свої знання про дерева, їх будову, значення в

природі та в житті людей; ознайомитися з поняттями «деревина»; вправляти у відмінюванні дієслово *хотіти*.

На занятті були використані мнемотаблиці «Що де росте», леп-буку з кишеньками. До проведення заняття нами була проведена попередня робота: діти спостерігали за деревами, малювання їх. Ми читали дітям оповідання В. Сухомлинського «Дерево – будинок», «Осінній – клен», провели бесіду «Як допомогти деревам взимку», складала синквейни, наприклад про березу:

Береза

Кудрява, зелена

Пробуджує, викликає, шумлять

На галявині росте береза,

Краса!

Протягом заняття діти заповнили леп-буку новими експонатами: екологічними значками від павука. Проведені дидактичні ігри «Так чи ні», вправи «Пролізь через павутинку».

Під час роботи з коректурною таблицею дітям задавалися питання:

«Діти, що ви бачите на табличці?

Накрійте жовтими фішками фрукти, які ростуть на деревах. Назвіть їх.

Червоними фішками накрійте овочі, які бувають восени. Назвіть їх.

Розповісти про свій улюблений овоч чи фрукт.

Далі діти займалися дослідницько-практичною діяльністю: вони розглядали кору дерев та розповідали про свої враження, відгадували загадки про дерева. На закріплення матеріалу діти згадували про дерева, кору, про їх властивості, користь для людини.

На другому занятті: «І в саду і на городі» (Додаток Е) діти збагатили словник словами, що означають назву овочів, та фруктів, ввели узагальнюючі поняття овочі, городні рослини, фрукти, навчилися описувати їх, складати з ними речення, відгадувати загадки. На занятті була використана таблиця «Що де росте?». У процесі роботи з нею дітям були запропоновані такі завдання:

1. Уважно подивитесь на картинки. Назвіть овочі, що ростуть на городі. Складіть з ними речення, складіть загадку.

2. Розкажіть, які фрукти ростуть на дереві, які вони. Складіть про них загадку.

3. Назві свій улюблений фрукт, чим він тобі подобається?

4. Назві, які овочі можна вживати тільки сирими? А які і сирими, і вареними?

5. Назві овочі які ти обов'язково чистиш перед вживанням?

Оцінно-контрольні дії у дітей ми формували за допомогою гри «Запитай і відгадай». Використовуючи моделі овочів, фруктів, діти ставили нам запитання, щоб відгадати, який плід ми загадали. Ми відповідали однозначно «так» чи «ні». У процесі гри ми вчили використовувати слова, «я думаю», «мені здається», «тому що» тощо.

На занятті «Чарівна подорож» (Додаток Ж) діти провели з нами подорож до лісу. Протягом заняття вони за допомогою коректурної таблиці «Дикі та свійські тварини» закріплювали навички вживання прикметників з іменниками, складати описові розповіді, збагачували свій словник новими словами, виразами.

На занятті «Зимові розваги» (Додаток З) діти закріплювали вміння вживати прикметники з іменниками, розвивали навички складати речення, збагачуючи словниковий запас, працювали за комп'ютером з програмою «Школа веселого коlobка», коlobок пропонував дітям скласти опис зимового лісу, ялинки, зайчика під кущем тощо.

У ході заняття «Лісові новини від сороки-білобоки» (Додаток И) ми навчили дітей складати описові розповіді за картинкою та за зразком вихователя, закріпили знання про живу та не живу природу, складали загадки про явища природи, синквейни наприклад:

Зайчик

Білий, довговухий

Бігає, стрибає, ховається

Зайчик сидить під кущем

Сховався!

Діти вправлялися у вимові звука [с], розвивали темп мовлення, висловлювалися яких тварин, яких можна зустріти зимою у лісі, грали у дидактичні ігри «Кого не стало», «Скажи чий», «Хто де живе?», «Довгий-короткий».

Для формування контрольних-оцінних дій ми запропонували дітям згадати, про що їм розповіла сорока-білобока.

На занятті з теми «Взуття» (Додаток К) діти навчилися складати короткі описові розповіді про взуття, визначати його види і розрізняти за зовнішніми ознаками; діти засвоїли узагальнююче поняття взуття; ознайомилися з видами взуття залежно від сезону. Працюючи з ілюстративними картинками «Взуття» діти навчилися узагальнювати ці предмети одним словом «взуття», дізналися про види взуття. За запропонованою схемою порівнювали взуття «босоніжки», та «кросівки», знаходили в них спільне та відмінне.

На занятті з теми «Транспорт» (Додаток Л) діти уточнили і розширили свої уявлення про будову машин та їх призначення. Їх словник збагатився новими словами легкова автомашина, пожежна, снігозбиральна машини, вантажівка, екскаватор, автокран. Діти працювали з мнемотаблицею «Транспорт», з ілюстраціями пішоходів на вулицях міста, іграшкового світлофору, дорожніх знаків («Пішохідний перехід», «Доріжка для пішохода», «Перехрестя», «Обережно – діти!», «Інша небезпека»), маячка для острівця безпеки.

Працюючи біля коректурної таблиці діти знаходили машини певної марки і накривали їх різнокольоровими кружечками, відгадували про них загадки.

Вивчаючи тему «Одяг» (Додаток М) діти складали описові розповіді за схемою, вправлялися в диференціації одягу за сезоном: (літній, осінній, зимовий, весняний); закріплювали навички правильно складати описову розповідь про одяг. Мовленнєвий розвиток дітей відбувався у процесі проведення дидактичних ігор «Закінчи речення», «Зайвий предмет», «У чому я

вдягнений» під час роботи з коректурною таблицею «Одяг», гра «Одягни ляльку» допомогла провести пальчикову гімнастику .

На занятті «У гості до бабусі» (Додаток Н) діти закріпили вміння складати описові розповіді про живі об'єкти, за якими вони спостерігали; навчилися доводити свою точку зору, з використанням елементів порівняння і мнемотехніки. Також діти удосконалили навички наслідування голосів тварин; вміння чітко говорити. На занятті діти працювали з коректурною таблицею «Свійські тварини та дитинчата» та з ілюстрацією картинки «Сільське подвір'я». Опис свійських тварин діти проводили за складеною схемою. За рахунок проведеної роботи діти активізували словник назвами дитинчат свійських тварин, узагальнюючими словами *тварини, птахи*.

На занятті була проведена гра «Я почну, а ти продовж» ми називали тварину, а дитина імітувала звук тварин.

Таким чином, провівши серію занять з розвитку мовлення, ми розвивали у дітей морфологічну, граматичну, комунікативну, фонетичну, лексичну компетенції.

2.3. Перевірка ефективності розробленої системи роботи.

На заключному етапі дослідження ми провели контрольні зрізи з метою виявлення ефективності розробленої моделі формування мовленнєвої компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами лінгвістичних технологій. Критерії, показники та рівні сформованості мовленнєвої компетентності були залишені попередніми. Одержані результати були проаналізовані й порівняні з результатами констатувального зрізу.

Виокремлення критеріїв та рівнів сформованості мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку дозволило не тільки об'єктивно оцінити якість засвоєння дітьми запропонованого матеріалу, але й

ефективність проведеної нами роботи з формування мовленнєвої компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами лінгвістичних технологій.

Рівні сформованості мовленнєвої компетенції у дітей експериментальної групи на констатувальному етапі дослідження занесені до таблиці 2.3.1.

Таблиця 2.3.1.

Рівні сформованості мовленнєвої компетенції у дітей експериментальної групи на контрольному етапі дослідження

Компетенції		Фонетична			Лексична	Граматична		Діамонологічна	Комунікативна
Показники		Правильність вимови звуків	Розвиток фонематичного слуху	Виразність мовлення	Словникове багатство	Морфологічна правильність мовлення	Наявність оціночно-контрольних дій	Вміння будувати діалог	Наявність формул мовленнєвого етикету
Високий	К-ть	7	10	6	8	6	5	9	7
	%	28	40	24	32	24	20	36	28
Середній	К-ть	15	12	15	14	16	18	14	16
	%	60	48	60	56	64	72	56	64
Низький	К-ть	3	3	4	3	3	2	2	2
	%	12	12	16	12	12	8	8	8

Для наочності зобразимо рівні сформованості мовленнєвої компетентності у вигляді діаграми (рис. 2.3.1.)

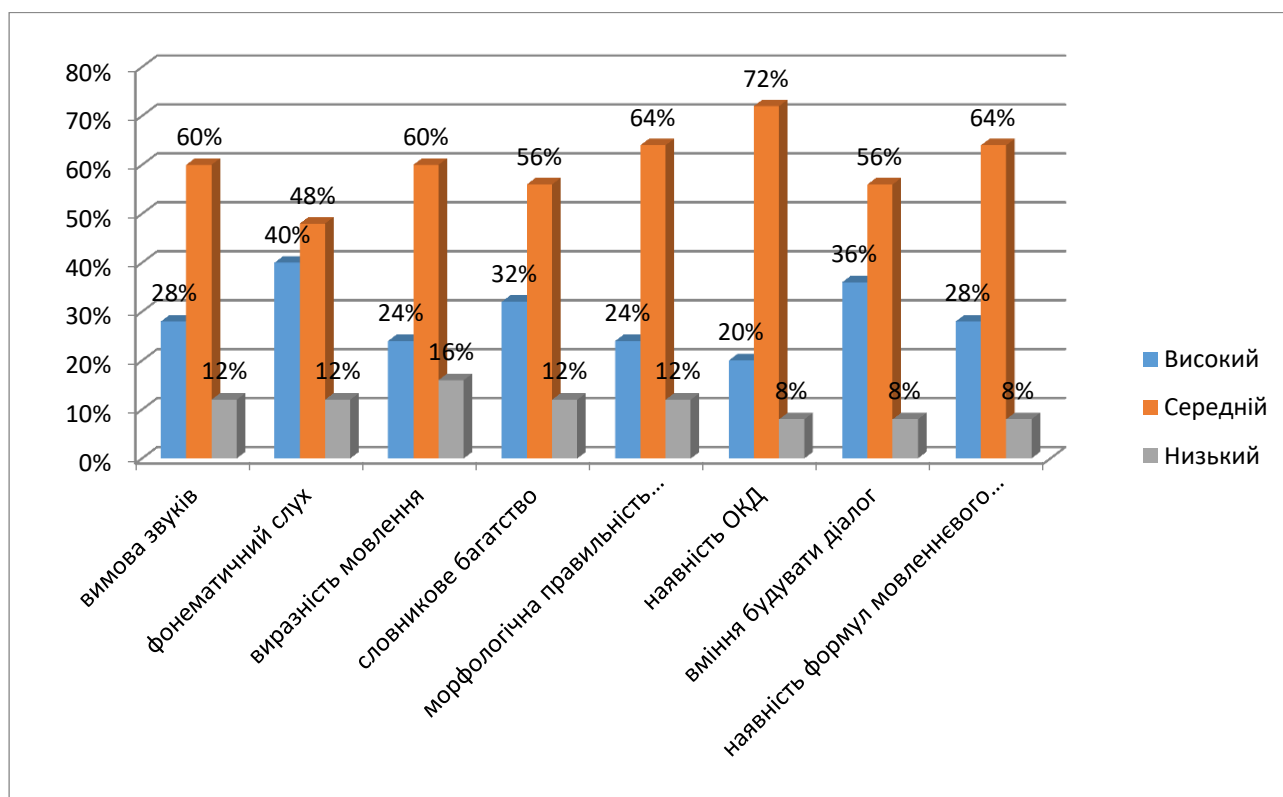

Рис. 2.3.1. Рівні сформованості мовленнєвої компетентності у дітей ЕГ на контрольному етапі дослідження

Аналіз виконання завдань на контрольному етапі дослідження в дітей ЕГ показав, що їх фонетична компетентність сформована на середньому рівні – 48%-60%. Діти набагато краще справились з виконанням завдань. Так виконуючи завдання «Природи Деревеянка» Нікіта Л., Настя М., Артем Б. покращили вимову свистячих [с], [з], [ц], шиплячих звуків [ш], [ж], [ч] та звука [р], а Даня Д. та Ліза І. – навчились вимовляти звук [р]. Набагато легше дітям стало розрізнити свистячі звуки [с], [з] та шиплячі [ш], [ж], [ч]. На контрольному етапі дослідження дітям з середнім рівнем сформованості мовленнєвої компетентності легше далось і завдання на зміну логічного наголосу в реченнях.

40% дітей (Аліна К., Віка С., Аня Г., Настя Б., Ваня М., Саша Г., Діма Т., Марія А., Таня М.) виявили високий рівень сформованості фонематичної компетенції, вони правильно назвали всі звуки, показали вміння вживати логічні наголоси в реченні, розрізняти на слух свистячі [с], [з], [ц], шиплячі [ш], [ж], [ч] та сонорні звуки [р], [л]. Їх відповіді відповідали показникам високого рівня сформованості фонетичної компетенції.

На низькому рівні сформованості фонетичної компетентності залишилося 12% дітей ЕГ (Настя М., Агнія Д., Паша Б.). Діти не навчилися вимовляти шиплячі звуки, не вміють правильно поставити наголос у реченнях, розрізнити на слух свистячі та шиплячі звуки.

16% дітей ЕГ не виконали завдання на зміну наголосу в реченнях, тобто виразність їх мовлення розвинута на низькому рівні. Краще всього у дітей розвинутий фонематичний слух: високий рівень його сформованості виявлений у 40% дітей, 48% дітей показали середній рівень його розвитку.

Перевірка рівня сформованості лексичної компетентності дала такі результати: вправу «Добери слова» на високому рівні виконало 32% дітей (Аліна К., Віка С., Аня Г., Денис Д., Олексій Є., Андрій Г.), вони швидко підбирали слова до запропонованих нами виразів, продовжували наші речення. Гра дітям дуже сподобалась. Але 56% дітей виявили середній рівень розвитку лексичної компетентності. Діти робили невелички паузи, добираючи слова для продовження речення, але підбирали слова правильно. Краще діти справилися з вправо «Скажи який? Яка? Яке?, затримок у відповідях не спостерігалось. Важче їм далася вправа «Скажи як?».

На низькому рівні сформованості лексичної компетентності залишилося 12% дітей ЕГ. Ці діти не завжди розуміли семантику слів. При виконанні вправи «Скажи яка?» труднощі дітей викликали відповіді на запитання: «Ручка яка?», «Дерево яке?», «Собака який?». Вправа «Закінчи речення» була виконана дітьми набагато краще, ніж на констатувальному етапі дослідження. Діти так закінчили речення «Працювати можна як?»- «Працювати можна старанно, наполегливо», , «Дихати можна як?» - «Дихати можна повільно, преривисто,

часто, утруднено»,. Речення «Взимку на вулиці як?» - «В зимку на вулице морозно, красиво, білосніжно».

Рівень морфологічної компетентності підвищився до середнього рівня, він виявлений у 64% дітей ЕГ. На низькому рівні залишилося 12% дітей. Завдання були виконані дітьми на рівні, який відповідав середньому і високому рівням сформованості морфологічної компетентності.

Дослідження діамонологічної компетенції показало, що лише 8% дітей не можуть будувати діалог,. Решта дітей побудували розширений діалог між продавцем і покупцем: «Добрий день!.Мені потрібно вибрати казки на день народження брата» «Добрий день» А ваш брат молодше або старше за тебе?», «Молодше», «А які казки він любить читати?», «Чарівні», «Добре. Я порекомендую тебе взяти казку «Чарівний кінь».

Діти у своєму мовленні вживають мовленнєві етикети. Вони використовували стандартні привітання: «Доброго ранку, Олена Петрівна», «Доброго дня, Олена Петрівна», «До побачення, Олена Петрівна» тощо. За допомогою к дорослому дітей зверталися «Олена Петрівна, допоможіть мені, будь ласк, полоти квітку». Отже, відповіді дітей експериментальної групи показали, що рівень мовленнєвої компетентності у них значно підвищився.

Рівні сформованості мовленнєвої компетентності у дітей контрольної групи на контрольному етапі дослідження занесені до таблиці 2.3.2.

Таблиця 2.3.2.

Рівні сформованості мовленнєвої компетентності у дітей контрольної групи на контрольному етапі дослідження

Компетенції		Фонетична			Лексична	Граматична		Діамонологічна	Комунікативна
Показники		Правильність вимови звуків	Розвиток фонематичного слуху	Виразність мовлення	Словникове багатство	Морфологічна правильність мовлення	Наявність оціночно-контрольних дій	Вміння будувати діалог	Наявність формул мовленнєвого етикету
Високий	К-ть	5	7	4	6	4	4	5	4
	%	20	28	16	24	16	16	20	16
Середній	К-ть	15	15	13	14	11	14	13	13
	%	60	60	52	56	44	56	52	52
Низький	К-ть	5	3	8	5	10	7	7	8
	%	20	12	32	20	40	28	28	32

Графічне зображення рівнів сформованості мовленнєвої компетентності у дітей контрольної групи на контрольному етапі дослідження подані на рис. 2.3.2.

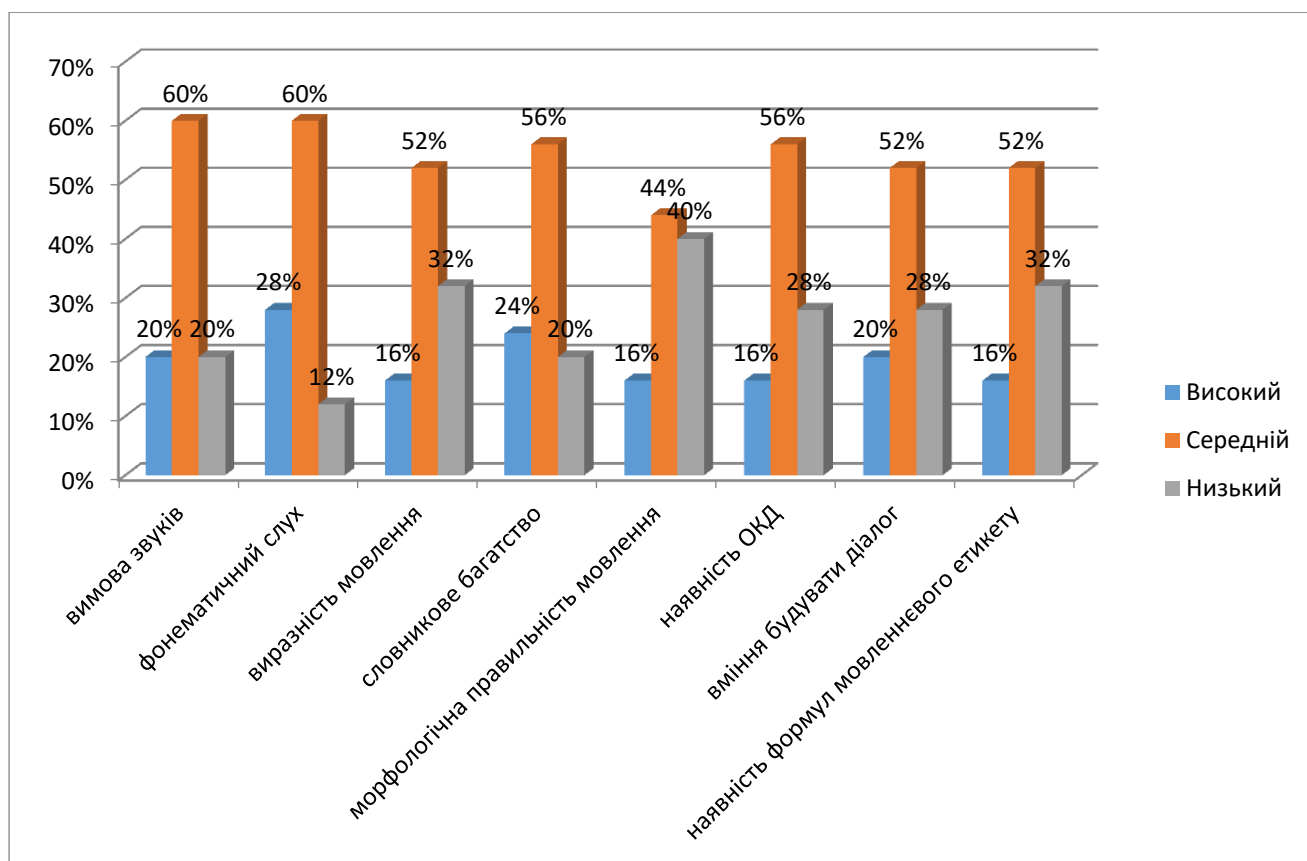

Рис. 2.3.2. Рівні сформованості мовленнєвої компетентності у дітей контрольної групи на контрольному етапі дослідження

Аналіз даних контрольного етапу дослідження в КГ показав, що у дітей також відбулися позитивні зміни у рівнях сформованості мовленнєвої компетентності. Діти краще виконали запропоновані завдання, але рівень сформованості їх мовленнєвої компетентності залишився на середньому рівні і лежить у межах від 40% до 60% за всіма критеріями. Низький рівень мовленнєвої компетентності у них ледить 12%-20%. У дітей контрольної групи гірше сформованою залишилася граматична компетентність.

Отже, аналізуючи одержані кількісні та якісні результати, отримані на контрольному етапі дослідження, було виявлено, що у дітей експериментальної групи рівень сформованості мовленнєвої компетентності за всіма критеріями значно підвищився, про що свідчать і спостереження за дітьми під час занять і у повсякденному житті. У дітей значно розширився словниковий запас, який вони активно використовують на заняттях з розвитку мовлення, у спілкуванні

між собою і з дорослими. У своїй речі вони стали частіше використовувати мовленнєві еталони, складаючи речення використовують прикметники, у самостійній діяльності розповідають один одному казки, загадують загадки. Мовлення їх стало грамотним.

Для виявлення ефективності поведеної роботи з розвитку мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами ігрових технологій простежимо динаміку змін, що відбулися за час проведення експерименту, з цією метою порівняємо результати контрольного етапу дослідження з результатами констатувального (рис. 2.3.3., 2.3.4., 2.3.5.).

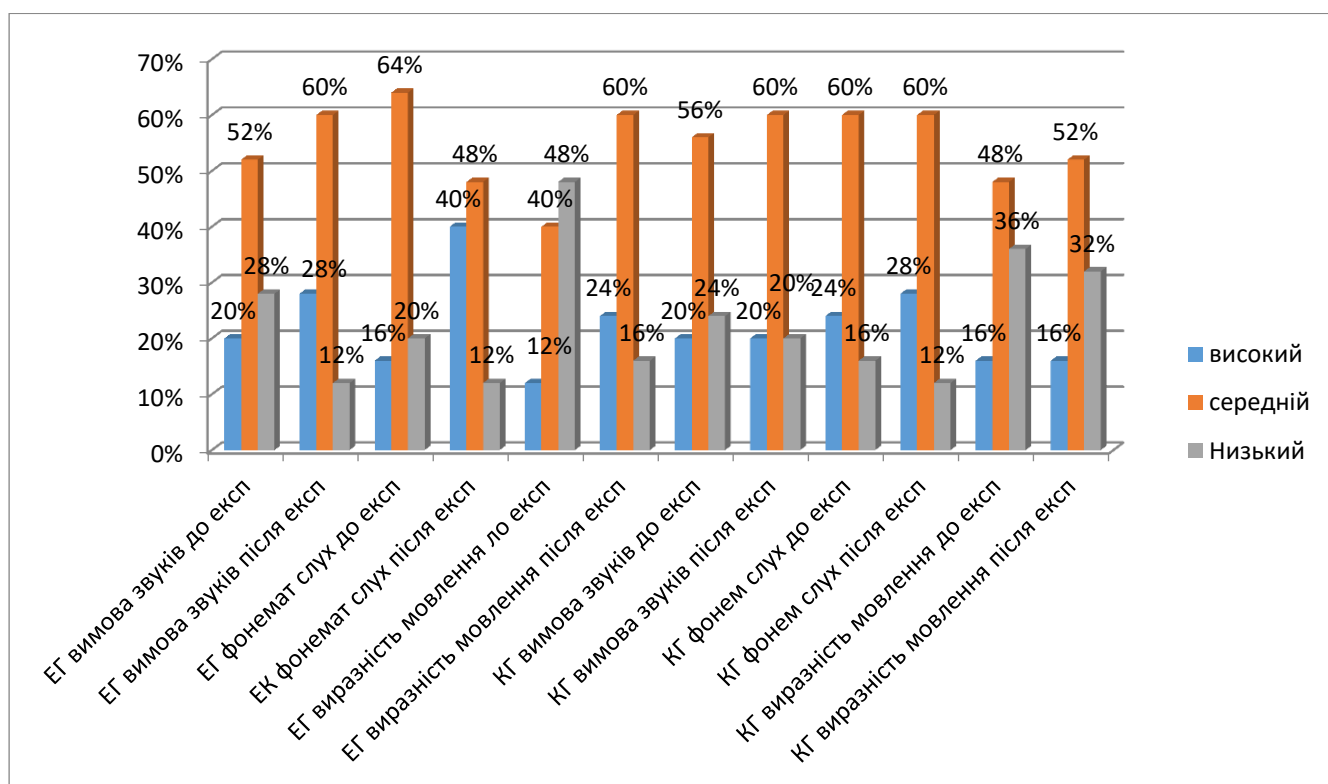

Рис. 2.3.3. Динаміка змін, що відбулася у рівнях сформованості фонетичної компетентності в дітей EG та KG за час проведення експерименту

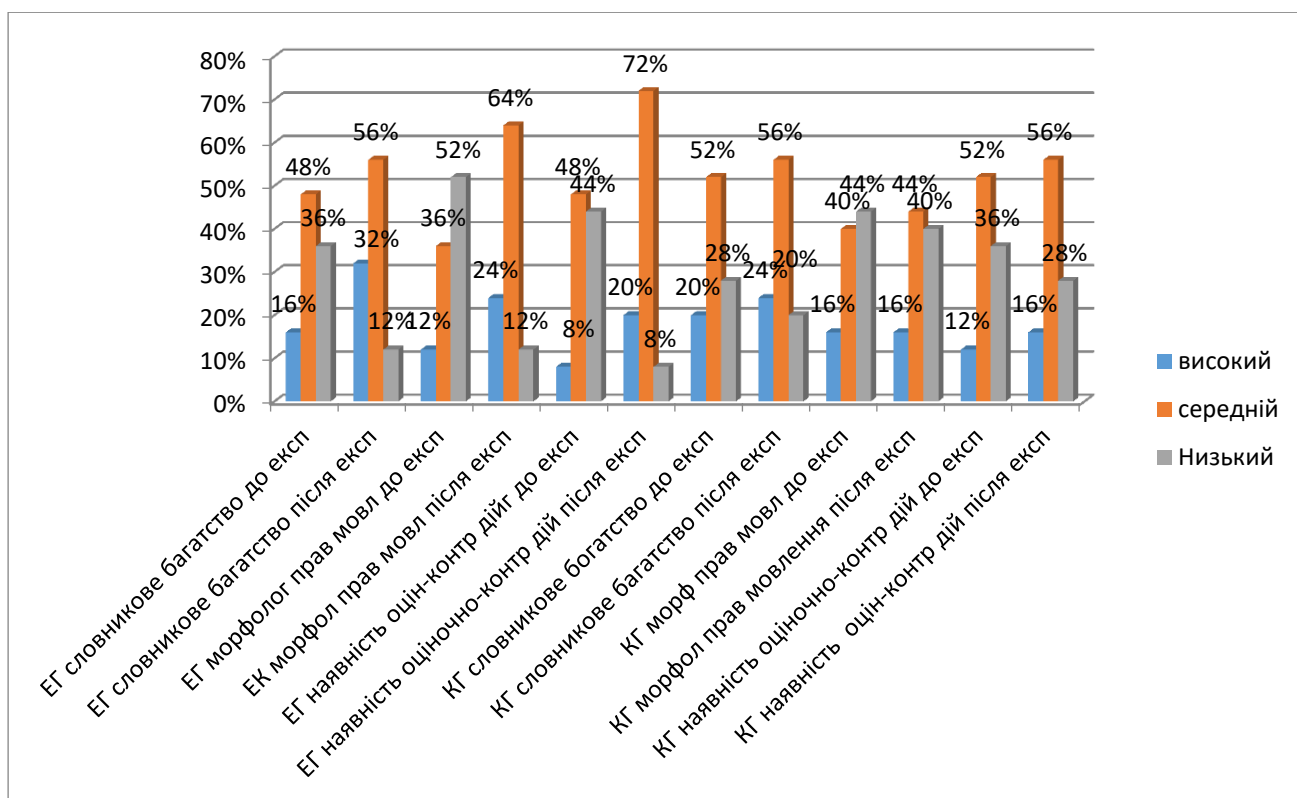

Рис. 2.3.4. Динаміка змін, що відбулася у рівнях сформованості лексичної та граматичної компетентності в дітей EG та KG за час проведення експерименту

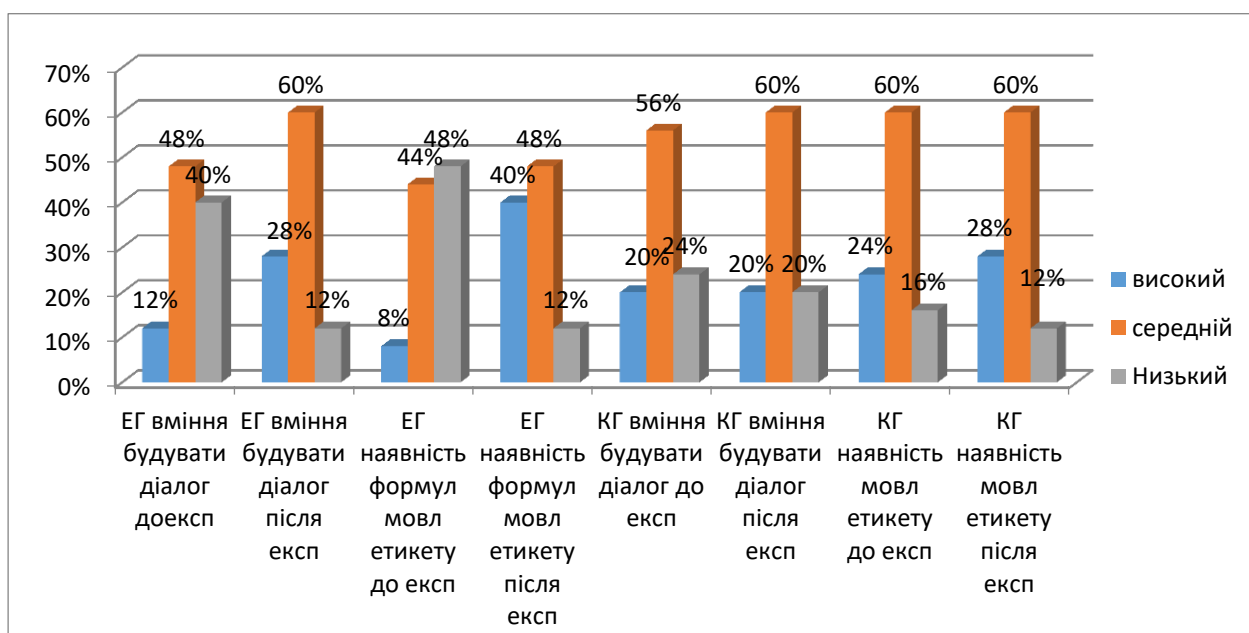

Рис. 2.3.5. Динаміка змін, що відбулася у рівнях сформованості діалогової та комунікативної компетентностей в дітей EG та KG за час проведення експерименту

Дані діаграм на рис. 2.3.3., 2.3.4., 2.3.5. свідчать про те, що у дітей ЕГ та КГ за час проведення експерименту відбулися позитивні зміни у сформованості мовленнєвої компетентності, але у дітей КГ зміни відбулися не суттєві: фонетична, граматична, лексична, діалоногічна, комунікативна компетентності в дітей покращилися лише на 4%-8%, в той час як у дітей експериментальної групи покращення мовленнєвої компетентності лежить у межах від 12% до 24%, що свідчить про ефективність проведеної нами роботи.

Висновок до 2 розділу

Проведено дослідження ефективності використання лінгвістичних технологій у процесі формування мовленнєвої компетентності старших дошкільників, яке проходило у три етапи: констатувальний, формувальний, контрольний.

Для проведення дослідження підібрана методика виявлення рівня сформованості мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку та визначені критерії і показники рівня високого, середнього, низького рівнів.

Констатувальний етап дослідження показав середній рівень сформованості мовленнєвої компетентності у дітей контрольної та експериментальної груп (40-60%). Анкетування вихователів виявило, що вони не в достатній мірі використовують інноваційні лінгвістичні технології у формуванні мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку. На формувальному етапі розроблена методика проведення занять з використанням таких лінгвістичних технологій як ігрова, мнемотехніка, синквейн тощо. Контрольний етап дослідження підтвердив ефективність розроблених занять: в експериментальній групі відбулися суттєві зміни – фонетична, граматична, лексична, діалоогологічна, комунікативна компетентності в дітей експериментальної групи покращилися на 12% до 24%, у дітей контрольної групи – на 4%.

Розроблено та обґрунтовано педагогічні умови формування мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами лінгвістичних технологій та практичні рекомендації для вихователів щодо формування мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами лінгвістичних технологій.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИХОВАТЕЛЯМ

Використовуйте для формування мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку такі лінгвістичні технології:

- ігрові (дидактичні, сюжетно-рольові, театралізовані тощо);
- складайте з дітьми загадки, метафори;
- використовуйте ІКТ-технології, зокрема програму «Школа веселого колобка»;
- використовуйте казкотерапію для розвитку діалогової компетентності у дітей старшого дошкільного віку;
- використовуйте мнемотехніку для навчання дітей описовому розповіданню (це сукупність прийомів та способів, які спрощують запам'ятовування і збільшують обсяг пам'яті завдяки упорядкуванню інформації у вигляді комплексних візуальних образів), зокрема коректурні таблиці і схеми-моделі;
- використовуйте розповідь по картинах, ілюстраціям до казок, дитячих художніх творів;
- вчити дітей складати синквейни – це незвичайні вірші, написані за певними правилами:
 - 1-й рядок – назва вірша (іменник);
 - 2-й рядок – два прикметники;
 - 3-й рядок – три дієслова;
 - 4-й рядок – смислова фраза;
 - 5-й рядок – одне-два слова – висновок) – іменник.
- використовуйте у своїй роботі розробки занять, які подані у додатках Д-

Н.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз літературних джерел і проведене дослідження дозволили зробити такі висновки:

1. До проблеми мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку у своїх працях звертались відомі психологи, педагоги. Психологи встановили, що для дітей дошкільного віку властива ситуативно-ділова форма спілкування. У процесі спілкування дитина прагне налагодити з однолітками і дорослими ділове співробітництво, узгодити свої дії для досягнення спільної мети.
2. З'ясовано, що складовими мовленнєвої компетенції є: фонетична, лексична, граматична, діалогова, комунікативна компетенції.
3. Встановлено, що ефективними засобами формування мовленнєвої компетентності є лінгвістичні технології: технологія навчання дітей складання порівнянь, технологія навчання дітей складання загадок, технологія навчання дітей складання метафор, навчання дітей складання творчих розповідей по картині, технологія розвитку мови і мислення за допомогою мнемотехніки, інформаційно - комунікативні технології, казко терапію, пальчикову гімнастику, артикуляційну гімнастику, ТРВЗ, експериментування, логоритміку.
4. З'ясовано, що при виборі технології необхідно орієнтувати на певні вимоги: орієнтація технології на розвиток комунікативних умінь дітей, виховання культури спілкування і мови; зміст технології зорієнтований на становлення позиції суб'єкта в спілкуванні і мовленнєвої діяльності; технологія повинна носити здоров'язберігаючий характер; основу технології становить особистісно-орієнтована взаємодія з дитиною; реалізація принципу взаємозв'язку пізнавального і мовленнєвого розвитку дітей; організація активної мовленнєвої практики кожної дитини в різних видах діяльності з урахуванням її вікових та індивідуальних особливостей.

5. Для перевірки ефективності використання лінгвістичних технологій у формуванні мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку було проведено дослідження, яке проходило у три етапи: констатувальний, формувальний, контрольний.

6. Констатувальний етап дослідження показав середній рівень сформованості мовленнєвої компетентності у дітей контрольної та експериментальної груп (40-60%). Анкетування вихователів виявило, що вони не в достатній мірі використовують інноваційні лінгвістичні технології у формуванні мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

На формувальному етапі розроблена методика проведення занять з використанням таких лінгвістичних технологій як ігрова, мнемотехніка, синквейн тощо.

Контрольний етап дослідження підтвердив ефективність розроблених занять: в експериментальній групі відбулися суттєві зміни – фонетична, граматична, лексична, діалогова, комунікативна компетентності в дітей експериментальної групи покращилися на 12% до 24%, у дітей контрольної групи – на 4%.

7. За результатами дослідження надані методичні рекомендації вихователям щодо використання лінгвістичних технологій у формуванні мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айдарова Л. Н. Маленькие школьники и родной язык. Москва: Знание, 1983. С. 12.
2. Базовий компонент дошкільної освіти А. М. Богуш, Г. В. Беленька, О. Л. Богігч [та інші]. Київ: Видавництво, 2012. 26 с.
3. Білан О. І. Розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами художньої ілюстрації. *Дошкільна освіта*. 2003. № 1. С. 5–8.
4. Бірук Н. П. Система роботи вихователя у розвитку мовленнєвої творчості дошкільника. *Обдарована дитина*. 2008. № 6. С. 6–32.
5. Богуш А. М., Шиліна Н. Є. Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання у школі. Одеса: ПНЦ АПН України, 2003. 335 с.
6. Богуш А. М. Передшкільна освіта: реалії сьогодення. Педагогічні науки : зб. наук. пр. Херсон, 2011. Ч. 1.
7. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Харків : Ранок, 2012.
8. Богуш А. М. Методика навчання української мови в дошкільному закладі. Київ: Вища школа, 1993. 327 с.
9. Богуш А. М. Методика розвитку мови в дитячому садку. Київ: Вища школа, 1977. 214 с.
10. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і практика. Запоріжжя: Просвіта, 2000. 216 с.
11. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Видання друге, доповнене. Навчальний посібник Київ: Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с.
12. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика. Київ : Вища школа, 2007. – 542 с.
13. Богуш А. М. Змістова характеристика видів мовленнєвої компетенції дошкільників. *Наука і освіта*: Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України. № 1–2. 1998. С. 16–20.
14. Богуш А. М. Мовна підготовка дітей до школи. Київ: Вища шк. 1999. 211 с.

15. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі. Київ: Вища шк., 1992. 412 с.
16. Богуш А. М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку [програма та методичні рекомендації]. Київ: ІЗМН, 2007. 112 с.
17. Богуш А. М. Мова дітей. [Посібник для батьків дошкільнят та соціальних педагогів]. Київ: Кобза, 2003. 144 с.
18. Богуш А. М. Мовлення наших дітей. *Журнал для батьків*. 2011. №. 3–4. С. 29–32.
19. Богуславська Т. М. Варіативні концепції наступності дошкільної і початкової ланок освіти (у вітчизняній педагогіці ХХІ ст.). *Психологопедагогический поиск: науч-метод, журн.* 2009. Вип. 1 (9). С. 214–218.
20. Борисова Е. А. Индивидуальные логопедические занятия с дошкольниками. Харьков: Основа, 2009. 64 с.
21. Выготский Л. С. Развитие устной речи. Собр. соч. в 6-ти т. Т. 3. Москва: Педагогика, 1983.
22. Гавриш Н. Віками блукають світом казки. *Методична скарбничка вихователя*. № 11. 2014. С. 4-6.
23. Гавриш Н. Логічні схеми для інтегрованих занять. *Дошкільне виховання*. 2005. № 12. С. 8–9.
24. Гавриш Н. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дошкільників. Київ: Слово, 2012.
25. Гавриш Н. В. Інтегровані заняття: методика проведення. Київ: Шкільний світ, 2007. 128 с.
26. Гавриш Н. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят: навчально-методичний посібник. Київ, 2006.
27. Гавриш Н., Безсонова О. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей. Коректурні таблиці [Методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць]. Київ: Видавничий дім «Слово», 2016. 256 с.
28. Гавриш Н. В. Слово – образ: розвиток мовленнєвої культури через

- ознайомлення з науковим фольклором. *Дошкільне виховання*. 2004. № 9. С. 8.
29. Гавриш Н. В. Психолого-педагогічні основи розвитку словотворчої діяльності дітей дошкільного віку. *Педагогіка і психологія*. 2012. № 4. С. 21–30.
30. Голяк О. Розвиваємо мовлення: завдання. *Зростаємо разом*. 2016. № 5. С. 18–20.
31. Гончаренко А. М. Розвиток мовленнєвої компетентності старших дошкільників: Навчально-методичний посібник до Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». Київ: Світич, 2009. 160 с.
32. Дейниченко Л. Б. Развитие форм и функций речи детей 6–7 лет. Москва, 1992. 112 с.
33. Дошкільне дитинство: особливості розвитку. Психологічні вікові характеристики дітей. Мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку – В кн.: *Малятко. Програма виховання дітей дошкільного віку*. Київ, 1999. С.15–21.
34. Жоголева Н. В., Байсара Л. І. Психологія візуального мислення та засоби його формування при навчанні URL: [Http://www.rusnauka.com/22_NIOBG_2007/Psihologia/25170.doc/htm](http://www.rusnauka.com/22_NIOBG_2007/Psihologia/25170.doc/htm) (дата звернення 15.10.2018).
35. Зданевич Л. В., Погрібняк Н. В. Розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку засобами творів живопису. Запоріжжя, 2009. 120 с.
36. Калмикова Л. А. Преемственность в формировании грамматического строя речи дошкольников и младших школьников: автореф. Дис. канд. пед. наук. Москва, 1982. 25 с.
37. Калмикова Л. Розвиток описового мовлення: психолінгв. Аналіз. *Дошкільне виховання*. 2003. № 4. С.19–21.
38. Калмикова Л. О. Сучасні проблеми наступності й перспективності та шляхи їх упровадження. *Дитинство: Наступність і перспективність*. Переяслав-Хмельницький, 2000. С. 10–11.

39. Калуська Л. В. Дивокрай: Вибрані дидактико-методичні матеріали для працівників дошкільних закладів. Тернопіль: Мандрівець, 2007. Кн. 1. 320 с.
40. Крутій К. Л., Білан О. І. Використання схем-моделей у лексико-граматичній роботі з дітьми дошкільного віку Львів : Проман, 1997. 42 с.
41. Крутій К. Л., О. П. Кулинич, Н. В. Погрібняк. Конспекти занять із художньо-мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2009. 200 с.
42. Крутій К. Л. Дитина в дошкільні роки. Запоріжжя : ЛПКС. Лтд, 2000. 268 с.
43. Копилова О. В. Ткаченко В. М. Використання символів у роботі з дошкільниками. Харків: Вид-во «Ранок», 2009. 56 с.
44. Кравець Н. Сформоване мовлення – успіх у навчанні. *Дошкільне виховання*. 2009. № 7. С. 23–24.
45. Кудрявцева В. Т. Психологич развития человека. Рига : Эксперимент, 1999. 386 с.
46. Ланникова А. Б. Метод моделирования сказок как средство развития речи детей старшего дошкольного возраста. URL : <http://bibliofond.ru>. (дата звернення 10.09.2018).
47. Маліновська Н. В. Формування мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку засобами казки. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету : Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти* : [зб. наук. пр.]. 2011. Вип. 1 (44). С. 198–201.
48. Науменко В. Моделювання на уроках читання. *Початкова освіта*. Методичний порадник. 2010. № 48. С. 4–5.
49. Піроженко Т. О. Сучасні підходи до мовленнєвого розвитку дітей. *Дошк. виховання*. 2001. № 1. С. 11.
50. Подліна С. В. Розвиток мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку. *Дошкільний навчальний заклад*. 2012. № 1. С. 5–10.

51. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2-х ч. Ч. 2. Від трьох до шести років / О. П. Аксьонова, Л. В. Артемова [та інші]. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. 452 с.
52. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / О. О. Андрієтті, О. П. Голубович, О. П. Долинна [та інші]. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 104 с.
53. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське доквілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко [та ін.]. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 264 с.
54. Руснак І. Є. Український фольклор : навч. посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 304 с.
55. Русова С. Ф. Дошкільне виховання. Москва: Просвещение, 1998. 162 с.
56. Сохин Ф. А. Осознание речи старшими дошкольниками. Подготовка детей к школе в детском саду. Москва: Педагогика, 1997. 112 с.
57. Стецюк І. І. Метод наочного моделювання в роботі з дітьми із ЗНМ. *Логопед.* Харків : Вид. група «Основа», 2012. № 3. С. 13–23.
58. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Київ, 1988.
59. Ушинський К. Д. Рідне слово. Київ: Освіта, 1963. Т.1. С. 115–127.
60. Хаджирадева С. К. Діалогова комунікація : теорія та практика. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2012. 202 с.
61. Шик Л. А. Мовленнєвий розвиток дошкільників. Харків: Вид. група «Основа», 2010. 223 с.
62. Шиліна Н. Є. Підготовка дітей до школи як педагогічна проблема. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського.* Зб. наук. пр. Вип. 9. Одеса, 2001. С. 47–52.
63. Шилина Н. Е. Обучение детей приёмам логического мышления – одно из направлений интеллектуальной подготовки к школе. *Проблеми сучасної педагогічної освіти.* Сер.: Педагогіка і психологія. – Зб. статей. Ч. 2. Київ: Пед. преса, 2001. С. 223–231.

64. Шиліна Н. Є. Формування мовленнєво-комунікативної готовності дітей 5 років до навчання у школі. *Наука і освіта*. [Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України]. 2002. № 6. С. 143–147.
65. Шиліна Н. Є. Мовленнєва готовність дітей до школи як лінгводидактична проблема. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. Зб. наук. пр.* Вип. 10–11. Одеса, 2001. С. 20–25.
66. Шиліна Н. Є. Виявлення рівнів сформованості мовленнєвої готовності дітей до навчання у школі. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського*. Вип. 1–2. Одеса, 2003. С. 125–130.
67. Шиліна Н. Є. Інтелектуальна готовність старших дошкільників до навчання у школі як компонент психологічної готовності. *Актуальні проблеми психології*. Том IV. Актуальні проблеми генезису особистості в контексті навчання і виховання, Київ: Нора-прінт, 2001. С. 180–184.
68. Шиліна Н. Підготовка дітей до навчання у школі – необхідна умова забезпечення наступності у навчально-виховній роботі дитячого садка і школи. *Реформування змісту освіти в початкових класах у контексті перебудови загальноосвітньої середньої школи*. [Матеріали Всеукр. наук.-практ. Конф. Дрогобич : Коло, 2001. С. 110–114.
69. Шиліна Н. Є. Роль дитячого садка у формуванні готовності дитини до шкільного навчання. *Зб. наук. пр. Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*. Бердянськ: БДПУ. 2002. № 2. С. 274–280.
70. Шилина Н. Е. Психологическая подготовка детей к школе – один из путей преемственности учебно-воспитательного процесса дошкольного учреждения и начальной школы. *Славянский педагогический Собор*. [Тезисы докладов I Международного конгресса. Тирасполь, 26-29 июня 2002 г. Бендеры : Полиграфист, 2002. С. 477–479.

71. Шиліна Н. Є. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі : Автореф. канд. філол. наук. Одеса, 2003. 45 с.

Додаток А

Анкета для вихователів

Мета: З'ясувати організацію мовленнєвої роботи з дітьми старшого дошкільного віку і засоби її здійснення

Будь, ласка, дайте відповіді на поставлені нижче запитання:

1. Як Ви розумієте термін «мовленнєва компетентність»? _____

2. Назвіть складові мовленнєвої компетентності, які Ви формуєте за заняттях у дітей старшого дошкільного віку _____

3. Які методи і прийоми, на Вашу думку, сприяють формуванню мовленнєвої компетентності? _____

4. Які засоби Ви використовуєте для формування мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку? _____

5. Які лінгвістичні технології вам відомі? _____

—

6. Які труднощі Ви випробуєте під час використання лінгвістичних технологій у формуванні мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку?

Дякуємо за співпрацю

Список дітей
Список дітей старшої групи ЗДО «Зірочка»

Контрольна група:

1. Девід М.
2. Микола Б.
3. Анастасія Г.
4. Валерія А.
5. Адам К.
6. Кирил Ш.
7. Макар Х.
8. Назар Н.
9. Олександр А.
10. Павло Б.
11. Кирил Г.
12. Тарас Ч.
13. Мілана О.
14. Матвій Б.
15. Кирил С.
16. Артем С.
17. Софія Т.
18. Назар Г.
19. Діма В.
20. Сергій К.
21. Ліза Г.
22. Кіра Х.
23. Іван Г.
24. Аня В.
25. Настя Б.

Список дітей старшої групи ЗДО «Ромашка»

Експериментальна група

1. Денис С.
2. Саша Г.
3. Нікіта Л.
4. Агнія Д.
5. Єгор С.
6. Аліна К.
7. Коля В.
8. Віка С.
9. Настя М.
10. Даня Д.
11. Діма Т.
12. Артем Б.
13. Марія А.
14. Нікіта С.
15. Артем М.
16. Ваня М.
17. Саша К.
18. Ліза К.
19. Паша Б.
20. Таня М.
21. Діана А.
22. Андрій Г.
23. Аня Г.
24. Нікіта Б.
25. Ліза Л.

Додаток В

**Планування системи занять з використанням лінгвістичних технологій
для мовленнєвого розвитку на 2018-2019 н.р.**

Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень
«Таємниці дерев» Сінквейн	«І в саду і на городі» Складання загадок Ігрова технологія	«Чарівна подорож» Казкотерапія	«Зимові розваги» Складання метафор, ІКТ «Школа веселого коlobка»	«Лісові новини від сороки – білобоки» Складання загадок, сінквейн	«Взуття» розповідь по картині	«Транспорт» Мнемотехніка	«Одяг» Пальчикова гімнастика, розповідь по картині	«У гості до бабусі» Мнемотехніка

Додаток Д

Заняття 1. Тема: «Таємниця дерев»

Програмовий зміст: збагатити словник словами, які означають назву дерев, їх властивості та якості, навчити дітей відгадувати загадки, добирати синоніми; навчити дітей описувати дерева, називати їх характерні ознаки. Узагальнювати знання дітей про дерева, виокремлювати особливості їх будови, значення в природі та в житті людей. Ознайомити дітей з поняттями «деревина»; вправляти у відмінюванні дієслова *хотіти*, розвивати уважність, виховувати вміння працювати за вказівкою вихователя; виховувати турботливе ставлення до дерев, бажання милуватися ними.

Обладнання: леп-бука з кишеньками; різнокольорові стрічки; аркуші папера, олівці; енциклопедія про дерева; плоди каштана; тематичні предметні картинки; кошик з липовим цвітом; художнє слово, використання коректурної таблиці

Попередня робота. Спостереження за деревами, малювання їх. Читання оповідання В. О. Сухомлинського «Дерево – будинок», «Осінній – клен». Бесіда «Як допомогти деревам взимку».

Хід заняття

(попередня робота) Після розгляду ілюстраційних картинок «Дерева в житті людей», створення в лепбучі схеми «Що виготовляють з деревини» пропоную дітям вирушити до куточка лісу – помилуватися деревами і можливо, відкрити якісь із їхніх таємниць.

Вихователь. Діти, сьогодні ми будемо дослідниками дерев. Що нам варто взяти в експедицію до лісу? *(відповіді дітей)*. А ще нам знадобиться леп бук. У ньому ми, як справжні натуралісти, робитимемо замальовки, складатимемо до кишеньок цікаві знахідки, які знайдемо у лісі під час подорожі.... А потім покажемо його своїм друзям, батькам і розповімо їм про наше дослідження!

Весела розминка

Під ритмічну музику діти виконують розминку: вправи для голови, шиї, ніг, рук.

Чому до мого лісу завітали? *(відповіді дітей)*

Дідусь Ау: Я знаю ліс, бо в ньому я живу,
Ходіть за мною - все тут покажу.
Про дерева розкажу,
Я дерев багато знаю, весь час за ними доглядаю.

(Діти йдуть одне за одним по доріжці з піску і каштанів, підходять до дерева)

Дідусь Ау Знайомтеся діти, – це галявина плодових дерев, подивіться як тут красиво, скільки дерев багато.

(Діти споглядають картинки дерев, милуються.)

Дідусь Ау. Дітки, а чи знаєте ви Що таке плодове дерева? *(відповіді дітей)*, Які ви знаєте? *(відповіді дітей)*. А я вам зараз дам завдання і перевірю, які ви розумники.

Дідусь Ау: «- Ви, малятка сідайте за столи, беріть карточки у ручки і розглядайте уважно, що на них зображено? *(відповіді дітей)*».

Використання коректурних таблиць «Що де росте?»

Дітки уважно розгляньте табличку, що ви бачите? *(відповіді дітей)*

Які фрукти ростуть на деревах? *(накривати жовтими фішками)*

Які овочі бувають восени? *(накривають червоними фішками)*

Який мій улюблений овоч (фрукт?) *(розповіді дітей)*

Дідусь Ау: – «Молодці дітки, ви справилися із завданням, але на цьому ще не все, я дещо ще для вас маю (приносить чарівну торбинку). Дістаньте, розгляньте предмети та розкажіть про них (діти по черзі дістають з торбинки шматки кори, і розповідають про свої враження).

Дослідницько-практична діяльність «Розглянь кору»

Діти по черзі розглядають кору тримаючи її у руках, потім розповідають свої враження *(яка кора, що зображено, якого кольору...)*

Дідусь Ау. Дітки які ви молодці, як гарно ви працюєте а тепер я подивлюсь, які ви розумники, і як ви вправно відгадуєте загадки:

Плечистий, коренастий

Та міцний, як зуб,

Що то за деревця такі,

Виріс у дворі наш ...*(дуб)*

Що вміють плакати з журби.*(верба)*

Я дерево – символ.
 Зі мною в руках
 Великдень стрічають
 У наших краях. (*верба*)

Я пишна і зелена
 Дідусь Ау. Молодці дітки, ви так гарно відгадуєте загадки, що я хочу вас ще познайомити з моєю улюбленицею «липусею». (*дітки у торбинці нюхають цвіт липи*) Кажуть, що дерево «липа» виконує бажання! Хочете перевірити? Оберіть стрічку собі і зав'яжіть на гілочку та загадайте бажання. (діти виконують). Липа шепоче, ще одне бажання вона виконає просто зараз! Подарує всім міцне здоров'я! Як? Поділіться з вами своїми цілющим цвітом! (дістає кошик з липовим цвітом). Я заварю з нього запашний чай.

Вихователь. Поки чай готується, давайте дітки пригадаємо з чим нас сьогодні познайомив нас дідусь Ау? (відповіді дітей) На якій галявині ми були? (відповіді дітей) Яка кора?(відповіді дітей). Дідусь Ау пригощає всіх ароматним липовим чаєм. Діти дякують усім за увагу, прощаються з персонажем та гостями, повертаються «екологічною стежиною» до свого садочку. Озирніться навколо, чи є у нас в групі предмети схожі на круг?.

Красуня лісова.
 А під новий рік
 Забавляю усіх. (*Ялинка*)

Мій цвіт на крильцях літає.
 Чай з нього лікувальну
 силу має. (*липа*)

Заняття 2. Тема: «І в саду і на городі»

Програмовий зміст: збагатити словник словами, що означають назву овочів, та фруктів, їх якості та властивості, ввести узагальнюючі поняття овочі, городні рослини, фрукти, учити добирати синоніми, відгадувати загадки; вчити описувати овочі та фрукти, називати найхарактерніші ознаки; вправляти у відмінюванні дієслова хотіти, складати речення із даним словом, розвивати уважність, виховувати вміння працювати за вказівкою вихователя.

Обладнання: посилка, муляжі овочів та фруктів, ілюстраційні картинки, коректурні таблиці.

Хід заняття

1. Комунікативна діяльність.

Бабуся Одарка, яка проживає у селі, прислала нам посилку. Як ви гадаєте, що в ній? (*Міркування дітей*)

Дидактична гра «Відгадай за описом» (спочатку вихователь, а потім почергово діти, не показуючи предмет, називають його характерні ознаки. *Зразок: солодке, соковите, духмяне. Росте в саду. (Яблуко). Дари саду кладуть окремо від дарів городу.*)

- Як можна назвати одним словом цю групу предметів? (*Фрукти*).

- Як називається ця група предметів? (*Овочі*)

Бабусі Одарці цікаво знати, що ми можемо розповісти про овочі і фрукти. Вона пропонує всю нашу розмову записати на відео, щоб довгими осінніми вечорами все це переглядати. Відеокамеру ми поставимо ось тут, щоб усіх було видно. Будемо старанно працювати, щоб бабуся нами могла потішитися.

2. Познавальна діяльність.

- Де вирости такі смачні овочі? (*на городі*)

- Все, що росте на городі, ще можна назвати одним словом «городина». Як називають тих людей, які вирощують городину? (*городниками*)

Діти складають поширені речення за демонстраційними піктограмами «Город», вживаючи спільнокореневі слова (на городі виріс великий червоний солодкий перець; або Городники зібрали великі червоні буряки тощо.)

- Де ростуть фрукти? (*У саду*) Все, що росте в саду, також можна назвати одним словом «садовина»

- Як називають тих людей, які доглядають за садом? (*Садівники*)

Використання коректурної таблиці «Що де росте?»

1 ЯБЛУКО	2 ВИНОГРАД	3 Кукурудза	4 ВИШНЯ
5 ГРУША	6 МОРКВА	7 ПОЛУНИЦЯ	8 ПОМІДОР
9 СЛИВА	10 БУРЯК	11 ЦИБУЛЯ	12 ПЕРСИК

- Що росте на городі (*накрити синіми фішками*)

- Які фрукти ростуть на дереві (*накрити жовтими фішками*)

- Який твій улюблений? (*накрити зеленою фішкою*)

3. Перетворювальна діяльність.

- Як ви гадаєте, що робить бабуся з такою великою кількістю овочів і фруктів? (*Готує їжу, переробляє, сушить, консервує, солить, квасить, заморожує, зберігає свіжими у коморі, підвалі, погребі, ділиться з іншими.*)

- Які овочі можна вживати сирими? І сирими, і вареними?

- Які овочі потрібно обов'язково чистити?

Вправа «Приготуй сік»:

Із моркви – морквяний, із апельсина – апельсиновий і т.п.

- Як одним словом можна назвати ці соки? (Овочеві, фруктові)

4.Оцінно – контрольна діяльність

Гра «Запитай і відгадай». Використовуючи описові схеми овочів, фруктів, діти ставлять запитання вихователеві, намагаючись відгадати, який плід він загадав. Вихователь має право давати лише однозначні відповіді «так» чи «ні».

(Вчити використовувати слова, я думаю, мені здається, тому що...і т. п.)

Заняття 3. Тема: «Чарівна подорож»

Програмовий зміст: ктивізувати зорову увагу, пам'ять. відповідати на запитання вихователя повним реченням, закріпити вживання прикметників з іменниками; виховувати навички взаємодопомоги, повагу, ввічливість, доброзичливість, культуру поведінки, пізнавальний інтерес, допитливість, любов до природи та народної творчості; розвивати зв'язне мовлення, вміння складати описові розповіді; збагачувати словниковий запас.

Обладнання: іграшка бабусі, дідуся, ширма, ведмідь, мишка, лисичка, ялинка, грибочки, пеньок, кошик, шишки, горішки, гімнастична дошка, калюжки (вирізані з картону), коректурні таблиці.

Хід заняття

Дзень – дзелень

Ось настав вже новий день,
До сонечка ми підтягнулися,
Одне одному посміхнулися.
З гостями радо привіталися
І на заняття налаштувалися
(Діти, сідають на стільчики)

Вихователь: Діти, коли сьогодні я йшла до вас, зустріла маленьку дівчинку, що плакала, і запросила її до нас у садочок. – Знайомтеся малятка, це Марійка.
(дівчинка плаче)

- «Доброго дня вам малятка, *(дітки вітаються)*, я прийшла до вас просити про допомогу, я заблукала, була не слухняна і пішла сама мандрувати, і не можу знайти дорогу до бабусиної хатинки. Допоможіть мені» *(плаче)*.

Вихователька: – Дітки допоможемо Марійці, дібратися до бабусиної хатинки.

(відповіді дітей). Для того щоб потрапити до чарівного лісу, потрібно пройти через чарівний місточок, всі гарненько стаємо за Марійкою і вирушаємо:

1, 2, 3, 4, 5

Будем разом крокувать,

Ми у подорож зібрались

І у ліс покрокували

(проходять по гімнастичній дошці один за одним)

Дітки, ми потрапили з вами на чарівну галявину, що росте на галявині?
(дітки описують що побачили):

(лунає аудіо запис звук мишки)

Вихователька загадує загадку: «Маленька, сіренька, від кішки тікає, сир
полюбляє» *(мишка).*

- Хто це? «Це мишка» *(вихователь дістає мишку з-за пеньочка)*

- Яка мишка?

- Якого кольору?

- Що полюбляє їсти?

Вихователь: «Мишка допоможи нам дорогу покажи, ми Марійку проведемо
додому.

Мишка: – «Ні малятка, я не можу, зараз осінь на вулиці, мені потрібно до
зимоньки готуватися, я би вам з радістю допомогла, але на жаль не можу. До
побачення вам малятка, гарної подорожі».

Вихователь: - «Дітки, ми не будемо сумувати, а будемо з вами у подорож
вирушати. Подивіться пройшов дощик, і у лісі залишилися калюжі *(розкласти
калюжі, стрибки через них)*, нам потрібно через них перестрибнути і мандрувати
далі.

(дітки перестрибують через калюжі і дібралися до «рожевого дерева»)

Вихователь: – Дітки, що за дивне дерево перед нами, якого воно кольору?
(дітки відповідають) , але чуєте, хтось там є....

«Влітку медом ласув,

досхочу малину мав.

А як впав глибокий сніг,

позіхнув і спати ліг.

Бачив чи не бачив сни,

а проспав аж до весни» *(Ведмідь).*

Ведмідь: – Ох, як я втомився, який я не годний, хто б мені допоміг, мені самому не справитися.

Вихователь: – «Ведмедику, що з тобою трапилося, ми можемо тобі допомогти»

Ведмедик: – « Я назбирав, багато шишок та горіхи, і не можу їх сам розкласти, я вже не годен, справитися, допоможіть мої дітки»

(Вихователь розсипає шишки і горіхи дітки починають збирати)

Рух. гра. «Допоможи ведмедику» (дітки в два кошика складають окремо шишки та горіхи, які вихователь перед цим розкидав по галявині.)

Ведмедик: – Ох, дякую вам дітки, які ви молодці, допомогли мені, без вашої допомоги я б не справився. А куди це ви мандруєте,?

Маша: – «Ведмедику, я заблукала і мене діти проводять до бабусиної хатинки, але ми зі шляху збилися і не знаємо куди нам далі йти, може ти нам допоможеш?

Ведмедик: – «Я б з великою радістю вам допоміг, але мені потрібно до зими готуватися, до побачення дітки» *(діти до побачення)*.

Маша: – «Мені ніхто не допоможе *(плаче)*, як мені до бабусиної хатки дібратися.

Вихователь: – «Не плач, Марійка, ми щось придумаємо, будемо далі мандрувати, за Машою один за одним всі ставайте, і у шлях вирушайте:

Фізкультхвилинка:

1, 2, 3, 4, 5	Знову кроком всі рушаєм
Будем знову крокувать,	Дихаємо носиком,
Ніжки вище підіймаєм,	Повітря набираємо
В долоні плещемо, стрибаєм	І кроком знову всі рушаєм.
1,2,3,4,5	

(Діти прийшли на галявину)

Вихователь: – «Діти, здається ми з вами заблукали, я не знаю куди нам далі йти.*(Маша плаче)*. – Ви знаєте, діти куди нам далі вирушати? *(відповіді дітей)*

(Чути як лунає пісенька «Я лисичка, я сестричка...»)

Вихователь: – «Дітки, хто це співає? (відповіді дітей), давайте її покличемо нехай лиска нам допоможе?» (кличуть лисичку).

Лисичка: – «Доброго дня діти (відповіді дітей), а чому це ви по лісу гуляєте? (відповіді дітей). Я можу вам допомогти, знаю де бабусина хатка, але хочу щоб ви трішки зі мною погралися, тому що мені самотньо у лісі, ніхто не помічає яка красива, мила...

Дидактична гра «Яка лисичка?» (дітки відповідають на запитання вихователя, описуючи лиску)

Вихователь: «Діти, нам необхідно виконати ще одне завдання, щоб лисичка побачила, які ми з вами розумні, і нам необхідно допомогти Маші, для цього давайте з вами присядемо на галявинці, і будемо виконувати завдання».

У кожного із вас є табличка, але вона не звичайна, там зображені тварини, і ми з вами повинні знайти, які тваринки проживають «у лісі», а які «домашні», тільки будьте уважні.

Використання коректурної таблиці «Хто де живе?»

(використання коректурної таблиці, діти зеленими фішками накривають тих тварин, що мешкають у лісі, жовтими фішками накривають тих тварин, що мешкають з людьми «домашні», робота виконується за столиками)

Вихователь: – «Ну що лисонька, ти покажеш нам дорогу, куди нам далі йти, а ми тобі компліменти зробимо»

Лисичка: – «Ой, я навіть і не знаю...»

Дидактична гра «Комплімент» (*Діти уважно розглядають лисичку і роблять їй комплімент*)

Лисичка: – «Дякую вам дітки, ви такі хороші, такі красиві компліменти мені говорили, я вам допоможу, вихід з лісу покажу, до самої бабусиної хатки вас підведу» (всі йдемо за лискою, вона привела до хатки)

Маша: – «Бабусю, бабусю» (гукає). Це я, Марійка твоя»

Бабуся: – «Ой, чую, чую, це хто ж там до мене прийшов у гості, зачекайте, старенька я не годна, зараз, зараз вийду. Дітки, доброго дня (відповіді дітей), як вас багато, а звідки ви?»

Маша: – «Бабусю, це мене діти привели, бо я не слухалася тебе та заблукала, а вони мене через ліс провели, до тебе. Вибач мене будь-ласка, бабусю, що не слухала тебе, я більше так не буду.»

Бабуся: – «Дякую, вам мої хороші, що ви мою Машу привели, допомогли їй, за це, я вас пригощу смачненькими бубликами, що сама спекла» (бабуся пригощає дітей бубликами, вони дякують їй)

Вихователь: – «Дітки, давайте будемо прощатися з бабусею і Марійкою, нам з вами повертатися пора»

Підсумок заняття. Де ми сьогодні з вами були? Що робили? Чи сподобалося вам заняття? (*відповіді дітей*).

Заняття 4. Тема: «Зимові розваги»

Програмовий зміст: продовжувати вчити дітей чітко відповідати на запитання, вправляти в побудові речень; виховувати бажання допомагати у прикрашуванні групи, самостійно справлятися з коректурними таблицями; розвивати навички колективного складання невеликих розповідей з власного досвіду, та наступного їх переказування; збагачувати словниковий запас, залучати до активної участі в бесіді, висловлювання своїх думок, враження тощо.

Обладнання: коректурні таблиці «Тварини», «Пора року», сніжинка, сюжетні картинки із зображенням зими.

Хід заняття:

Діти послухайте загадку
 Хто наткав полотна
 Аж від лісу до вікна?
 І сміється, задається,
 - Ось яка ширина? (*зима*).

(На дошці картина з зображенням зимових розваг).

Що це за полотно, яким вкривається земля взимку?

Чи спостерігали ви як іде сніг?

Прийшла до нас зимонька і принесла в природу свої зміни, турботи, а для нас веселі розваги. Вони чекають на дітей щодня. Погляньте на таблицю, що на дошці та розкажіть якими розвагами зайняті діти.

- Що можна зробити зі снігу?
- У які ігри можна пограти?
- Де можна кататися на ковзанах?
- Чим можна прикрасити ялинку?
- Що приносить Дід Мороз дітям?
- В які зимові ігри краще грати з друзями?

Молодці, та ось послухайте яка пригода сталася зі сніговиком у вірші П. Глазового «Хто вкрав носа?»

Стоїть баба снігова –

Здоровенна голова.

Поглядає баба скоса –

«Хто украв у мене носа?»

Ви всі знаєте мабуть.

Як цього злодюжку звать. *(Зайчик)*

Діти з чого зазвичай роблять носа сніговій бабі?

Як ви гадаєте, чому зайчик вкрав носа снігової баби?

Що буде робити довговухий з носом-морквиною?

За столи тепер сідайте та картки свої тримайте і складіть гарну розповідь *(дітям роздаються індивідуальні коректурні таблиці.)* Та пропонується вибравши конкретні картинки «тварини» помітити їх фішками та скласти невелику розповідь.

(Так наприклад дитина обрала картинки з зображенням – ведмедя, барлоги, та білочка. Ведмідь Мишко любить взимку спати у своїй барлозі, і тому його подружка білочка завжди сумує у цей час.)

Продовжується робота з коректурними таблицями «Пори року»

- Діти поміркуйте та скажіть без чого неможливо зліпити снігову бабу, кататися на санчатах? *(розглядають таблиці і відповідають).*

- Що нагадує вам сніг який сиплеться з неба?

- Тож уявимо білий мов пух, мов білокрилі птахи сніжок та пограємо з ним.

Фізхвилинка

Білі гуси налетіли	<i>(змахи руками)</i>
Відпочити захотіли	<i>(складають руки за спиною)</i>
Сіли гуси на став	<i>(присідання)</i>
Білим, білим він став	<i>(підводяться розводячи руки)</i>
Сіли гуси на луг	<i>(присіли)</i>
Забіліло навкруг	<i>(описують коло руками)</i>
Залетіли на подвір'я	<i>(підводяться, змахи руками)</i>
Натрусили всюди пір'я	<i>(струшують кистями рук)</i>
Вийшов Петрик на поріг	<i>(крокують на місті)</i>
Взяв те пір'я -а то – сніг	<i>(рухи руками наче розсипають сніг)</i>

Погляньте діти поки ми з вами грали до нас сніжинка завітала, хоче з вами теж пограти про дещо запитати, мовна гра „закінчи речення,,

Годівничку треба повісити на дереві, щоб.....

Діду Морозу допомагає його онучка.....

На Новорічному святі діти....

Я люблю зиму за те, що.....

Щоб не замерзати треба одягати....

Ну ось діти і добігла кінця наша зимова подорож. Давайте скажемо нашій сніжинці до побачення, а ви разом з матусями та татусями спробуєте вирізати з паперу красиві сніжиночки, якими ми прикрасимо нашу групову кімнату.

Додаток И

Заняття 5. Тема: «Лісові новини від сороки-білобоки»

Програмовий зміст: вчити складати описові розповіді за картинкою та за зразком вихователя, закріпити знання про живу та не живу природу, хто де мешкає; розвивати вміння дітей знаходити тварин за описом, де чії вушка; активізувати словник словами, що означають назви диких тварин, продовжувати вчити добирати антоніми. Вправляти у вимові звука с, розвивати темп мовлення; виховувати любов до тварин.

Обладнання: макет лісу, вода, картинки із зображенням вушок тварин, коректурна таблиця «Хто де живе?».

Хід заняття

1. Комунікативна діяльність.

Скре – ке – ке! Скре – ке – ке! – це знайома нам сорока кудись нас кличе.

- Що цього разу вона нам приготувала? (Діалог дітей із Сорокою Білобокою)

Поспішаймо за скрекотухою, бо вона багато літає і про все на світі знає.

(На фланелеграфі куточок лісу)

Про свіжі новини з лісу Полісся хоче повідомити нам сорока.

2. Пізнавальна діяльність.

Інтерв'ю Сороки «Який зараз ліс?» (Голий, тихий, сумний, сонний, без листовий, мовчазний, зажурений, холодний....) Ліс: живий чи не живий?

Ліс – живий. Доведіть. Яких тварин ми можемо зустріти в цю пору року в нашому лісі? (Лося, кабана, вовка, лисицю, білку, зайця, зубра. Одночасно вихователь вивіщує картинки до кожної тварини)

Дидактична гра «Кого не стало» (Діти уважно розглядають картинки, заплющують очі, а потім називають якої тварини не стало)

Мовна гра «Скажи, чії» (із-за дерева виглядають вушка і хвостик тварин, а діти відгадують)

- Кого ми не побачили в лісі? (Ведмедя, їжака) Чому? (Бо узимку вони лягли у сплячку)

- Що сниться ведмедикові? (Кольоротерапія). У склянку з водою сиплю червону фарбу. Коли ведмедик уві сні бачить цей колір, то йому сниться...солодка

малина, полуниця, якими він ласував улітку. До червоної фарби добавимо трохи жовтої. Утворюється оранжева, золотиста. І ведмедиківі сниться...золотистий медок, сонячна галявина, веселі ігри з друзями. Додамо трохи зеленої, і ведмедиківі сниться...соковита трава, запашна, пахнюча. Високі дерева, зарості кущі

(Брати три склянки з водою)

- А що сниться Їжачкові?

Дид. гра «Хто де живе?» (робота з коректурними таблицями)

5. Контрольно – оцінювальна діяльність.

- Які новини розповіла нам сорока? Які звірі живуть у наших лісах?

Гра «Довгий – короткий» (слова – антоніми)

- У лисиці хвіст довгий, а у зайця...*(куций)*
- У білки хвіст пухнастий, а у вовка...*(гладенький)*
- У білки ноги короткі, а у вовка...*(довгі)*
- У зайця вуха довгі, а в їжака...*(короткі)*

Додаток К

Заняття № 6. Тема: «Взуття»

Програмовий зміст: навчити дітей складати короткі описові розповіді за зразком вихователя вміти називати види взуття і розрізняти за зовнішніми ознаками; дати дітям узагальнююче поняття взуття; ознайомити дітей із видами взуття залежно від сезону; розвивати зв'язне мовлення дітей, вміння чітко відповідати на запитання вихователя; виховувати бажання працювати з коректурними таблицями, самостійно виконувати завдання, виховувати охайність, формувати вміння берегти взуття; збагачувати словник словами, для чого необхідно взуття, його види, ввести узагальнююче слово «взуття».

Обладнання: демонстраційний матеріал – взуття та картинки із зображенням взуття; коректурна таблиця «Взуття».

Хід заняття

1. Організаційний момент (*Чути стук в двері, з'являється хлопчик Василько*)

Василько. Доброго дня вам дітки.

Вихователь. Доброго дня Василько, а чому ти спізнився?

Василько. Звечора кудись поклав свої чобітки, а вранці не зміг їх знайти, а босоніж я прийти не міг, тому що холодно в ніжки.

Вихователь. Діти, а навіщо нам потрібні чобітки?

Діти. Щоб не ходити босоніж, щоб не мерзли ніжки, щоб не було мокро ніжкам.

Вихователь. А ви увечері прибираєте чобітки на місце чи робите так само як Василько, скинули і не пам'ятаєте де? (*відповіді дітей*)

Вихователь. Дітки, я зараз вам зачитаю віршик, у ньому дуже гарно написано як потрібно берегти чобітки.

Братикові чобітки

То й вони вже хочуть спати,

Червоненькі чобітки

Я почищу чобітки

Обійшли усі стежки

Ще й сухенько обітру

Спить Адрійко,

І спочивати покладу

Менший братик

Вихователь. Ви зрозуміли, як потрібно берегти чобітки? (необхідно їх спочатку почистити, а потім поставити у сухе місце) Молодці діти, тепер і Василько буде знати, як берегти чобітки, куди ставити, щоб вранці швиденько знайти .

Робота з коректурними таблицями «Взуття»

(робота дітей за столиками)

Діти, давайте ми з вами сядемо за столики, і уважно розглянемо що зображено на наших картинках.

Дидактична гра «Опиши що ти бачиш?» (відповіді дітей)

- Яким взуттям ви користуєтеся у дитячому садочку? *(Накрити білими фішками)*

- Яке взуття ви одягаєте на вулицю? *(накрити жовтими фішками)*

Загадки про взуття ?*(відгадку накривай зеленими фішками)*

- Як одним словом можна назвати всі ці предмети? *(взуття)*

- Які види взуття ви ще знаєте?

- Яке вам взуття найбільше подобається?

- Як називається взуття що взувається на вулицю? *(вуличне)*

- Як називається взуття, що взуваємо вдома? *(домашнє)*

Розглядаємо взуття:

Вихователь демонструє дітям босоніжки (розгляд). Пояснити дітям чому називають їх босоніжками – відкриті всі ніжки: лише підошва та вузькі смужечки.

3. «Порівняй». За допомогою схеми-моделі «Взуття» порівнюємо взуття «босоніжки», та «кросівки», знайти в них спільне та відмінне.

Вихователь. Діти а скажіть мені будь-ласка що ми робимо із взуттям, коли йдемо на вулицю? *(одягаємо взуття)*..... Одягають одяг, а взуття – взувають.

Василько. Я прийшов до вас, сьогодні не з пустими руками, я приніс подарунок *(дістає чобітки)*приніс чобітки, для вашої ляльки Олі, але віддам їх вам, коли правильно відповісте на мої питання. Згодні? *(відповіді дітей)*

Вихователь тримає в руках паперове взуття)

- Що я тримаю? *(туфлі)*

- Якого вони кольору?(синього)
- Що прикрашає їх? (маленька зірочка та замочок)
- Куди можна в них піти?(в гості, на вулицю, на свято)
- Як слід зберігати туфлі?(їх потрібно мити, сушити, мастити кремом)

4. Фізкультхвилинка

Невеличкі дві хатинки (діти тупотять на місці)

В них м'які та теплі стінки

По п'ять братиків малих (показують пальчики на руці)

Прожива в хатинках тих (показують взуття)

4. «Підбери взуття».

Вихователь. Дітки, подивіться ось і наша лялька Оля, вона хоче піти на вулицю трішки погуляти, але не знає що їй взути, щоб не замерзли ніжки, допоможемо?

(Вихователь демонструє діткам картинки, а малята вибирають, щоб взуття було по сезону.)

Вихователь. Так, молодці, взули нашу Олю. Ось нарешті наша Оля повертається з прогулянки, зняла чобітки. Що їй взути вдома? (тапочки). А якщо на вулиці йде дощ? (гумові чобітки)

Цілий ранок наша Оля

І простують несміливо

Черевички узувала,

Лівий – вправо,

А вони противляться,

Правий – вліво.

В різні боки дивляться.

Вихователь. Дітки, що у нашої Олі не виходить самостійно взутися, давайте їй покажемо як це правильно робити? (дітки вдають що взуваються, нахиляються, взуваються, заціпають черевички).

Вихователь. Дітки молодці, ви показали як потрібно правильно взуватися, і за це наша Оля, хоче з вами погратися у гру.

Рухлива гра «Черевички»

А у мене черевички, (дітки ходять по колу)

Самі чують де музики,

Самі в коло ідуть (показують на черевички, сваряться пальчиком)

Мої ніжки несуть.

Черевички – танцюристи, (*танцювальні рухи*)

Чи дасте мені присісти.

Через вас, через вас

Я танцюю увесь час.

Підсумок.

Вихователь. Як одним словом можна назвати туфлі, чобітки, босоніжки? Я сподіваюся що ваше взуття завжди буде залишатися чистим, охайним.

Заняття 7. Тема: «Транспорт»

Програмовий зміст: уточнити і розширити уявлення дітей про будову автомашин, їх призначення; навчити розрізняти 4–5 видів автомашин за зовнішнім виглядом, знаходити їх зображення на схемі-моделі; закріпити основні правила дорожнього руху та поведінки пішоходів на вулиці; збагачувати словник дітей словами – назвами машин (легкова автомашина, вантажівка, пожежна машина, снігозбиральна машина, екскаватор, автокран); розвивати пізнавальний інтерес дітей; дати знання про засоби пересування; виховувати інтерес до довкілля, обережність та бажання дотримувати правил дорожнього руху.

Обладнання: коректурна таблиця «Транспорт»; схеми-моделі пішоходів на вулицях міста, іграшкового світлофору, дорожніх знаків («Пішохідний перехід», «Доріжка для пішохода», «Перехрестя», «Обережно – діти!», «Інша небезпека»), маячка для острівця безпеки.

Хід заняття

Вихователь. Діти, до нас завітав господар вулиць у місті. Як ви гадаєте, хто це?
— Послухайте загадку і відгадайте!

Як переходиш вулицю,
На мене подивись.
Я шлях вкажу надійний,
Де небезпек нема,
Трикольорові очі
Я маю не дарма.

Діти. Світлофор.

Вихователь (*показує модель світлофора*). Він має три ока, усе бачить на своїх дорогах.

Якого кольору очі? Світлофор приніс нам цікаву таблицю і картки.

Бесіда біля коректурної таблиці

Вихователь. Погляньте на таблицю. Які машини зображено на картинках?

Діти. Легкова автомашина, вантажівка, пожежна машина (*можливі інші відповіді*).

Вихователь

Не літає — гуркотить,
 Жук по вулиці біжить.
 Очі-вогники горять.
 Як жука такого звать?

Діти. Легкова автомашина.

Вихователь запитує дітей про те, де на таблиці розміщено картинку із зображенням легкового автомобіля чи інших машин (*праворуч, ліворуч, угорі, унизу, посередині*).

Діти знаходять відповідні картинки.

Вихователь. Так, у гаражах стоять різні машини: легкова автомашина, вантажівка, пожежна машина, але там є ще й інші. Машину-екскаватор використовують, щоб викопати велику яму для будівництва. (*Діти рухами рук імітують дії ковша екскаватора.*)

Вихователь

Двірник-чудо перед нами,
 Величезними руками
 За одну хвилину згріб
 На дорозі білий сніг.

– Про яку машину загадка?

Діти. Про снігозбиральну.

Вихователь. Так, це снігозбиральна машина для очищення вулиць від снігу. А це – автокран, що піднімає і переміщує на невелику віддаль вантажі. (*Показує інші моделі.*)

– Чим різняться машини між собою?

Діти. Різна форма кузова, кабіни, наявні інші деталі (ківш, щоб копати землю; щит для згрібання снігу; гачок підйомного автокрана).

Дидактична вправа «Закінчи речення»

Машини допомагають людям...

Легкові автомашини...

Вантажівки перевозять...

Машиною керує...

Усі машини можна назвати одним словом...

Динамічна пауза. Гра «Світлофор»

Гру проводять з метою закріплення знань про кольори світлофора, їхнє значення; розвитку уваги і реакції.

Правила гри: діти стоять на килимку. Вихователь піднімає зелений прапорець, діти тупають ногами. Якщо піднятий жовтий прапорець – плескають у долоні; якщо червоний – присідають без руху і звуку. (*Повторити двічі-тричі.*)

Вихователь. Усі автомашини їздять по дорогах, а людям також часто доводиться ходити по дорозі, переходити її.

– Щоб не сталося біди, що потрібно знати пішоходаві?

Діти. Правила дорожнього руху.

Вихователь. А тепер, діти, послухайте вірш про перехід через вулицю та виконайте разом рухи. (*Імітація рухів за текстом вірша.*)

Подивись ліворуч,

А потім праворуч,

Якщо хочеш ти

Дорогу перейти.

І якщо побачиш,

Будь-яку машину,

Почекай на місці,

Щоб не було біди.

Діти повторюють текст вірша за вихователем.

Робота з коректурними таблицями

– А тепер ми розглянемо картки, що нам подарував Світлофор. Вони лежать на столах. Я називатиму машину, а ви фішками з геометричними фігурами накриватимете зображення цієї машини на картці. Якщо це пасажирський транспорт, то накривайте кружечком, вантажний – квадратом, а машини, що допомагають людям виконувати важку роботу, – прямокутником

Вихователь втручається лише за потреби уточнення назви чи призначення дорожнього знаку.

– Діти, разом подякуймо Світлофору за цікаві завдання та добрі знання, поплескаємо в долоні.

Заняття 8. Тема: «Одяг»

Програмовий зміст: продовжувати вчити дітей складати описові розповіді за таблицями, вправляти в диференціації одяг за сезоном: (літня, осіння, зимова, весняна); продовжувати розвивати вміння правильно складати описову розповідь про одяг; розвивати психічні процеси: увага, пам'ять, уява; продовжувати далі працювати з коректурними таблицями; виховувати дбайливе відношення до одягу; збагачувати словник новими словами, що означають одяг, ввести узагальнююче поняття одяг.

Обладнання: Лялькова шафа, ляльковий одяг, м'яч, коректурні таблиці «Одяг», ілюстрації «Одяг».

Попередня робота. Бесіда на тему одяг; Для чого нам потрібен одяг? Яким має бути одяг? Як обрати одяг? Розгляд тканин: з якої шиється одяг.

Хід заняття

– Любі діти, кожного ранку, збираючись до дитячого садка, ми вдягаємось. Ви вже самі обирає собі одяг, а комусь ще допомагають батьки. Але, я впевнена, що мало хто з вас замислювався звідки береться одяг. Тож я пропоную вам здійснити мандрівку у світ модного одягу.

Вихователь. А чи всі знають що таке одяг? Навіщо він нам потрібен? Так, вірно. Одяг захищає нас в холодну погоду, прикрашає нас. Іноді поглянувши на одяг людини, можна визначити її настрій.

Робота з коректурною таблицею

Який одяг я люблю?

У якому одязі я відпочиваю?

Де святковий одяг?

Гра «У чому я вдягнений» (накладанням фішок на коректурні таблиці)

Вихователь.

Ось я беру у руки картку, розглядаю і фішками накриваю, у що я сьогодні одягнута, що на мені сьогодні (*Описує свій одяг, передає м'яч дитині*) а на тобі? Діти складають невеличку описову розповідь. Вихователь допомагає, виправляє помилки.

А тепер уявіть що ми з вами вже дорослі, і самі ходимо за покупками у великі модні магазини. Зайшли ми до магазину де продають різні головні убори, а що таке головні убори?

(*Діти відповідають, як що є необхідність вихователь пояснює.*)

А там продаються:

Гра «Зайвий предмет»

Головні убори (*хустка, шапка, чоботи, кепка*). Що зайве?

Йдемо далі. Заходимо до магазину з назвою «верхній одяг», і бачимо: (*куртка, шуба, капелюх, пальто*). Що зайве?

У магазині «Нижня білизна» нам запропонували: (*Труси, футболки, шкарпетки, шарфи.*) Що зайве?

Вихователь. Скажіть мені, будь ласка, а на яку частину тіла одягають шарф?

(*Відповідь дітей.*)

А чи знаєте ви в якій тварини найдовша шия?

(*Відповідь дітей.*) Так, У жирафа.

Ось яка історія трапилась з одним жирафом. Слухайте уважно і виконуйте разом зі мною. (*фізкультурна хвилинка*).

На базарі жираф (*Стають на вшпінки*)

Вибирає теплий шарф. (*Дивляться праворуч, ліворуч*).

Переміряв чималенько – (*Погладжують себе по шиї*).

Всі шарфи коротенькі. (*Розводять руки, імітуючи жест «на жаль»*).

Фізкультхвилинка:

Є великі, (*Руки у різнобіч*).

Є маленькі (*Долонька до долоньки*).

Є широкі, (*Руки у різнобіч*).

Є вузькі, (*Долонька до долоньки*).

Є блискучі, наче змії, (*Хвиля тілом, ліхтарики руками*).

Та нема на довгу шию. (*Розводять руки, імітуючи жест «на жаль»*).

І, нарешті, в продавщиці

Він купив дві гострі спиці. (*Рух ножиці*).

І тепер собі жираф

Дома в'яже довгий шарф.

(*Рука за рукою зігнуті у ліктях, намотують ниточки*).

Вихователь. Молодці! А чи не забули ви яка зараз пора року?

(*Відповідь дітей.*)

Так, вірно, весна, а який одяг нам потрібен у прохолодну пору року?

(*Відповідь дітей.*)

Вихователь. А зараз я вам пропоную пограти в гру «Добери одяг відповідно до пори року». У наших ляльок є велика шафа, а в шафі безліч одягу. Допоможіть їм прибратися. Розкладіть одяг відповідно кожній порі року.

(*Вихователь перевіряє, як діти впоралися з завданням. Виправляє помилки*).

Подивіться, як багато існує різного одягу. Щоб його створити працює дуже багато людей. Одні придумують і малюють одяг – це модельєри; інші вирізають його із тканини, тобто корять – це кравці; а ще інші зшивають тканину, щоб вийшов готовий одяг – це швачки.

А зараз, коли речі на своїх місцях, я хочу звернути вашу увагу на те, що на нашому одязі дуже багато різноманітних застібок, гудзиків... А чи всі з вас вміють з ними впоратися?

Підсумок заняття.

Вихователь. Сьогодні ми з вами пригадали все, що нам відомо про одяг. І наприкінці нашого заняття я хочу запропонувати гру яка називається «Закінчи речення». Я починаю, а ви закінчуєте.

Прокинувшись вранці одяг треба..

Якщо на одязі є гудзики, їх треба..

Якщо є пояс або шнурочки, їх треба ..

Готуючись до сну який потрібен одяг..

Щоб одяг нам довше слугував, за ним треба..

Який одяг треба носити взимку?

А влітку?

Молодці! Сподіваюсь, що наша мандрівка у світ одягу вам запам'ятається.
Будьте завжди охайними та модними.

Заняття 9. Тема : «В гості до бабусі».

Програмовий зміст: досконалити та закріпити вміння дітей складати розповідь описового характеру за планом вихователя, використовуючи ілюстрації із зображенням свійських тварин. Уточнити вміння дітей складати розповіді за схематичними моделями. Продовжувати вчити будувати розповідь зв'язно, логічно, послідовно. Закріпити вміння утворювати від іменників, що означають назви тварин, нові іменники, що означають назви приміщень. Збагатити лексику словами, що означають назви приміщень для домашніх тварин, користь кожної тварини, вживати узагальнюючі слова: «домашні тварини», «свійські тварини», збагачувати словниковий запас вихованців прикметниками. Розвивати фонематичний слух, увагу, пам'ять, логічне мислення, мовленнєву компетентність, темп мовлення. Вчити зосередженості, бажання спілкуватися про свійських тварин, дбайливе ставлення до них, допомагати дорослим, виховувати любов до української мови.

Попередня робота : бесіда з дітьми про свійських тварин, читання програмових художніх творів про домашніх улюбленців, розглядання ілюстрацій в книжках про тварин.

Обладнання : українська хата, предмети українського побуту, квітова галявинка біля хати, демонстраційні картки – схеми для вихователя, картки – схеми (для кожної дитини), загадки про свійських тварин , гостинці від бабусі, аудіоапаратура, аудіо запис голосів свійських тварин, ілюстрації свійських тварин, приладдя для аплікації (клей, серветки, клейонки, фото),паперова заготовка-баранчик Шон.

Хід заняття :

Звучить спів свійських птахів, чути звуки тварин.

Вихователь: Ось ми і приїхали до бабусі. А гостей як тут багато! Напевно, яесь свято!

Вихователь: - Доброго дня, шановні гості! (Діти вітаються до гостей, повертаються і бачать хатину бабусі).

Вихователь: - А ось і бабуся біля своєї хатини зустрічає нас.

- Доброго дня!

Діти: - Доброго ранку! Доброго дня!

Хай плещуть долоньки, хай тупають ніжки!

Працюють голівки! Доброго ранку,

Доброго дня! Бажаємо всім вам здоров'я і добра.

Бабуся: - Доброго, доброго! Нарешті внучата мої приїхали. Як же я за вами скучила. Як ви поживаєте? Чи не хворієте?

Діти: - Все в нас добре, всі здорові.

Бабуся: Відпочиньте з дороги, присядьте. (Діти сідають на стільчики півколом).

Діти, вихователь:

- Дякуємо тобі, бабусю.

- А чим ви займаєтеся?

Бабуся:

- Господарство своє доглядаю, годую.

Вихователь:

- А які ж тварини живуть у вашому господарстві?

Бабуся: - Їх у мене багато!

(Звучать голоси домашніх тварин)

- А щоб дізнатися, які свійські тварини живуть у моєму господарстві, слід поміркувати і загадки відгадати.

Дорослий читає загадки, а діти відгадують їх.

Загадки про свійських тварин:

1. Стоїть гора посеред двора,

Спереду вила, ззаду мітла (*Корова*)

2. Хто має п'ятачок,

Не зажатий в кулачок?

На ногах у нього копитця,

Їсть і п'є він із коритця? (*Порося*)

3. Біла копиця йде води напиться,

Хвищає ногами, буцає рогами,

Бородою трясє, молоко несе,

Ласує лозою, зветься? (*Козою*)

4. Коротенькі ноги,

Завитками роги,

Шерсть м'яка та густа

І курдюк замість хвоста (*Баран*)

5. Я великий, я красивий,

Як біжу я – в'ється грива

Копитами – туп, туп, туп

По камінню цок, цок, цок

Хвіст у мене довгий, довгий

Гарно в'ється, як шовковий. (*Кінь*)

6. Полюбляє він ковбаску,

Розгризає маслаки

І отримує він ласку

Від хазяйської руки.

Якщо друга захищає,

Про життя своє не дбає.

Хто твій вірний помічник?

Хто сміливий захисник? (*Собака*)

7. Давно відомий він тобі:

Коли на сонечку дрімає,
 Він колискову сам собі
 Під ніс тихесенько співає
 Що в пісні тій – ніхто не зна
 І ми про це тут не напишемо.
 Ми тільки знаємо, що вона –
 Не до вподоби мишам! (*Кім*)

8. Як і зайчик, має вушка,
 Весь пухнастий, як подушка,
 Любить моркву, капустину,
 Лагідний, немов дитина.
 Білий, ніби заметіль,
 В клітці спить маленький ... (*Кріль*)

Дидактична гра «Хто більше назве слів»

Вихователь пропонує уважно роздивитись свійських тварин і дібрати якомога більше слів – ознак, що характеризують їх.

- *Кролик який?*

Кролик – довговухий, швидкий, куцохвостий, маленький, пухнастий, вухатий сіренький, біленький.

- *Собака який?*

Собака – великий, добрий, злий, пухнастий, вірний, рижий, пожежний, мисливський, дворовий, розумний, відданий.

- *Свиня яка?*

Свиня – велика, розумна, товста, весела, швидка, рожева, маленька.

- **Коза яка?**

Коза – маленька, вперта, біла, ласкава.

- *Корова яка?*

Корова – велика, корисна, ласкава, добра.

- **Кінь який?**

Кінь – швидкий, сильний, великий, розумний.

- **Кішка яка?**

Кішка – охайна, красива, невибаглива, високорозвинена, віддана, любляча.

- **Вівця яка?**

Вівця – похлива, кучерява, пухнаста, вперта, обережна, витривала, рухлива, неслухняна.

За кожную правильну відповідь дитина отримує фішку.

Бабуся: - Молодці, мої онучата.

- Тільки щось малеча зажурилась.

Мабуть, трішки вже втомилась?

Треба нам уже відпочити,

Фізкультпаузу зробити.

(Діти виконують вправи, синхронні з словами під музичний супровід).

Фізкультхвилинка.

Вихователь:

У країні казочок, жив веселий Гусачок,

Разом з ним усі малята

Шикувались на зарядку.

Похитали головою (нахили голови в боки)

Раз! Притупнули ногою (тупнути ногою)

Руки вгору піднести, трішки ними потрясти

(піднімання рук угору, вільні рухи)

Нахились вліво – вправо (нахил тулуба в боки)

Та цього іще замало.

Руки вгору, руки вниз (піднімання рук вгору, опускання вниз)

Раз! Присіли, піднялись (присідання)

І сказали: « Раз – два – три! До бабусі ми прийшли!»

Вихователь:

Нам сонечко всміхається,

Радійте дітвора.

Бо знову починається

У нас заняття – гра .

Зараз давайте пограємо.

Бабуся: - Гарно розім'ялись. Я так хочу дізнатися, що ж ви, діти, знаєте про свійських тварин.

Вихователь: - Добре, бабусю, пограємо. Але ми не просто будемо розповідати, а за планом, будемо використовувати картки – схеми, щоб бабусі було зрозуміліше.

Вихователь: - Бабуся, а ти знаєш, що таке схеми?

Бабуся: - Не знаю.

Вихователь: - Зараз дітки тобі покажуть, ще й розповідь тобі цікаву розкажуть.

Вихователь: - Ми раніше, діти, вже працювали за такими схемами, зараз і бабусю навчимо.

Вихователь розкладає на мольберті картки – схеми (закріплює з дітьми пункти плану).

Ось за таким планом:

1. Потрібно назвати тваринку.
2. Описати її зовнішній вигляд.
3. Сказати, чим корисна вона для людей.
4. Чим живеться?
5. В якому приміщенні живе?

Вихователь: - Запам'ятали? (Вихователь уточнює з дітьми пункти плану, запитуючи 2 – 3 дитини).

Вихователь:

- Доки бабусі ми розповідали,

Нас картки – схеми вже чекали

Що зображено – назвіть,

Та розповідь за схемою складіть.

Вихователь: - Дістаньте, будь – ласка, з рюкзака свої набори схематичних зображень. Викладіть ,будь – ласка ,розповідь за схемою. Діти дістають набори і на килимку викладають .

Схематичні зображення

1. Назва тваринки

2. Зовнішній вигляд

3. Користь для людей

4. Живлення

5. Помешкання

Бабуся:

Я картинки всі змішала,

Щоб не знали, що дістала.

Ось Тетянка нехай картинку дістає

І про тваринку розповідь цікаву складає.

Вихователь: - Будь уважна, розповідай за планом.

(Дитина розповідає).

А всі інші діти будуть уважно дивитися і за необхідністю доповнювати відповідь.

Вихователь: - Діти, все Тетянка розповіла, чи хтось хоче доповнити відповідь?

(За потребою діти доповнюють розповідь).

Бабуся: - А зараз Назарчик візьме картинку, і гарно нам всім про тварину розкаже. (Дитина розповідає, за необхідністю вихователь з дітьми доповнює відповідь).

Бабуся: - Молодець! Вийшла цікава змістовна розповідь.

Бабуся: - Ну і чудеса! Як оце можна по таким папірцям розповідати?

(Виклавши схеми, діти по черзі презентують свою розповідь, піднімаючи картки).

I. Це корова:

- Вона має великі загнуті роги, ніздрі широкі, хвіст у неї довгий, мітлою, сильні ноги, на ногах ратиці. Корова руда з білою мордою і білими плямами на спині.

- Корова дає смачне молоко.

- Їсть зелену траву, сіно, п'є чисту воду.

- Корова живе в корівнику.

II. Це коза:

- Коза має великі роги, копита, хвіст. Її тіло вкрите довгою шерстю. У кози є борода.

- Коза дає корисне молоко і шерсть (пух).
- Коза їсть траву, сіно, п'є воду, об'їдає листя з кущів.
- Вона живе у козятнику.

III. Це собака:

- Вона має вуха, очі, ніс, чотири лапи та хвіст, гострі зуби. У собаки довга пухнаста шерсть.
- Собака їсть м'ясо, кісточки.
- Вона охороняє будинок від ворогів, гавкає, кусає, охороняє кордони, рятує у воді, пасе овець.
- Собака живе поряд з будинком у будці.

IV. Це кінь:

- У коня красива довга голова, міцні копита, вуха стирчать, великі очі довга шия, на шії грива. Тіло коня вкрите шерстю. Шерсть у нього гладенька, коротка, блискуча, ноги довгі. Хвіст у коня довгий.
- Кінь перевозить овочі та фрукти з городу, траву для тварин, вантажі, виступає в цирку, на кінних перегонах. Кінь допомагає людині, він виконує важливу роботу.
- Кінь їсть траву, сіно, кукурудзу, овес.
- Кінь живе у конюшні.

V. Це свиня.

- У неї приплюснута морда, ноги вкорочені, ніс «п'ятачком», хвостик «крючком» (закручений), тіло товсте, вуха гострі.
- Свиня дає людям м'ясо і сало.
- Свиня їсть зерно кукурудзи, овочі, кабаки, кашу, різні відходи, горіхи, насіння, жолуді, яблука.
- Свиня живе у свинарнику.

VI. Це кріль

- У кролика є довгі вуха, короткий хвостик, очі круглі. Тіло кролика вкрите теплим пухом. У кролів задні ноги довші, а передні коротші.
- Кріль їсть зелену траву, сіно. Жує кроленя травинку, мордочка ходить у різні боки, а травинка в рот лізе й лізе. З охотою вони їдять моркву, хліб, капусту, кукурудзу, ячмінь.
- Кріль живе у крільчатнику.

VII. Це вівця.

- Вона має довгі ноги, товсте кругле тіло. У вівці дуже маленький хвіст, завиті роги і кучерява густа шерсть.
- З вовни вівці можна сплести теплі рукавички, шкарпетки, светрик.
- Вона дає шерсть, жир, молоко.
- Вівця їсть зелену траву, сіно, зерно.
- Вівця живе в вівчарнику (або в кошарі).

VIII. Це кіт.

- Він чорний, тільки кінчик хвоста білий. Кіт має очі, гості вуха, чутливі вуса, чотири лапи. Лапи у котика м'якенькі, з гострими кігтями. Шерсть у нього пухнаста, м'яка, тепла.
- Їсть суп, картоплю, ковбасу, рибу. Любить молоко. Коли котик голодний, він просить їсти: няв – няв. Коли поїсть, ляже на килимок і співає пісеньку « Мур – мур – мур ».
- Кішка ловить мишей.
- Живе кішка у хаті. Спить на теплому килимку.

Вихователь: - Молодці , діти! Як одним словом можна назвати цих тварин?
(Свійські тварини).

Бабуся: - Ну й дива! А мені сподобалось. Діти мене навчили, що й за схемами можна розповідати. Ви мене цим дуже здивували. Я тепер всім – всім розкажу, які у мене онучата розумні. Порадували стареньку.

Вихователь: Час нам вже й додому повертатися, до дитячого садочка. Та хочемо про себе згадку якусь лишити. Бачимо, гарно у тебе в оселі, та й дуже любиш своїх тварин. Мабуть і улюбленець серед них у тебе є.

Бабуся: Звичайно ж є, ось – баранчик Шон.

Вихователь: - Давай, бабусю, ми тобі подаруємо картину. Будеш на неї дивитися, та й нас згадувати.

Діти створюють картину з паперових серветок « Улюбленець бабусі » -радують бабусю.

Бабуся: - Без гостинця, діти, я вас не відпущу. Поки ми з вами гралися, гостинець для вас спікся. (Бабуся пішла за гостинцем).

Вихователь: - Діти, складайте свої речі (схеми) в рюкзаки, бо нам вже час повертатися.

Вихователь: Дякуємо, бабуся, за гостини.

До побачення!

- Діти, так чому ми навчали бабусю на занятті?

Діти: Ми вчили бабусю складати розповідь про свійських тварин за планом та за картками-схемами.

Бабуся пригощає дітей смачними пиріжками, діти повертаються додому.